

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra dějin a didaktiky dějepisu

Diplomová práce

Vranovská přehrada a Bítov v kontextu dějin 20. století

The Vranov Dam and the village of Bítov in the context of 20th century history

Bc. Eva Šabatková

Vedoucí diplomové práce: doc. PhDr. Alena Míšková, Ph.D.

2011

Prohlašuji, že jsem svou diplomovou práci napsala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů a literatury. Souhlasím se zapůjčováním práce a jejím zveřejňováním.

V Praze dne 7. 4. 2011

Eva Šabatková

Na tomto místě bych chtěla poděkovat především vedoucí mé diplomové práce paní doc. PhDr. Aleně Míškové za její cenné rady, připomínky i náměty při obtížích nebo otázkách, na které jsem v průběhu psaní této práce narazila.

Dále děkuji SOkA Znojmo, SOA Plzeň, MZA Brno, kastelánu Státního hradu Bítov panu Janu Binderovi, starostovi obce Bítov panu René Jelínkovi a v neposlední řadě pracovníkům Povodí Moravy, s. p. za ochotu při získání relevantních materiálů k napsání předkládané diplomové práce.

Velký dík patří také mé rodině za obětavou podporu během mého studia na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy.

Obsah

Abstrakt.....	5
I. Úvod	6
II. Kritika pramenů a literatury	8
III. Vývoj přehrad. První přehrady ve světě a u nás	13
IV. Vranovská přehrada	22
IV. 1. Důvody pro stavbu Vranovské přehrady	23
IV. 2. Vývoj myšlenky stavby přehrady u Vranova n. Dyjí	30
IV. 3. Realizace stavby Vranovské přehrady	38
IV. 4. Důsledky stavby.....	52
V. Bítov.....	55
V. 1. Starý Bítov	55
V. 2. Stavba nového Bítova	65
V. 3. Po zátopě, aneb první léta v novém Bítově.....	84
VI. Jiří Haas z Haasenfelsu a Bítov	91
VII. Bítov a Vranovská přehrada dnes.....	103
VIII. Závěr	108
IX. Seznam použitých zkratk	110
X. Prameny a literatura	111
XI. Textová příloha – seznam textových příloh	Chyba! Záložka není
definována.	
XII. Obrazová příloha – seznam obrazových příloh	Chyba! Záložka není
definována.	

Název práce: Vranovská přehrada a Bítov v kontextu dějin 20. století
Autor: Bc. Eva Šabatková
Katedra (ústav): Katedra dějepisu a didaktiky dějepisu
Vedoucí diplomové práce: doc. PhDr. Alena Míšková, Ph.D.

Abstrakt: Předkládaná práce se zabývá výstavbou Vranovské přehrady a jejími důsledky. Nejprve je popsán vývoj přehrad a to nejen u nás, ale i ve světě. Dále jsou analyzovány důvody k regulaci řeky Dyje, její možné varianty a historické události vedoucí k realizaci vodního díla u Vranova nad Dyjí. Práce se rovněž zaměřuje na osudy obyvatel obce Bítov, jež musela být v souvislosti s výstavbou zaplavena. Jsou zde rozebrány možné varianty architektonického řešení nového Bítova, který vznikl jako náhrada za původní obec. Významnou částí je i zmapování života posledního majitele bítovského panství a hradu Bítov barona Jiřího Haase z Hasenfelsu. Na závěr se práce věnuje vlivu Vranovské přehrady na život v dnešním Bítově.

Klíčová slova: Vranovská přehrada, výstavba, Bítov, vodohospodářství, Jiří Haas z Hasenfelsu

Title: The Vranov Dam and the village of Bítov in the context of 20th century history
Author: Bc. Eva Šabatková
Department: History & History Didactics Department
Supervisor: doc. PhDr. Alena Míšková, Ph.D.

Abstract: This thesis is focused on the construction of the Vranov Dam and its consequences. It describes a development of dams both in the Czech republic and in the world. It also analyses reasons for a regulation of the Dyje river, possible alternatives and historical events leading to development of hydroengineering structure near the village of Vranov nad Dyjí. The paper is also focused on people's lives in the village of Bítov, which had to be flooded with regards to construction of the dam. Proposed alternatives of architectural solution of the new village Bítov, which was built as a replacement for inhabitants of "old" Bítov, are presented, as well as the life of Georg Haas von Hasenfels, the last owner of the Bítov Castle and its abutting domain. The impact of the Vranov Dam on life in today's Bítov is mentioned and discussed at the end of the paper.

Keywords: The Vranov Dam, development, Bítov, water service, Georg Haas von Hasenfels

I. Úvod

V současné době berou lidé základní vybavení domácností jako samozřejmost. Vždyť k tomu, aby si člověk napustil sklenici pitné vody, nepotřebuje nic víc než otočit kohoutkem. K tomu, aby si mohl užívat příjemného tepla domova, stačí jen stisknout tlačítko radiátoru a večer, když se zešeří, tak jen zmáčkne vypínač a má opět světlo. Málokdo se ovšem již zamyslí nad tím, kolik práce, úsilí a vědeckého poznání stojí za tím, abychom ten vypínač mohli vůbec stisknout.

V průběhu 20. století vlivem nárůstu populace a rozvoje industrializace se výroba elektřiny a zajištění dostatečného množství nezávadné pitné vody staly skutečně zásadní otázkou vedoucí k dalšímu rozvoji lidstva. Teprve na základě zajištění elektrického proudu a nezávadné pitné vody mohlo dojít k dalšímu rozmachu měst, obcí a průmyslu. Ovšem výstavba elektráren a především pak přehrad má svá specifika. Výstavba přehrad má svá pravidla a aby byly splněny požadované parametry a účely, nemůžeme je postavit vždy jen tak někde na zelené louce.

Mnohdy tak stavbě přehrad¹, elektráren² i těžebním lokalitám stála v cestě i lidská obydli. Výsledkem těchto projektů bylo tedy někdy i vyvlastňování, nucené přesídlování obyvatel mnohdy i do nově vzniklých sídlišť, náhrady majetku atd. V některých případech lidé pocítili i nemalý politický tlak usilující o to, aby se vzdali svých domovů. Dalo by se říci, že se jedná o komplex příběhů obyčejných lidí, které spojovalo to, že o nich někdo někdy nějakým způsobem rozhodl.

Jednou z obcí, která musela být zničena ve prospěch hospodářského rozvoje státu, byla i jihomoravská obec Bítov, která stála v cestě výstavbě Vranovské přehrad. A právě Vranovská přehrada a obec Bítov jsou tématem mé diplomové práce. Tato práce vznikla na základě rozšíření mé bakalářské práce „Vranovská přehrada a Bítov – soužití přehrad a obce“, kterou jsem na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy úspěšně obhájila v červnu 2009.

---

¹ Příběhy obcí, jež byly zatopeny v důsledku stavby vodních děl na území České republiky mapuje pořad České Televize – Zatopené osudy. Kromě Vranovské přehrad se jedná o Štěchovice, Vír, Slapy, Kružberskou přehradu, Lipno, Orlík, Šanci, Švihov, Nové Mlýny, Karolinku a Slezskou Hartu.

Zatopené osudy. [online] [cit. 2011-2-12]. Dostupné na: <<http://www.ceskatelevize.cz/porady/10169746290-zatopene-osudy/408235100191008-vranovska-prehrada>>.

² Např. jaderná el. Dukovany - Výstavbě elektrárny předcházelo zrušení tří vesnic, v jejichž katastrálních územích byla stavba projektována. Šlo o obec Skryje s místní částí Lipňany a dále o obec Heřmanice.

Cílem práce, kterou právě držíte ve svých rukou, je postihnout jeden z důsledků stavby Vranovské přehrady, přemístění obce Bítov. Celou tuto událost se pokusím zasadit do kontextu dějin 20. století. Při psaní práce se budu snažit pojmut tuto problematiku komplexně a vykreslit tak příčiny, průběh i důsledky přesídlení obce. Na samotném počátku práce se budu zabývat významem a historií přehrad u nás i ve světě. Poté zaměřím svou pozornost již do oblasti Podyjí, budu se ptát po důvodech a důsledcích výstavby tohoto vodního díla na Dyji. Dále se pak budu zabývat především obcí Bítov, která byla v důsledku stavby Vranovské přehrady zatopena. Bude zajímavé se ptát, jestli zvolená lokalita, která znamenala zaplavení staré obce Bítov, byla skutečně nezbytná.

Rozhodnutí o stavbě Vranovské přehrady nevratně zasáhlo do života obce Bítov a jejích obyvatel. Ačkoliv rozhodnutí o výstavbě tohoto díla pochází ještě z doby před první světovou válkou, tak k samotné výstavbě došlo až ve třicátých letech 20. století. Více jak dvacet let tak obyvatelé Bítova byli nuceni žít v nejistotě a stavba Vranovské přehrady visela nad obcí jako Damoklův meč. Bítovští před sebou měli dvě základní možnosti co dál – vyplacení náhrady škody a přestěhování do okolních obcí, či přenesení obce a její vybudování v nezátopové oblasti nad budoucí přehradou. Vlivem nejrůznějších jednání a neuvěřitelné vytrvalosti Bítovských byla zvolena nakonec druhá varianta. Všechny tyto události související se záplavou staré a stavbou nové obce Bítov mají několik rovin – hospodářské, majetkoprávní, sociální a v neposlední řadě citové. Jak se Bítovští cítili, když navždy opouštěli své domovy? Na tuto i jiné otázky se pokusím najít odpověď.

Zatímco původní bakalářská práce se opírá především o Pamětní knihu městyse Bítova (kronika) a sekundární literaturu, při vypracování diplomové práce jsem se opírala již o početnější pramenný materiál, který tuto práci nepochybně dále obohatil.

Nově jsem se mohla opřít o fond obce Bítov, který byl v době psaní mé bakalářské práce bohužel ve stádiu zpracování. Velkým pomocníkem mi byl také podnikový archiv Povodí Moravy, s. p., fond Masarykovy akademie práce uložený v Archivu Akademie věd ČR a v neposlední řadě archivní materiál uložený na hradě Bítov.

Díky studiu nových materiálů je předložená diplomová práce oproti původní bakalářské rozšířena nejen do hloubky, ale i do šířky, a to o osud posledního majitele hradu Bítov barona Jiřího Haase z Hasenfelsu.

II. Kritika pramenů a literatury

Stavba Vranovské přehrady a především pak s ní související zaplavení starého Bítova a přestěhování místních do nově vzniklé obce jsou události, které od počátku přitahovaly značnou pozornost.

Dostupné prameny a literaturu lze, dle mého názoru, vnitřně rozčlenit do dvou základních skupin. První skupinu tvoří nejrůznější technické zprávy, návrhy, plány, vzájemná korespondence úřadů o prováděné stavbě atd. Další pramen představují vzpomínkové zprávy místních, snažící se zachytit tehdejší krajinu a prostředí pro příští generace. Lidé si byli moc dobře vědomi toho, že údolí, které tak znali a milovali, zmizí nemilosrdně navždy pod hladinou vody. Řada lidí tak vnímala jako svou povinnost vůči dalším generacím zachytit to, co jejich vlastním potomkům nebude dovoleno spatřit. To mělo za následek i to, že byla rovněž pořízena široká fotodokumentace celé oblasti. Vnitřně lze pak tuto vzpomínkovou literaturu rozdělit jednak na dobové popisy krajiny a probíhajících událostí, jednak na výpovědi pamětníků, které se posledních 80 let čas od času objevují v regionálním tisku.

V průběhu psaní své diplomové práce jsem se tedy mohla opírat nejen o početný pramenný materiál, ale i o neméně zajímavou tištěnou literaturu. Není mým úmyslem vyčíslovat zde v úplnosti, z jakých materiálů jsem během psaní čerpala. Ráda bych ale na tomto místě uvedla to nejpodstatnější o použitých pramenech a literatuře.

Asi nejcennějším zdrojem informací pro mě byla rukopisná *Pamětní kniha městyse Bítova*³, jejímž autorem byl kronikář a ředitel bítovské školy František Weidenthaler. Pan Weidenthaler pečlivě zaznamenával veškeré kroky související s přesídlením obce – jednání, jednotlivé plány (i takové, které nebyly nikdy realizovány), vyjádření zúčastněných stran, finanční náklady atd. V této Pamětní knize mě ovšem nezaujalo ani tak množství detailních informací, jako spíše vyváženost objektivních sdělení a faktů s jemným okomentováním ze strany bítovského kronikáře, který se však neubrání i subjektivním dojmům. Ze způsobu, jak jsou informace v kronice zpracovány, lze předpokládat, že kronikář zaznamenával události do kroniky s jistým odstupem času. Text kroniky je totiž psaný velmi uceleně, čitelně a kontinuálně. Nejvíce je to patrné na zaznamenání událostí během druhé světové války a okupace, kdy celou dobu souhrnně

---

³ SOKA Znojmo, WEIDENTHALER, F. *Pamětní kniha městyse Bítova od r. 1923 - 1972*, i. č. 95, sign. K – II 884.

popisuje na několika stránkách. Informace uvedené v kronice jsou velice přesné (data, finanční náklady na výstavbu Bítova), což mi potvrdilo i srovnání kroniky s jinými dobovými materiály. Domnívám se tak, že kronikář nejdříve shromažďoval podklady a informace hodné k zápisu do kroniky, kam je zaznamenával až později. To mu umožnilo sepisovat události v kontextu, čímž bítovská kronika získala na čtivosti.

Mnoho zajímavých informací přináší i fond obce Bítov⁴ uložený ve Státním okresním archivu Znojmo. Fond je v současnosti znovu přístupný (v posledních letech byl ve zpracování). Fond obsahuje knihy zápisů ze schůzí obecního zastupitelstva a obecní rady a rady MNV 1914 - 1949, knihu zápisů ze schůzí finanční komise 1936 - 1949, podací protokoly 1923 - 1947, hlavní účetní knihy 1923 - 1944, volby do obecního výboru, do NS a zemského zastupitelstva 1880 – 1935 či hlavní obecní rozpočty 1887 - 1944.

Z písemností o stavbě přehrady a výstavby nové obce Bítov se dochovaly protokoly z jednání o stavbě přehrady, výkup a vyvlastnění pozemků, vyklizení původní obce Bítov, výběr místa pro stavbu nové obce, stavba příjezdových silnic, stavební plány nových obecních budov, kostela a fary. Dále jsou součástí fondu i kolaudační rozhodnutí z let 1925 – 1936, 1938, účetní přehled o úpravě cesty Bítov - Vranov 1925 - 1930, účetní doklady o stavbě silnice Vranč - Chvalatice 1919 – 1921. Nejvíce dochovaného materiálu představuje korespondence (žádosti) mezi jednotlivými úřady mající nějakým způsobem v kompetenci stavbu nové obce Bítov. Za zmínku stojí, že výstavba obytných domů v nové obci trvala pouhých 6 měsíců, tj. od května do října 1932. Materiál tohoto fondu je až na výjimky v českém jazyce.

Další pramenný materiál vztahující se k obci Bítov je spojen s fondem velkostatku Bítov⁵, který je uložen v Moravském zemském archivu v Brně. Velká část tohoto fondu je v německém jazyce. Fond zahrnuje události od r. 1640 do roku 1931. V tomto fondu se ale bohužel nenachází relevantní informace k tématu mé diplomové práce – stavbě Vranovské přehrady či výstavbě nové obce Bítov. Informace po r. 1900 jsou zde zastoupeny minimálně. Součástí fondu jsou dominikální úřední knihy, obecní

---

⁴ Název fondu (sbírky): Archiv obce Bítov. Uloženo v archivu: Státní okresní archiv Znojmo. Časový rozsah: 1777-1945(1975). Metráž: 2,11 bm zpracováno (z toho 0,00 bm inventarizováno). Fond je částečně přístupný v souladu se zněním archivního zákona a dalších právních předpisů.

⁵ Název fondu (sbírky): Velkostatek Bítov. Uloženo v archivu: Moravský zemský archiv v Brně. Časový rozsah: 1640-1943. Metráž: 54,00 bm zpracováno a inventarizováno 0,40 bm nezpracováno. Fond je částečně přístupný v souladu se zněním archivního zákona a dalších právních předpisů.

či školní spisy, patronáty, nadace, kostelní záležitosti, stěhování poddaných, zdravotnictví, cla, policejní záležitosti, stavby, spory s vrchností, vojenské záležitosti, pozůstalosti, koupě, prodeje a v neposlední řadě účty.

Velkou pomocí mi byl podnikový archiv Povodí Moravy s. p. uložený ve znojemské pobočce firmy. Povodí Moravy má vlastní archiv uchováující si důležité dokumenty. Tento archiv je poměrně pečlivě veden a vnitřně tematicky řazen. Každé inventární číslo svazku dokumentů nese i orientační název o svém obsahu. Chybí pouze přesnější vnitřní popis obsahu těchto jednotlivých složek. V archivu jsou uchovány dokumenty týkající se nejen stavby Vranovské přehrady, ale i přemístění obce Bítov. Uložený materiál je veden především v českém jazyce, zřídka ale i v němčině. V řadě případů se nejedná o originály, ale pouze o opisy, které jsou mnohdy opoznámkovány. Součástí archivního fondu „Vodní dílo Vranov“ jsou tedy např. seznamy cen a dodavatelů pro nový Bítov, rozpočty, kolaudační plány, výpočty profilů přehradní zdi, plány, sledování vlastností použitého betonu na přehradě, plány hydrocentrály atd.

Dokumenty týkající se přemístění obce Bítov jsou dále uloženy v Archivu Akademie věd České republiky ve fondu Masarykovy akademie práce⁶. Pro nás jsou zajímavé především spisy Ústavu pro stavbu měst (výstavba měst a obcí). Tento ústav se totiž, jak se později dozvíme, také podílel na výstavbě nové obce Bítov. Součástí tohoto fondu jsou tak návrhy, plány a posudky inženýrů týkající se výstavby nové obce.

Již v úvodu jsem zmínila, že se ve své diplomové práci dotknou i osudu posledního majitele hradu Bítov barona Jiřího Haase z Hasenfelsu. Rodinný archiv Haasů z Hasenfeldu⁷ je uložen ve Státním oblastním archivu v Plzni. Přímo v plzeňském archivu se nachází pouze dvě listiny o povýšení rodu Haasů do šlechtického stavu. Zbýlý archivní materiál se nachází na pracovišti SOA Plzeň v Klášteře u Nepomuku.

---

⁶ Název fondu (sbírky): Masarykova akademie práce. Uloženo v archivu: Archiv Akademie věd České republiky. Místo vzniku fondu: Praha. Časový rozsah: (1917)1919-[1953]. Metráž: 54,80 bm zpracováno (z toho 0,00 bm inventarizováno) 0,23 bm nezpracováno. Fond je částečně přístupný v souladu se zněním archivního zákona a dalších právních předpisů. Tematický popis: Fond obsahuje cenné materiály o organizaci a činnosti MAP a jejích ústavů a komisí i k vývoji techniky, zejména ve 20. a 30. letech 20. století. Badatelsky významné jsou zvláště spisy Emigračního ústavu (pro studium sociální problematiky), Ústavu pro stavbu měst (výstavba měst a obcí), návrhy na řešení hospodářské krize, spisy dokládající podíl MAP na organizaci a řízení vědeckého a technického výzkumnictví a materiály k rozvoji vědeckých a technických styků se zahraničím v době mezi světovými válkami.

⁷ Název fondu (sbírky): Rodinný archiv Haasů z Hasenfeldu, Mostov. Uloženo v archivu: Státní oblastní archiv v Plzni. Místo vzniku fondu: Mostov. Časový rozsah: 1894-1934. Metráž: 0,39 bm (z toho nic není zpracováno). Fond je částečně přístupný v souladu se zněním archivního zákona a dalších právních předpisů.

Další materiály týkající se rodu Haasů z Hasenfelsu, do kterých jsem měla možnost nahlédnout, jsou uloženy přímo na Státním hradě Bítov, na bývalém panství barona Jiřího Haase z Hasenfelsu ml. Uchovány jsou zde např. kopie oddacích listů, křestních listů, nejrůznějších smluv, osobní fotografie, vlastní Haasův životopis. Je zde i kopie otcovy závěti, či baronův řidičský průkaz.

Nesmírně zajímavou publikací zabývající se mimo jiné problematikou stavby Vranovské přehrady je kniha „Frain – einst die Perle im Thayathal (Band I. und II.)“⁸ od Willy Anderleho a Waltra Schmidta. Tito německy píšící autoři museli spolu se svými rodinami a mnoha dalšími obyvateli po roce 1945 opustit území Československa. Jejich domovem byl ale až do konce druhé světové války Vranov nad Dyjí. S ním jsou spojeny jejich nejranější vzpomínky, zde si hráli, poznali první přátele a zde jsou pohřbeni jejich předci. Tuto knihu lze tak chápat jako pokus o návrat ke svým vlastním kořenům. Velký prostor je zde věnován právě době meziválečné, válečné i době odsunu. Součástí publikace je bohatý fotografický materiál, dále texty různých novinových článků i některých nařízení. Kniha „Frain – einst die Perle im Thayathal“ přináší zajímavé informace o soužití Čechů s Němci v době válečné i meziválečné. Již název jedné z kapitol: Die Jahre der Unterdrückung⁹ (1918 – 1938) dává tušit postoj autorů k česko-německé problematice na jižní Moravě. V souvislosti s Bítovem bych ještě ráda dodala, že zde byla situace opačná a na rozdíl od převážně německého Vranova¹⁰, žilo v Bítově jen několik Němců¹¹.

Pro nás je ovšem podstatnější jiná část tohoto dvousvazkového souboru. Jedná se o poměrně rozsáhlé kapitoly, které se zabývají plánováním a stavbou Vranovské přehrady. Přes snahu o objektivitu je z těchto knih ale patrná citová zainteresovanost k celé problematice. Jeden z autorů – Walter Schmidt – je totiž synem Ing. Ferdinanda

---

⁸ ANDERLE, W. - SCHMIDT, W. *Frain - einst die Perle im Thayatal. Ein deutscher Ort in Südmähren. Band I.* Eisenstadt : Rötzer Druck, 2002.

ANDERLE, W. - SCHMIDT, W. *Frain - einst die Perle im Thayatal. Ein deutscher Ort in Südmähren. Band II.* Eisenstadt : Rötzer Druck, 2002.

⁹ Léta útlaku (1918 – 1938)

¹⁰ Sčítání z roku 1921 ve Vranově nad Dyjí: 1146 obyvatel, z toho 759 Němců a 268 Čechů.

BARTOŠ, J. - SCHULZ, J. *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848 – 1960 (Svazek IX).* Ostrava: Profil, 1984, s. 116.

¹¹ Podle sčítání z roku 1921 žilo v Bítově 416 obyvatel, z toho bylo 394 Čechů a 15 Němců.

BARTOŠ, J. - SCHULZ, J. *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848 – 1960 (Svazek IX).* Ostrava: Profil, 1984, s. 118.

Schmidta, jehož jméno, jak se dále v textu dovíme, je neodmyslitelně spojeno s Vranovskou přehradou. Sám Walter Schmidt v úvodu knihy přiznává: „...*Ich fühle mich meinem Vater verpflichtet, zumindest andeutungsweise an die Entstehungsgeschichte des großen Bauwerkes zu erinnern, das noch heute im südmährischen Land steht...*“¹² Autoři čerpali informace ke své knize nejen z fondů vídeňské Národní knihovny či Znojemského okresního archivu, ale k dispozici měli i vlastní bohatý materiál. Jejich prostřednictvím jsem tak mohla pracovat s informacemi, které jsem v české literatuře nenašla.

Otázkou Vranovské přehrady se zabývá i televizní dokumentární cyklus „Zatopené osudy“¹³. Jeden z jeho dílů pátrá nejen po zatopených osudech obce Bítov ležící pod stejnojmenným hradem, ale i po osudech posledního hradního pána barona Haase, který významně ovlivňoval život této malebné obce. Z tohoto pořadu se můžeme dovědět i základní data vztahující se k přehradě či něco o stavbě mostů, jež na dvou místech překlenuly hluboké údolí řeky Dyje.

Další významnou skupinu pramenů tvoří denní tisk, technické časopisy atd. Přesné citace jsou uvedeny v textu práce a v připojené bibliografii.

---

¹² „Cítím se svému otci zavázán vzpomenout na okolnosti vzniku tohoto vodního díla, které ještě dnes na území jižní Moravy stojí.“

¹³ Zatopené osudy: dokumentární cyklus 13 × 18 min, Česko, 2008, režie Ludvík Klega.

Zatopené osudy. [online] [cit. 2011-2-12]. Dostupné na:
<<http://www.ceskatelevize.cz/porady/10169746290-zatopene-osudy/408235100191008-vranovska-prehrada>>.

III. Vývoj přehrad. První přehrady ve světě a u nás

V této kapitole se budu zabývat vývojem přehrad a to nejen u nás, ale i ve světě. Ovšem na samém počátku bych zde ráda uvedla samotnou charakteristiku přehrad. „*Přehrady patří spolu s hrázemi a jezy mezi tzv. vzdouvací stavby, tedy stavby, které vzdouvají hladinu vody, a zajišťují tak možnost ovládnutí zadržného objemu a vzduté hladiny vody.*“¹⁴ Tyto stavby pomáhaly člověku již odpradáva ovládat povrchové zdroje vody a přizpůsobovat si jejich chování různým požadavkům a potřebám, které v průběhu rozvoje lidské civilizace úměrně rostly.

Přehrady jsou většinou mohutné stavby vybudované napříč údolím, jejichž účelem je vytvářet vodní nádrže. Pro zajištění možnosti manipulovat s vodou v nádrži a s průtoky procházejícími přehradním profilem jsou tyto stavby vybaveny vhodným manipulačním zařízením. Jelikož se v následujících kapitolách budu podrobně zabývat Vranovskou přehradou, jejím vzhledem, fungováním atd., tak by bylo dobré si uvědomit, do jaké skupiny přehrad vodní dílo Vranov vlastně náleží.

Přehrady můžeme rozlišovat podle dvou nejvýznamnějších hledisek. Dělíme je jednak podle hlavního stavebního materiálu na přehrady zemní, kamenité, zonální, přehrady z lomového zdiva, či z betonu. Dále rozlišujeme přehrady podle jejich konstrukce a statického působení na přehrady tížné¹⁵ (gravitační), klenbové, členěné či přehrady zvláštní konstrukce.¹⁶ Na základě tohoto dělení pak Vranovskou přehradu řadíme mezi přehrady betonové a gravitační.

Přehrady nejsou výdobytkem doby moderní. Voda je základním přírodním zdrojem. Lidé se od pradávna zabývali otázkou, jak nejvhodněji tento zdroj shromážďovat na potřebných místech.

Dříve užívali kočovní pastevci, lovci, ale i první usídlenci vodu přímo z přirozených pramenů a vodních toků. Nutnost hromadit vodu vyvstala až při větší koncentraci obyvatel a vyspělejší kultuře. Vodní nádrže, vodohospodářské soustavy i různé vodovodní a zavlažovací stavby se tak mnohdy staly jedním z prvotních předpo-

---

¹⁴ BROŽA, V. - SATRAPA, L. *Hydrotechnické stavby I*. Praha : ČVUT, 2007, s. 62. ISBN 978-80-01-03653-2.

¹⁵ Tížné přehrady jsou charakteristické tím, že silám vyvozeným tlakovým působením vody v nádrži odolávají svojí vlastní tíhou. Ve vztahu k použitému materiálu hráze se jako tížné uplatňují všechny typy přehrad.

¹⁶ BROŽA, V. - SATRAPA, L. *Hydrotechnické stavby I*. Praha : ČVUT, 2007, s. 62. ISBN 978-80-01-03653-2.

kladů rozvoje starých kultur. První závlahové nádrže pocházející již ze 4., možná i 5. tisíciletí př. n. l.¹⁷. V té době byly pro potřeby zavlažování budovány hráze na území Indie a Íránu. Navzdory jejich stáří je v některých případech dodnes nacházíme v dobrém stavu, někde se však zachovaly jen jejich fragmenty.¹⁸

Podle dostupných historických pramenů je možné za nejstarší sypanou zemní přehradu považovat přehradu Mokhrablur v Arménii. Přehrada s výškou hráze 3 m a délkou koruny 320 m byla vystavěna na přelomu čtvrtého a třetího tisíciletí př. n. l. u města Kasakh. Voda zachycená v nádrži sloužila pro závlahy. Pravděpodobně nejstarší sypaná kamenná přehrada byla vybudována v Egyptě okolo roku 2600 př. n. l. Tato přehrada s názvem Kafara byla vystavěna u města Helwan. Vzniklá nádrž o objemu 500 000 m³ sloužila k ochraně před povodněmi. Výška přehrady byla 14 m, délka v koruně asi 110 m.¹⁹

Odvážnější konstrukční typy přehrad se uplatnily až o 2000 let později. První zmínky o zděné tížné přehradě se vztahují k přehradě Kesis Gölü (nord) vybudované okolo roku 700 př. n. l. u města Van v Turecku. Přehrada vysoká 10 m a dlouhá v koruně 100 m vytvořila nádrž o objemu 100 milionů m³. Voda z této nádrže byla využívána pro závlahy a zásobování vodou.²⁰

Na území Španělska byly v prvním století našeho letopočtu vybudovány přehrady Esparragalejo a Itturanduz. První jmenovaná byla první historicky známou členěnou přehradou. Její výška byla 5 m, délka 312 m. Nádrž sloužila k zásobování města Merida vodou. Přehrada Itturanduz u města Pamplona byla naopak první pilířovou přehradou. Její výška byla 7 m, délka 102 m. Byla vybudována za účelem zásobování vodou.²¹

---

¹⁷ VOTRUBA, L. *Nejstarší přehradý doby předkřesťanské*. Praha : Ministerstvo zemědělství ČR, 2002, s. 3-5. ISBN 80-02-01479-0.

HOSPODÁŘ, J. *Spoutané vody*. Praha : Mladá fronta, 1955, s. 179.

¹⁸ PATERA, A. - NACHÁZEL, K. - FOŠUMPAUR, P. *Nádrže a vodohospodářské soustavy 10*. Praha : ČVUT, 2002, s. 19. ISBN 80-01.02620-5.

¹⁹ BROŽA, V. - SATRAPA, L. *Hydrotechnické stavby 1*. Praha : ČVUT, 2007, s. 58 – 59. ISBN 978-80-01-03653-2.

²⁰ BROŽA, V. - SATRAPA, L. *Hydrotechnické stavby 1*. Praha : ČVUT, 2007, s. 58 – 59. ISBN 978-80-01-03653-2.

²¹ BROŽA, V. - SATRAPA, L. *Hydrotechnické stavby 1*. Praha : ČVUT, 2007, s. 58 – 59. ISBN 978-80-01-03653-2.

Nejnáročnější konstrukční typ přehrady – klenba – se uplatnil již ve druhém století našeho letopočtu na přehradě Baume u města St. Rémy de Provence ve Francii. Přehrada vybudovaná pro zásobování vodou byla vysoká 12 m a dlouhá v koruně 18 m.²²

Shrneme-li předchozí informace, tak důmyslné vodohospodářské stavby jsou nám známy již ze starověkého Egypta, Babylónie, Persie, Číny a střední Asie, později pak i z antického Říma, Španělska a dokonce i Japonska. Naproti tomu „*ve feudální Evropě, která byla politicky rozdrobena a ekonomicky nebyla příliš silná, se nevytvořily podmínky pro vznik monumentálních technických a tedy ani vodohospodářských děl. Nicméně se v některých jejích částech budovala ve velkém počtu menší vodní díla - rybníky. Rybníky měly postupně svým charakterem a velikostí význam nádrží, posléze srovnatelných s velkými vodními nádržemi ve světě a měly některé atributy důmyslných soustav.*“²³

V našich historických zemích (v Čechách, na Moravě a ve Slezsku a popř. na Slovensku) má vodohospodářská výstavba a v jejím rámci výstavba nádrží evropsky významné místo. Většina z nich dosud existuje a slouží původnímu nebo pozměněnému účelu. Vývoj výstavby nádrží lze rozdělit do několika etap, souvisejících s rozvojem hospodářství popř. průmyslu či s jinými vnějšími vlivy a požadavky, avšak nezdědka se překrývající:²⁴

- *Budování rybníků (nejvíce od 14. do 16. stol.)*
- *Budování nádrží pro hornické účely či jinak související s těžbou nerostných surovin (od 16. do 19. stol.)*
- *Budování nádrží pro plavení dřeva (od 13. do 19. stol.)*
- *Budování nádrží k ochraně před povodněmi (konec 19. a počátek 20. stol.)*
- *Budování nádrží a jejich kaskád pro využití vodní energie ve vodních elektrárnách (20. – 70. léta 20. stol.)*
- *Budování nádrží k zásobení obyvatelstva a průmyslu vodou (celé 20. stol.)*

Jaký je ale vlastně rozdíl mezi přehradou a rybníkem? Ten hlavní spočívá v převažujícím způsobu využití obou typů vodních nádrží. Rybník, jak už z názvu vyplývá,

---

²² BROŽA, V. - SATRAPA, L. *Hydrotechnické stavby I*. Praha : ČVUT, 2007, s. 58 – 59. ISBN 978-80-01-03653-2.

²³ PATERA, A. - NACHÁZEL, K. - FOŠUMPAUR, P. *Nádrže a vodohospodářské soustavy 10*. Praha : ČVUT, 2002, s. 25. ISBN 80-01.02620-5.

²⁴ PATERA, A. - NACHÁZEL, K. - FOŠUMPAUR, P. *Nádrže a vodohospodářské soustavy 10*. Praha : ČVUT, 2002, s. 20 - 21. ISBN 80-01.02620-5.

slouží k chovu ryb a ostatní funkce, jako například retence vody a rekreace jsou jen okrajové, nebo nejsou jejich primárním účelem. Přehradní nádrž je naopak budována především pro účely vodárenské, energetické, retenční, závlahové a okrajově pro rekreaci, rybářství atd. Rybník bývá zpravidla²⁵ mělčí a má menší rozlohu.

Ve středověku byla na našich historických územích významná výstavba rybníků, kdy vedle izolovaných rybníků postupně vznikaly i celé jejich soustavy. Výstavbu rybníků v českých zemích podporovali a financovali zejména Pernštejnové na svých východočeských panstvích (např. na Poděbradsku a Pardubicku) a Rožmberkové v jižních Čechách (Třeboňsko, Českobudějovicko, Vodňansko).

Základy zvláště proslulé třeboňské rybníční soustavy položil Štěpánek Netolický²⁶, na jejím budování se podílel také Mikuláš Ruthard z Malešova²⁷. Nejčínorodějším stavitelem ale byl Jakub Krčín z Jelčan a Sedlčan²⁸. Stavitelé rybníků byli nepochybně ovlivněni významným středověkým latinsky psaným odborným dílem Jana Skály z Doubravy²⁹ s názvem „Pět knih o rybnících“. Dubrovius ovlivnil i stavitele rybníků

---

²⁵ Ale například Staňkovský rybník je hluboký až 14 m a vodní nádrž Harcov je hluboká jen 13 m a plocha rybníka Rožmberk je 489 ha, zatímco vodní nádrž Římov má plochu ani ne poloviční – 210 ha.

²⁶ Štěpánek Netolický (asi 1460–1538) byl jedním z nejslavnějších českých rybníkářů. Zakládal či rozšiřoval rybníky ve východních Čechách a na Třeboňsku, kde působil ve službách Rožmberků za vlády Petra Voka. Mezi jeho nejznámější díla patří Horusický či Opatovický rybník, Žabov a Kaňov. Roku 1506 vypracoval návrh rybníční soustavy v Třeboňské pánvi. Její osou se stala *Zlatá stoka*, která v délce 48 km napájí velký počet rybníků mezi Chlumem u Třeboně a Veselím nad Lužnicí vodou z řeky Lužnice.

ČÍTEK, J. - KRUPAUER, V. *Rybníkářství*. Praha: Informatorium, 1998, s. 12. ISBN 80-86073-26-2.

²⁷ Mikuláš Ruthard z Malešova (?–1576) byl český rybníkář. Vybudoval rybníční soustavu v okolí Chlumu u Třeboně na panství Krajířů z Krajku. Po odchodu ze služeb rodu Krajířů uplatnil své bohaté zkušenosti při stavbách rybníků na Třeboňsku.

ČÍTEK, J. - KRUPAUER, V. *Rybníkářství*. Praha: Informatorium, 1998, s. 13. ISBN 80-86073-26-2.

²⁸ Jakub Krčín z Jelčan a Sedlčan (1535 – 1604) byl jeden z neznámějších českých rybníkářů. V roce 1569 byl přijat do služeb Rožmberků a v r. 1573 jmenován regentem neboli vrchním správcem všech jejich panství. Ve svém působení uplatnil výjimečné nadání a cit pro využívání přírodních podmínek díky své nesmírné houževnatosti a pracovitosti. Úspěšně navázal na dílo Štěpánka Netolického a uskutečnil mnohé z jeho velkorysých plánů. Vedle jiné hospodářské činnosti prováděl rozsáhlé meliorace pozemků a zvláště se zaměřil na zakládání rybníků. Rybník Rožmberk vybudovaný v letech 1584 – 1590, o katastrální výměře 711 ha zachycuje vodu z povodí o rozloze 1385 km². Jeho hráz je 2400 m dlouhá, v koruně 10 – 13 m, v patě 50 – 55 m široká. Největší hloubka je 11,5 m. Ochranu před přívalovými vodami z povodí řeky Lužnice zajišťuje umělá spojka mezi Lužnicí a Nežárkou v délce 13,4 km, zvaná Nové řeky. Krčín stavěl rybníky nejen na Třeboňsku, ale i na Krumlovsku, Netolicku a byl zván jako uznávaný odborník k projektování a výstavbě rybníků i za hranice.

ČÍTEK, J. - KRUPAUER, V. *Rybníkářství*. Praha: Informatorium, 1998, s. 12 – 13. ISBN 80-86073-26-2.

²⁹ Jan Dubravius, vlastním jménem Jan Skála z Doubravy a Hradiště (1486-1553) byl český historik, spisovatel a olomoucký biskup, který se zasloužil o hospodářské zvelebení Moravy a rozvoj rybníkářství. Zkušenosti s chovem ryb, hlavně kapra, sepsal v knize *Jani Dubrovii de piscinis et piscium, qui in illis*

působící na Slovensku, např. Samuela Mikovíniho³⁰, činného v okolí Bánské Štiavnice.³¹

Nejstarší přehradní nádrží na našem území je zřejmě Jordán v Táboře, který vznikl přehrazením Košínského potoka roku 1492³². Jeho původním účelem bylo zásobování města pitnou vodou, později začal být využíván i k chovu ryb.

Od 16. stol. vzrostly nároky na vodu resp. na vodní energii pro pohon důlních strojů, pro dopravu a úpravu rud. K jejímu zajištění vznikaly jednak izolované nádrže, jednak jejich soustavy v Krušných horách, ve Slavkovském lese v západních Čechách a na Příbramsku. Některé z tehdy velmi významných nádrží či zařízení (přivádějící a spojovací kanály) zanikly, jiné se zachovaly dodnes a slouží novému účelu, jako např. nádrže Láz, Pílská a Obenice na Příbramsku.³³

Dalším významným obdobím v naší přehradní výstavbě bylo 18. a 19. stol., kdy se rozvinula výstavba nádrží pro zásobování vodou a nádrží na ochranu proti povodním. V okolí Bánské Štiavnice a Banského Studence vznikla v této době unikátní soustava 23 nádrží (dřívější název „tajchy“) pro potřeby hornictví. Historie několika nádrží u Banské Štiavnice sahá až do 16. stol. Ke jmenované soustavě nádrží patří nádrž Rozgrund, jejíž hráz byla do té doby nejvyšší zemní hrází u nás (výška 30,2 m, vybudovaná v letech 1743–1744).³⁴ Většina z nich existuje po rekonstrukcích dodnes a slouží novým účelům (zásobování vodou, rekreace).

Později nabyla významu plavba dřeva, a to pro účely důlní činnosti i pro ostatní průmysl a stavebnictví. V horských oblastech se na menších tocích splavovalo dřevo

---

alintur libri quinque (Jana Dubrovia knih pět o rybnících a přirozenosti ryb v nich žijících. Poznatky o výnosnosti rybníčního hospodářství zpracoval do podrobného návodu, jak hospodařit na rybnících.

ČÍTEK, J. - KRUPAUER, V. *Rybníkářství*. Praha: Informatorium, 1998, s. 13. ISBN 80-86073-26-2.

³⁰ Samuel Mikovíny (? - 1750) byl slovenský inženýr-zeměměřič, kartograf a polyhistor.

³¹ PATERA, A. - NACHÁZEL, K. - FOŠUMPAUR, P. *Nádrže a vodohospodářské soustavy 10*. Praha : ČVUT, 2002, s. 20 - 21. ISBN 80-01.02620-5.

³² VOTRUBA, L. *Nejstarší přehrady doby předkřesťanské*. Praha : Ministerstvo zemědělství ČR, 2002, s. 27. ISBN 80-02-01479-0.

PATERA, A. - NACHÁZEL, K. - FOŠUMPAUR, P. *Nádrže a vodohospodářské soustavy 10*. Praha : ČVUT, 2002, s. 25. ISBN 80-01.02620-5.

³³ PATERA, A. - NACHÁZEL, K. - FOŠUMPAUR, P. *Nádrže a vodohospodářské soustavy 10*. Praha : ČVUT, 2002, s. 20 - 21. ISBN 80-01.02620-5.

³⁴ BROŽA, V., SATRAPA, L. *Hydrotechnické stavby 1*, ČVUT, s. 60. ISBN 978-80-01-03653-2.

pomocí průtokových vln vypouštěných z nevelkých nádrží – klauzur³⁵ (Šumava, Slovensko, Karpaty). V Čechách patřila k největším klauzura u Strážného na Šumavě. Její zemní přehrada, asi 10 m vysoká, se zachovala jen ve fragmentu.³⁶

Po celé období feudalismu a vlastně až do konce předminulého století se technika stavby jezů měnila jen nevýrazně. Kámen, zemina a dřevo byly jediným stavebním materiálem, z něhož lidé dovedli stavět jen nízké jezy, které vzdouvaly vodu nejvýše o několik málo metrů. Na velkých řekách, kde stále hrozilo nebezpečí mocných přívalů, byla i stavba nízkého jezu těžkým technickým problémem a kroniky zaznamenávají nesčetné případy protržení starých jezů. Jen zvolna postupoval pokrok ve vodním stavitelství a omezoval se pouze na vylepšování detailů, především na zpevňování jezů, zdokonalování vorových propustí a dalších zařízení.³⁷

Teprve přelom 19. a 20. stol. přinesl obrat do historie těchto vodních staveb. Technika zvládla stavbu vyšších přehradních hrází. Kamenné přehrady z lomového zdiva již mohly vzdouvat hladinu vodního toku o deset i více metrů a zadržet velké množství vody mnohem hospodárněji než těžkopádná zemní hráz.

Podnět k výstavbě ochranných nádrží v poměrně krátkém období na přelomu 19. a 20. století daly katastrofální povodně v letech 1890 a 1897. První z nich byla nevelká nádrž Jevišovice na Jevišovce na jihozápadní Moravě (1897). Z této doby pochází také např. Harcov 1904, Bedřichov 1905, Fojtka 1906, Mlýnice 1906, Mšeno 1908, Bystřička 1912, Hamry 1912, Pařížov 1913, Souš 1915, Labská 1916, či Les Království 1919.³⁸

Druhý impuls pro další rozmach budování přehrad dala potřeba elektrického proudu. Poté, co moderní technika zvládla problém přeměny vodní energie v energii elektrickou, otevřely se vodnímu stavitelství netušené perspektivy. Ve světě a záhy

---

³⁵ Klauzura (splavovací nádrž) je nádrž, sroubená ze dřeva, s výplní kamene a hlíny. Hráz bývá někdy sypaná a jen propustě, kterými se voda vypouští, jsou sroubeny z hrubých klád, utěsněných na návodní straně. Uprostřed hráze jsou dvě výpustná stavidla. Vypuštěním nádrže se zvedne hladina vody na toku pod nádrží tak, aby bylo možno plavit dřevo na vorech i za nízkého stavu vody, neboť normální výška hladiny zpravidla v letních měsících nestačí k plavení vorů.

³⁶ PATERA, A. - NACHÁZEL, K. - FOŠUMPAUR, P. *Nádrže a vodohospodářské soustavy 10*. Praha : ČVUT, 2002, s. 20 - 21. ISBN 80-01.02620-5.

³⁷ MÍKA, A. - ŠTOCHL, S. *Naše rybníky a přehradní jezera*. Praha : Orbis, 1963, s. 78.

³⁸ BROŽA, V. - SATRAPA, L. *Hydrotechnické stavby I*. Praha : ČVUT, 2007, s. 60. ISBN 978-80-01-03653-2.

i u nás se začaly objevovat přehrady s elektrárnami, dodávajícími elektrorozvodné síti laciný elektrický proud.

Později se při stavbě velkých přehrad skvěle uplatnil železobeton, který dovršil převrat ve vodním stavitelství. Od dvacátých, a zejména pak ve třicátých letech našeho století vyrůstaly v průmyslově vyspělých státech nové, stále mohutnější přehrady. Lidský důmysl se tak za pomoci nejmodernější techniky pustil do velkolepého díla spoutání velkých vodních toků.

Na území Československa byla první betonová tízná přehrada postavena v letech 1930–1933 právě u Vranova nad Dyjí. Její nádrž o více než 760 hektarech dosahuje až 43 metrů hloubky. Vešla by se do ní voda z více než dvaceti rybníků velkých jako jihočeský Rožmberk. Současně s Vranovskou přehradou se začala stavět menší Vranská přehrada na Vltavě, která vzdula řeku o jedenáct metrů a vytvořila jezero o 250 hektarech. Ve třicátých letech byly ještě dokončeny přehrady u Seče na Chrudimce, na Teplé u Karlových Var, u Husince na Prachaticku, na Blanici u tehdejšího Zlína a Pastviny na Divoké Orlici.³⁹

Těsně před druhou světovou válkou se započala stavba velké Kníničské přehradu u Brna a Štěchovické na Vltavě. V této době tak vzniklo na území Čech a Moravy šestnáct⁴⁰ nových přehradních nádrží, počítaje v to i obě posledně jmenované, dokončené za války nebo krátce po ní.

Po komunistickém převratu v roce 1948 došlo k velkému rozmachu vodohospodářských staveb, jejichž výstavba se stala součástí plánu k řešení svízelné vodohospodářské situace. V této době ovšem neměli lidé zasažených oblastí téměř žádný prostor k vyjednání svých podmínek náhrady za zatopené území. Většina těchto přehrad byla součástí celostátního hospodářského plánu s cílem spoutat vodu a zapřáhnout ji tak do velkého díla ve prospěch celé společnosti.

Za nejdůležitější tehdy vzniklá vodní díla lze považovat nádrže Vltavské kaskády (v pořadí podle dokončení Štěchovice 1938-1944, Slapy 1949-1955, Lipno 1952-1959, Orlík 1954-1961), nádrže v severozápadních Čechách (Fláje 1951-1964, Jesenice 1957-1961, Nechanice 1961-1968, Přísečnice 1970-1976) a na Ostravsku (Morávka 1961-1967, Žermanice 1951-1958, Kružberk 1948-1955, Těrlicko 1955-64, Šance 1964-1969). Další nádrže významné svou velikostí i objemem, byly budovány v povodí

---

³⁹ MÍKA, A. - ŠTOCHL, S. *Naše rybníky a přehradní jezera*. Praha : Orbis, 1963, s. 79.

⁴⁰ MÍKA, A. - ŠTOCHL, S. *Naše rybníky a přehradní jezera*. Praha : Orbis, 1963, s.79.

Berounky (Nýrsko 1965-1969 a Žlutice 1965-1968) a v povodí Vltavy (Želivka 1965-1975 a Římov 1971-1978), resp. v povodí Moravy (Dalešice 1970-1978 a Mohelno 1978 na Jihlavě s přečerpávací vodní elektrárnou).⁴¹

V posledních desetiletích, v 80. a 90. letech 20. stol., převažovala výstavba víceúčelových nádrží s doplňováním vodohospodářských soustav. Výrazněji se uplatnilo i zásobení zemědělství (např. závlah) a rekreační účel. Pokud má některá z nádrží jediný, popř. převažující účel, bývá to vodárenská nádrž k zásobování pitnou vodou.⁴²

Posledními dokončenými nádržemi jsou Nové Mlýny na Dyji (soustava tří víceúčelových nádrží), Dlouhé Stráně s dolní akumulací nádrží přečerpávací vodní elektrárny na Divoké Desné v Jeseníkách a v roce 1997 dokončená nádrž Slezská Harta na Moravici, která byla původně určena jako další z významných vodárenských nádrží pro zásobování Ostravska pitnou vodou. Ve dnech bezprostředně po jejím dokončení sehrála významnou roli v ochraně před povodněmi za katastrofálních povodní na severní Moravě v červenci 1997.⁴³

Počátky českého zákonodárství zabývající se vodním hospodářstvím sahají až do 19. stol. Jeho moderní formy mají základ již v roce 1870 (tzv. zemské zákony, které platily v podstatě až do r. 1942). V letech 1921 až 1937 byla připravována osnova nového zákona o vodách. Ta však nebyla uzákoněna. Další souhrnnou zákonnou úpravou tak byl až zákon č. 11/1955 Sb. o vodním hospodářství. Významný byl především vodní zákon č. 138/1973 Sb. a č. 130/1974 Sb. o státní správě ve vodním hospodářství. Tyto zákony navázaly na dlouholetou dobrou tradici a uložily všestrannou ochranu z hlediska jejich možnosti a jakosti, plánovité řízení nakládání s vodami a zajištění rovnováhy mezi potřebami vody a kapacitou vodních zdrojů, péči o čistotu a hospodárné využití vody a také zajištění ochrany před povodněmi a využívání vody s ohledem na zájmy ochrany přírody a další účely.

Dalším zákonem, který významně upravoval tuto problematiku, byl až zákon č. 254/2001 Sb.⁴⁴ o vodách a o změně některých zákonů. Poslední zákonnou úpravou

---

⁴¹ PATERA, A. - NACHÁZEL, K. - FOŠUMPAUR, P. *Nádrže a vodohospodářské soustavy 10*. Praha : ČVUT, 2002, s. 20 - 21. ISBN 80-01.02620-5.

⁴² PATERA, A. - NACHÁZEL, K. - FOŠUMPAUR, P. *Nádrže a vodohospodářské soustavy 10*. Praha : ČVUT, 2002, s. 20 - 21. ISBN 80-01.02620-5.

⁴³ PATERA, A. - NACHÁZEL, K. - FOŠUMPAUR, P. *Nádrže a vodohospodářské soustavy 10*. Praha : ČVUT, 2002, s. 20 - 21. ISBN 80-01.02620-5.

⁴⁴ Nový vodní zákon (dále „zákon“) ve svých 137 paragrafech obsahuje podrobné podmínky směřující k ochraně povrchových a podzemních vod, hospodárnému využívání vodních zdrojů, zvyšování nebo

v oblasti vodního hospodářství je zákon č. 150/2010 Sb., který se zabývá především přestupky v dané oblasti. Řeší např. neoprávněné nakládání s povrchovými nebo podzemními vodami, vypouštění závadných odpadních vod, provedení stavby v rozporu s vodním zákonem, vypuštění nežádoucích vodních živočichů do vodního toku nebo nádrže, porušení dalších zákazů a povinností uložených vodním zákonem.

O vodě můžeme bez obav říci, že je dodnes velmi hojně diskutovaným tématem. Voda patří totiž neodmyslitelně k životu, protože bez vody není možná lidská existence. Patří sice globálně mezi nevyčerpatelné a obnovitelné přírodní zdroje, ale s výraznými omezeními v prostoru a čase, která nás nutí přistupovat k hospodaření s vodními zdroji zodpovědně, hospodárně a šetrně. To je důvodem, proč se v poslední době stává ochrana vodních zdrojů předmětem mnoha celosvětových setkání, shromáždění a jednání. K ochraně a racionálnímu, hospodárnému a šetrnému využívání vodních zdrojů přispěla i Evropská vodní charta, vyhlášená v roce 1968 Evropskou radou ve Štrasburku. Na druhém světovém summitu o životním prostředí v roce 1992 (v Rio de Janeiru), byla mj. přijata tzv. AGENDA 21 jako promyšlený rámcový plán k využívání a ochraně přírodních zdrojů, týkající se rovněž významným způsobem vodních zdrojů. Nové myšlenky pro využívání a ochranu vodních zdrojů v nejstarších souvislostech přinesla činnost společenství pod názvem Globální partnerství pro vodu (Global Water Partnership – GWP).⁴⁵

---

alespoň udržení jakosti vod, snižování nepříznivých účinků povodní a sucha a bezpečnosti vodních děl; přitom akceptuje právní úpravu Evropské unie. Zákon přejímá základní koncepci stávající právní úpravy, avšak zavádí nové pojetí právní povahy vod v přírodním prostředí, které pro jejich neustálý oběh, neovladatelnost a neuchopitelnost nebudou v přírodním prostředí předmětem vlastnického práva a stanou se předmětem vlastnictví až jejich odebráním z přírodního prostředí.

Zákon v sobě spojuje tři dosavadní zákony upravující problematiku na úseku vod, a to zákon č. 138/1973 Sb., o vodách (vodní zákon), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 130/1974 Sb., o státní správě ve vodním hospodářství, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 58/1998 Sb., o poplatcích za vypouštění odpadních vod do vod povrchových.

⁴⁵ PATERA, A. - NACHÁZEL, K. - FOŠUMPAUR, P.: *Nádrže a vodohospodářské soustavy 10*, Praha : ČVUT, 2002, s. 16. ISBN 80-01-02620-5.

IV. Vranovská přehrada

Vranovská přehrada je vodní dílo ležící v jihomoravském kraji nedaleko rakouských hranic, západně od starobylého města Znojma. Jedná se o největší vodní nádrž na řece Dyji⁴⁶, která utváří v dlouhých úsecích⁴⁷ státní hranici mezi Českou republikou a Rakouskem. Toto vodní dílo se nachází v malebném údolí, jež je lemováno kouzelnými hrady a zámky – Vranovem nad Dyjí⁴⁸, Cornštejnem⁴⁹ a Bítovem. Katastrální obec místa přehrady je Vranov nad Dyjí.

Vranovská přehrada byla postavena v letech 1930–1934. Z datace je patrné, že toto prvorepublikové dílo vzniklo s až neuvěřitelnou rychlostí během pouhých čtyř let. V době svého vzniku byla Vranovská přehrada dokonce největší přehradou v Československu. Vranovská přehrada je také první přehradou u nás, která byla vystavěna podle moderních technologií, a to za použití litého betonu, čímž si získala další své prvenství. Zajímavá je rovněž skutečnost, že mezi prvními přípravami a definitivní realizací uběhlo více než čtvrt století. První plány na stavbu tohoto vodního díla pocházejí totiž ještě z časů Rakouska-Uherska.

Účelem této nádrže je akumulace vody k nadlepení průtoku pro trvalé zajištění minimálního průtoku, dále pro vodárenský odběr pro skupinové vodovody Vranov, Mo-

---

⁴⁶ Vranovská přehrada leží v oblasti povodí Dyje, která má vějířovitý a ne příliš členitý charakter. Hlavním tokem oblasti povodí Dyje je stejnojmenná řeka Dyje. Po stránce hydrologické patří oblast povodí Dyje, stejně jako oblast povodí Moravy, k úmoří Černého moře, voda je odváděna řekou Dyje do Moravy a dále do Dunaje. Tok řeky Dyje je v České republice uměle přehrazen na několika místech: vodní nádrž Vranov; vodní nádrž Znojmo; vodní nádrž Nové Mlýny (horní nádrž Mušovské jezero, střední nádrž Věstonické jezero a dolní nádrž Novomlýnské jezero).

⁴⁷ Řeka Dyje od Čížova (jižně Vranova) po Podmolí (nad Znojmem) v délce 22, 6 km tvoří přirozenou česko-rakouskou hranici.

⁴⁸ Zámek Vranov nad Dyjí vznikl přestavbou ze zeměpanského románsko-gotického hradu poprvé připomínaného k roku 1100. Současnou podobu mu vtiskli po ničivém požáru v roce 1665 hrabata Althannové. Ti na sklonku 17. století podle projektu proslulého dvorního architekta Jana Bernarda Fischera z Erlachu nejdříve postavili a vyzdobili impozantní sál předků, dominující zdejší členité krajině a výtvarně umocňující její osobitý půvab. Vzápětí vybudovali zámeckou kapli Nejsvětější Trojice jako jeho ideovou protiváhu. V 18. století pak přestavbu dovršili obytnými budovami čestného dvora. Dnes je tato národní kulturní památka v péči českého státu.

KUSÁK, D. *Vranov*. Praha : ČTK - PRESSFOTO, 1988.

⁴⁹ Zřícenina hradu Cornštejn se nachází 1,5 km jihovýchodně od hradu Bítova, na úzké šíji střížny obtékané ze dvou stran Dyjí. První doklad o hradu pochází z roku 1343, kdy jej jako léno společně s Bítovem drželi Jankovští z Lichtenburka. Roku 1465 byl hrad Jankovským násilně odňat a předán Krajířům z Krajku, kteří jej roku 1523 prodali opět k Bítovu. Roku 1580 se hrad uvádí jako pustý.

KUČA, K. *Města a městečka v Čechách na Moravě s ve Slezsku (I. díl)*. Libri : Praha, 1996, s. 128, 130. ISBN 80-85983-13-3.

ravské Budějovice, Dukovany, Znojmo a konečně pro závlahy a odběry drobných odběratelů. Dalším účelem této nádrže je také výroba elektrické energie, snížení povodňových průtoků, rekreace, sportovní rybolov a plavba.⁵⁰

Vyrovňovací funkci pro VD Vranov plní nádrž Znojmo na Dyji, která umožňuje rovněž vodárenský odběr pro skupinový vodovod Znojmo. Vodní nádrž Vranov náleží k vodohospodářské soustavě Dyjsko-Svratecké. Jejím provozovatelem je Povodí Moravy, s. p. – závod Dyje.

Přehrada u Vranova nad Dyjí je vyhlášenou rekreační oblastí⁵¹ s bohatou tradicí. Turisté se začali o rekreaci v této oblasti zajímat v období po 1. světové válce. Vranovská přehrada patří mezi nejteplejší přehrady v České republice a také proto se jí nekromně říká „Moravský Jadran“⁵². Podél břehů se nachází velký počet soukromých a podnikových chat. Cesta od hráze až k hradu Bítov přináší díky členitému charakteru přehradní trajektorie neobyčejně přitažlivé přírodní scenérie, které každoročně lákají milovníky přírody.

IV. 1. Důvody pro stavbu Vranovské přehrady

Jak již bylo zmíněno výše, Vranovská přehrada se rozkládá v překrásném členitém údolí, které v průběhu třicátých let minulého století nabylo naprosto nového rázu.

Pro stavbu Vranovské přehrady existovalo mnoho důvodů, a to jak regionálního charakteru, tak i celozemského významu. Její výstavba byla totiž součástí konceptu moravského zemského sněmu na výstavbu přehrad. Bývalý moravský zemský sněm měl již koncem devatenáctého století nemalý zájem o výstavbu přehrad, a vydal proto podnět k vypracování generálního programu na výstavbu přehrad na různých tocích povodí řeky Moravy. Tento, na svou dobu velkorysý plán⁵³ na vybudování 37 údolních přehrad, byl dokončen r. 1911. Z něj však byla uskutečněna jen velmi malá část⁵⁴.

---

⁵⁰ Vodní nádrž Vranov. [online] [cit. 2011-2-20]. Dostupné na: <<http://www.pmo.cz/vodni-dila/vranov/>>.

⁵¹ Příslušná střediska se nazývají: Vranov nad Dyjí - Vranovská pláž, Lančovská zátoka, Chvalatice, Bítov - Kopaninky, Bítov - Horka, Chmelnice, Farářka, Podhradí nad Dyjí.

⁵² Koupání je zde možné již počátkem června a sezóna končí až v polovině září.

⁵³ LOSSMANN, K. *Přehrady vybudované v povodí řeky Moravy do roku 1926*. Praha: Ministerstvo zemědělství, lesního a vodního hospodářství, 1965, s. 7.

Ovšem první myšlenky na výstavbu vodního díla u Vranova nad Dyjí jsou ještě starší – první myšlenka na postavení Vranovské přehrady se zrodila již před více než sto lety. V té době se lidé zabývali především otázkou využitelnosti vodní síly řeky Dyje na normálně rozchodnou železniční trať ze Znojma do rakouského Raabsu, která měla být opatřena elektrickým pohonem. Vývojem myšlenky na stavbu Vranovské přehrady se podrobněji zabývá následující kapitola. Na tomto místě se zaměříme na problematiku elektrizace, její význam a průběh v širším kontextu.

Praktické využití elektrické energie bylo velice významnou součástí rozvoje výrobních sil lidské společnosti a elektrizace v minulosti výrazně ovlivňovala hospodářské i sociální postavení státu. Proces průmyslové revoluce, který začal v Anglii v druhé polovině 18. století použitím pracovních a hnacích parních strojů v průmyslové výrobě, se rychle rozšířil na evropský kontinent. Zavedení parního pohonu umožnilo vznik velkých továrních objektů, paroplavby a železnic. Na druhé straně bylo ale velmi obtížné použít páru k pohonu strojů v dolech, v zemědělství, v silniční dopravě a v řadě drobných výrobních odvětví. Rozvoj trhu zboží i pracovních sil a rychlá akumulace kapitálu si však postupně vynucovaly i v těchto oborech přechod od ruční k strojové práci a od zvířecího potahu k mechanizaci dopravních prostředků. Díky znalostem o praktickém využití elektrické energie byl pak tento proces umožněn.⁵⁵

Vývoj elektráren můžeme datovat do osmdesátých let 19. stol. od malých jednotek na stejnosměrný proud. Ve 20. letech 20. stol. dospěl pak vývoj k velkým elektrárnám na proud střídavý větších výkonů, které mohou zásobovat elektřinou veliké územní celky. U nás byly základními prvky elektrizace malé osvětlovací elektrárny v závodech textilních, cukrovarech, strojárnách a v jiných továrnách. Ty dodávaly energii jen pro vlastní potřebu závodu a byly vesměs stavěny na proud stejnosměrný a různá napětí.

SMRČEK, A. Vranovská přehrada na Dyji. *Časopis československých inženýrů. Technický obzor*, 39, 1931, s. 11.

⁵⁴ Zděná údolní přehrada u Jevišovic, zděná údolní přehrada na Bystřičce u Valašského Meziříčí, zemní přehrada údolní u Luhačovic, přehrada u Plumlova na řece Hloučele, zděná údolní přehrada u Vranova na Dyji, Brněnská přehrada (dříve Kníničská přehrada) na Svatce.

SMRČEK, A. Vranovská přehrada na Dyji. *Časopis československých inženýrů. Technický obzor*, 39, 1931, s. 12.

⁵⁵ Velkou roli sehrál i objev spalovacích motorů různých konstrukcí (např. Diesel).

HORSKÁ-VRBOVÁ, P. *Počátky elektrizace v českých zemích*. Praha : Nakladatelství československé akademie věd, 1961, s. 4 – 5.

Podle nich byly pak zakládány elektrárny obecní, které byly před první světovou válkou u nás nejběžnějšími typy elektráren osvětlovacích.

Všechny tyto podniky byly založeny v blízkosti uhelných ložisek, které umožňovaly levnou výrobu, a zároveň v průmyslových střediscích, kde byl zajištěn dobrý odběr vyrobené elektrické energie. Společnostem při tom málo záleželo na elektrizaci chudších míst a na povznesení hospodářské úrovně celého kraje.

Výhod elektřiny si začal před první světovou válkou všimnout i venkov. Byla zakládána družstva, která zřizovala na mlýnech malé elektrárny, a ty dodávaly elektřinu členům družstva. V místech, kde nebylo vodních sil, byly zřizovány elektrárny poháněné spalovacími motory. Zemské výbory, na které se družstva obracela o rady v různých technických věcech, zřídily k tomu cíli zvláštní odbory, strojní a elektrotechnické. Ukázalo se však, že malé čistě zemědělské elektrárny nejsou hospodárné, a že lze dosáhnout prosperity jen ve větších jednotkách s velkým zásobovacím územím. Tak vznikly např. na družstevním základě v r. 1910 „Družstevní závody v Dražicích“, v r. 1912 „Svaz hospodářských družstev pro konsum elektřiny v Hradci Králové“, přespólní elektrárny v Hunčovicích, Věrovanech aj.

Základní podmínky pro provádění soustavné elektrizace byly stanoveny až po první světové válce výnosem Ministerstva veřejných prací z 13. září 1920. Tímto výnosem se zavedla na celém území republiky pro všeobecnou elektrizaci jako normální proudová soustava na trojfázový proud o 50 kmitech; normální napětí pro místní sítě 380/220 V, pro sítě přespólní 22 000 V, pro sítě dálkové 100 000 V, pro generátory 6 000 V, počítáno na místě spotřeby.

Později se dozvíme, že na stavbě Vranovské přehrady se významně podílely i Západomoravské elektrárny. Tato společnost ovšem nebyla jedinou⁵⁶, která v té době vznikla.

---

⁵⁶ Na základě elektrizačního zákona byly utvořeny tyto všeužitečné elektrárenské společnosti: Ústřední elektrárny, akc. spol., Praha; Elektrické podniky hlavního města Prahy; Elektrárenský svaz středočeských okresů, společnost s. r. o., Praha; Elektrárenský svaz středolabských okresů, spol. s. r. o., Kolín; Východočeská elektrárna, akc. spol. Hradec Králové; Východočeský elektrárenský svaz, spol. s. r. o., Pardubice; Ploučnický elektrárenský svaz, spol. s. r. o., Česká Lípa; Jihočeské elektrárny, akc. spol., České Budějovice; Povltavský elektrárenský svaz, spol. s. r. o., České Budějovice; Lužnický elektrárenský svaz, spol. s. r. o., Tábor; Otavský elektrárenský svaz, spol. s. r. o. ve Stříbře; Družstevní závody, Dražice n. Jiz.; Přespólní elektrárna, akc. spol. Liberec; Západomoravské elektrárny, akc. spol., Brno; Středomoravské elektrárny, akc. spol., Přerov; Severomoravské elektrárny, akc. spol., Zábřeh; Moravskoslezské elektrárny, akc. spol., Mor. Ostrava; Středoslovenské elektrárny, účastinná společnost, Bánská Bystrica; Západoslovenské elektrárny, úč. spol., Bratislava; Južnoslovenské elektrárny, úč. spol., Komárno; Spojené elektrárny severozápadního Slovenska, úč. spol. Žilina; Východoslovenské elektrárny, úč. spol., Košice.

Rozvoj hydroenergetických staveb začíná u nás obdobně jako v cizině až koncem 19. stol., kdy byly zdokonaleny typy vodních turbín a vyřešena otázka výroby elektrické energie a jejího přenosu na větší vzdálenosti. Zákony č. 428/1919 o soustavné elektrizaci, č. 50/1931 o vodohospodářském fondu podpořily sice výstavbu vodních elektráren, ale plnému rozvoji bránily uhelné monopoly, které se obávaly ohrožení výnosu z tepelných elektráren.⁵⁷

Prioritou při stavbě Vranovské přehrady ovšem nebyl zisk elektrické energie. Touto problematikou se zabýval v 60. letech minulého století již Dr. Ing. Karel Lossmann ve své knize „Přehrady vybudované v povodí řeky Moravy do roku 1926“. Karel Lossmann upozorňoval na základě výše zmíněného generálního programu na výstavbu přehrad z r. 1911, jak se v průběhu doby postupně měnil názor na účel přehrad. „Zatím co nyní státní vodohospodářský plán řeší použití vody z přehrad ze všech hledisek komplexně, zejména zajištění co možno největšího množství vody v akumulacích nádrží a podle možnosti i využití vodní síly, řešil vodohospodářský plán před padesáti lety především ochranu měst, obcí a zemědělských pozemků. Vody užitkové ani pitné nebyl ještě takový nedostatek. Dnes, při prudkém rozvoji průmyslu, zemědělství a bytové výstavby, je zásobení užitkovou i pitnou vodou závažný problém.“⁵⁸

Dle technické zprávy, která byla uveřejněna před započítáním stavby vodního díla Vranov, měla přehrada ve svém prostoru zachytit 163 mil m³ vody, to znamená, že téměř 40 % celého ročního průměrného odtoku z povodí Dyje nad přehradou se mělo přehradou zadržet. Jaké byly tedy hlavní důvody pro stavbu Vranovské přehrady koncem 20. let, tak jak to uvádí dokument odůvodňující právě tuto stavbu?⁵⁹

Prvním důvodem byl samotný retenční účinek. Zachycením přítoku vody se mělo docílit nejen vyrovnaného odtoku, takže mělo po celý rok odtékat stejné množství vody a to v průměru 14m³/sek, ale měly se odstranit i povodně pod přehradou.

Z projektu z konce 20. let na výstavbu přehrad, která zkoumala retenční schopnost přehrad za léta 1898–1926, vyplývá, že největší voda, která se vypustí z nádrže by neměla přesáhnout 160 m³/sek. To představovalo asi 15 % do té doby nejvyšší známé

DĚDINA, V. - VESELÝ, J. *Československá vlastivěda. Svazek IX. Technika*. Praha: Sfinx, 1929, s. 497.

⁵⁷ PAVLÍK, S. - HRABAL, A. *Vodohospodářská výstavba jižní Moravy*. Praha : Státní zemědělské nakladatelství, 1983, s. 62.

⁵⁸ LOSSMANN, K. *Přehrady vybudované v povodí řeky Moravy do roku 1926*. Praha : Ministerstvo zemědělství, lesního a vodního hospodářství, 1965, s. 7.

⁵⁹ Podnikový archiv Povodí Moravy, s. p., *Hospodářský význam údolní přehrady u Vranova*, i. č. 997.

vody (zmenšení velkých vod pod přehradou obnáší tudíž 85 %). Na druhou stranu množství nízké vody, které v suchých letech⁶⁰ klesalo až na 1,2 m³/sek, se mělo zvýšit nejméně na 7 m³/sek.

Zajímavé je i to, že tento ohromný vyrovnávací zisk, jaký přináší přehrada pro střední tok Dyje, se sice postupně zmenšuje, ale přesto má svůj nemalý význam i na dolním toku řeky. Např. při ústí Svatky by mělo zmenšení velkých být asi 66 %, pod ústím Svatky asi 40 %. Nadlepšení nízkých vod by mělo být zřetelné ještě i v samé Moravě pod ústím Dyje, kde měly být velké vody zmenšeny asi o 10 %.

Druhým významným důvodem pro stavbu byla otázka regulační. Po úpravě řeky Dyje se volalo prý již 200 let a tato otázka byla dokonce i ve sněmovním zasedání v 60. letech 19. stol. uznána za naléhavou.

Přesto byly do té doby provedeny jen dvě částečné úpravy na středním toku Dyje, a sice první mezi Jaroslavici a Novým Přerovem, druhá mezi Novým Přerovem a Mušovem. Tyto úpravy byly ovšem nedostatečné a pozemky v údolí Dyje zůstaly nechráněné. V důsledku toho byly vypracovány ještě před první světovou válkou projekty na úpravu středního i dolního toku Dyje, jejichž případná výstavba se ukázala být velice nákladná. Dle dokumentů zabývajících se touto problematikou by ve dvacátých letech vyžadovala celá úprava toku od Znojma až do ústí do Moravy, bez ohledu na část na rakouském území, značného nákladu 189 mil. Kč. I samotná spolupráce s Rakouskou stranou se ukázala být komplikovaná. Proto bylo také „*mor. regulační komisi doporučeno, aby zem. výbor studoval údolní přehrady v horních tocích, jmenovitě na Dyji a hleděl tím způsobem přemoci překážky, které se soustavně úpravě Dyje ze strany sousedovy stavěly.*“⁶¹

Řeka Dyje byla známa svými velkými výkyvy. A tak zatímco docházelo na jaře k častým záplavám v důsledku tání sněhu či silných srážek, bylo v létě vody poměrně málo. Povodí řeky Dyje měří až po Znojmo 2500 km², střední roční průtok byl zjištěn 13,82 m³/sek (za střední roční srážky 645 mm). Skutečný průtok vody v řece Dyji byl však v minulosti velmi nepravidelný a kolem průměru značně kolísal. Toto dokumentu-

---

⁶⁰ V minulosti např.: 1904, 1908, 1911, 1918 a 1922.

⁶¹ Podnikový archiv Povodí Moravy, s. p., *Hospodářský význam údolní přehrady u Vranova*, i. č. 997.

je i porovnání průtoku 400 m³/sek při velké vodě ve Znojmě oproti nejmenší hodnotě 1,5 m³/sek.⁶²

Tato neobyčejná změna průtočného množství (1:267) měla tak do výstavby Vranovské přehrady škodlivý dopad pro celé Podyjí. Povodně se zde vyskytovaly průměrně každý třetí rok. Objevovaly se hlavně v dobách po senoseči, kdy zničily obyčejně sklizeň sena a zabahnily louky tak, že se nemohlo počítat se žní otavy⁶³. Malou vodou trpěla zase města, jimiž řeka protéká (Znojmo, Drnoholec, Břeclav).⁶⁴

Ve zprávě o Hospodářském významu Vranovské přehrady se dále píše: „*Bude-li postavena přehrada u Vranova, která odtokové poměry tak radikálně zlepší, nemohou býti proti vnitrozemským úpravám Dyje žádné námitky.*“

Třetím důvodem pro stavbu přehrady bylo zamezení škody na pozemcích. Tato ochrana se měla projevit pod přehradou okamžitě, a to v trati přesahující 60 km.

V inundačním území mezi Znojmem a ústím Svatky se nacházelo v té době 3570 ha luk v záplavě. Byl-li roční výnos luk z ha jen 1000 Kč a každou vodou se zničila jen polovina úrody – v roce 1926 byla zničena celá sklizeň sena – tedy v ceně 500 Kč, a to každý čtvrtý rok, byla roční ztráta na 1 ha 125 Kč a obnášela škoda na celém území převedena na rok 3570 x 125 = 446 250 Kč.

V inundačním⁶⁵ území pod ústím Svatky se nacházelo přibližně 6000 ha plochy luční a 2830 ha plochy lesní. Roční škoda na luční ploše byla vypočtena 750 000 Kč. Protože účinek přehrady vranovské na snížení velkých vod na dolním toku je pouze poloviční jako na toku středním, a budou se tak i zde i když řidčeji záplavy opakovat, uvažovalo se proto jen o polovině tohoto obnosu, tj. 375 000 Kč.

Mezi důvody pro stavbu přehrady patřily i škody na komunikacích, silnicích a drahách, které vedly zaplaveným územím. Proto byly v minulosti silnice a dráhy opatřeny celou soustavou mostů, které ovšem vyžadovaly také nemalé udržovací náklady.

Ve zprávě o budoucím hospodářském významu Vranovské přehrady je dokonce uvedeno, že v celém údolí Dyje se v té době nacházelo přes 1000 m délky inundačních mostů na silnicích a přes 1100 m délky inundačních mostů na drahách. Poněvadž po

---

⁶² Podnikový archiv Povodí Moravy, s. p., *Zpráva o projektu na úpravu řeky Dyje v trati od Frejštýna po Znojmo k účelům regulačním, melioračním a elektrizačním od Dr. Ing. Karla Navrátila*, i. č. 1025.

⁶³ Druhá fáze sklizně sena, druhá senoseč.

⁶⁴ Podnikový archiv Povodí Moravy, s. p., *Zpráva o projektu na úpravu řeky Dyje v trati od Frejštýna po Znojmo k účelům regulačním, melioračním a elektrizačním od Dr. Ing. Karla Navrátila*, i. č. 1025.

⁶⁵ Inundace = zátopové území.

zřízení Vranovské přehrady bude voda jmenovitě ve středním toku odtékat jen říčním profilem a nebude záplav, nebo značně omezených, nebude také třeba těchto inundačních mostů a odpadne tím velké vydání, spojené s jejich udržováním.

Zemský stavební úřad vypočítal, že by „zrušením inundačních mostů a otvorů mostních ušetřila by správní komise silničního výboru na Znojemsku ročně 14 464 Kč, Jaroslavicku 5 000 Kč, Mikulovsku 11 750 Kč a Břeclavsku 24 000 Kč. Dohromady tedy 55 214 Kč.“⁶⁶

Dalším důvodem pro stavbu byl i zisk na vodní síle. Bylo počítáno, že se na přehradě vyrobí průměrně ročně 30 mil kWh. Cena jedné kWh se měla stanovit každoročně podle ceny uhlí. Počítáno s tehdejší cenou 5 hal za 1 kWh byl roční zisk elektrárny vypočítán na 1,5 mil Kč.

V neposlední řadě byly pro stavbu Vranovské přehrady meliorační důvody. Jak již z předchozího textu vyplývá, docílilo se kromě snížení velkých vod na jedné straně i navýšení nízké vody na straně druhé, kterou lze dále použít ve prospěch zemědělství (zavlažování).

Zesílení průtočného množství vody v řece bylo tedy dále možné s prospěchem použít i pro zásobování obcí vodou, pro potřebu průmyslových závodů, pro rybolov, apod. Následkem většího zředění splašků došlo i rovněž k celkovému zlepšení zdravotních poměrů. Je důležité si uvědomit, že toto jsou výhody, kterých obyčejnou úpravou řeky sloužící pouze k odvedení středně velkých vod nelze dosáhnout.

Zpráva o hospodářském významu Vranovské přehrady je pak zakončena následujícím dodatkem: „Všecky tyto výhody mají však nepopíratelný hospodářský význam, třeba se nedaly ještě dnes náležitě ocenit a číselně vyjádřit, neboť nedostatek vody působí zrovna tak katastrofální, jako velká voda za povodní. V této úvaze není dále obsažen zisk, který vyplyne pozemkům z toho, že bude je možno odvodnit a vůbec meliorovati.“

Tyto i další důvody pro stavbu Vranovské přehrady výstižně shrnuje František Fürst v publikaci *Vranovská přehrada* z roku 1935: „Hlavním úkolem jejím je regulace toku řeky Dyje a ochrana asi 8.500 ha zemědělské půdy před záplavami. Kromě toho má umožniti soustavné zvlážování této půdy. Odtékající voda se přitom využije na výroby elektriny. Zároveň se bude vyrovnávati odtok v řece, zvýší se její vodnost a výkonnost

---

⁶⁶ Podnikový archiv Povodí Moravy, s. p., *Hospodářský význam údolní přehrady u Vranova*, i. č. 997.

*vodních průmyslových závodů na spodním toku Dyje. Postavení Vranovské přehrady je významné též z hlediska záměrného hospodaření s vodou na Moravě, neboť je v národohospodářském zájmu, aby se voda u nás co nejdéle zadržela.*⁶⁷

IV. 2. Vývoj myšlenky stavby přehrady u Vranova n. Dyjí

Známe již důvody pro stavbu prvního vodního díla na řece Dyji. Jaké byly ale počátky vzniku této přehrady? První významná etapa směřující k výstavbě vodního díla na Dyji je spojena se jménem vranovského inženýra Ferdinanda Schmidta (18. 12. 1878 – 27. 9. 1941), který byl iniciátorem a zastáncem stavby Vranovské přehrady a normálně rozchodné dráhy zvané „Thayathalbahn“ spojující rakouské městečko Raabs se Znojmem. Více než 20 let svého života pracoval na tomto projektu, dokud se stavba Vranovské přehrady nestala skutečností. V roce 1914 se dokonce stal díky svému úsilí čestným občanem rakouského městečka Hardegg. Kromě toho byl také ředitelem vranovské spořitelny. V letech 1923–27⁶⁸ působil jako starosta Vranova nad Dyjí, kde je také pochován.

V publikaci Vranovská plavba se můžeme dočíst, že se Ferdinand Schmidt zabýval otázkou stavby přehrady u Vranova nad Dyjí již jako student architektury na technice ve Švýcarsku. O prázdninách v roce 1903⁶⁹ podal se skupinou spolužáků návrh na výstavbu přehrady u Vranova nad Dyjí.

V roce 1904 již pak začal vranovský inženýr Ferdinand Schmidt s přípravami na toto vodní dílo. Zkoumal hydrologické i geologické podmínky dané oblasti. Vedle toho se zabýval otázkou budoucího financování projektu. Investorem se měli stát země moravská, Dolní Rakousy i soukromí finančníci ze Švýcarska.

Ne všichni sice sdíleli Schmidtovo nadšení, postupně se ale na jeho stranu postavila řada významných švýcarských firem, především významná osobnost švýcarského inženýrství pan Ing. Heinrich Friedländer z Zürichu, se kterým společně pracovali i na projektu „Thayatalbahn“. Přestože dosáhl Ing. Ferdinand Schmidt více pochopení

---

⁶⁷ FÜRST, F. *Vranovská přehrada*. Brno, vl. n. 1935, s. 2. Brno a okolí. sv. 18.

⁶⁸ ANDERLE, W. - SCHMIDT, W. *Frain - einst die Perle im Thayatal. Ein deutscher Ort in Südmähren. Band II*. Eisenstadt : Rötzer Druck, 2002, s. 80.

⁶⁹ POLÁKOVÁ, K. *Vranovská plavba 1934 – 1992*. Znojmo : Sládek, 2000, s. 9. ISBN 80-902383-3-5.

v zahraničí, našel podporu i doma – např. u vranovského notáře Johanna Knessely, znojemského starosty Dr. Hommy, či ministra Franze Staňka.⁷⁰

Velký význam pro stavbu Vranovské přehrady a využití energetického potenciálu řeky Dyje měla také akciová společnost Podyjské závody. Společnost založilo v roce 1908⁷¹ několik významných vranovských občanů a později do ní vstoupilo mnoho podyjských obcí. V Pamětní knize městyse Bítova se můžeme dočíst, že tato „společnost několika občanů městečka Vranova a švýcarských inženýrů a kapitalistů pod názvem „Podyjské závody“ dala r. 1910 první podnět k otázce využitkování vodní síly řeky Dyje.“ Jejich cílem bylo „postaviti v údolí řeky Dyje normálně rozchodnou dráhu⁷² ze Znojma do Raabsu. Dráha tato měla býti opatřena elektrickým pohonem a jednalo se o to, získati lacinou vodní sílu pro tento pohon.“⁷³

Již v říjnu 1908 byl železniční projekt podroben úřední revizi a bez nejmenší závady byl c. k. ministerstvem železnic schválen. Pokud jde o stavby vodního díla u Vranova, bylo třeba roky trvajících studií a zkoušek, než byl konečný projekt odsouhlasen, a to jak v otázce nejpříznivější polohy přehradní zdi, tak v otázce nejracionálnějšího a nejekonomičtějšího využití nadržené vody.⁷⁴

Za tímto účelem vznikl ještě před první světovou válkou generální projekt na využití vodní síly v trati⁷⁵ Frejštajn⁷⁶ - Znojmo, který počítal s vybudováním celkem tří přehrad.

---

⁷⁰ GRÖGER, A. *Frain a. d. Thaya. Ortstunde und Fremdführer*. Brünn : Rudolf M. Rohrer, 1929, s. 61.

ANDERLE, W. - SCHMIDT, W. *Frain - einst die Perle im Thayatal. Ein deutscher Ort in Südmähren. Band II*. Eisenstadt : Rötzer Druck, 2002, s. 232.

⁷¹ STARÁ, J. *Architektura nového Bítova. Sborník Státního okresního archivu Znojmo 2007*. Sv. 22. Znojmo: Moravský zemský archiv v Brně, Státní okresní archiv Znojmo, 2008, s. 22. ISBN 978-80-86931-29-6.

⁷² Zv. Thayathalbahn. Po skončení první světové války a následném vzniku Československa nebyl dál ale zájem o výstavbu této dráhy.

⁷³ SOkA Znojmo. WEIDENTHALER, F. *Pamětní kniha městyse Bítova od r. 1923 - 1972*, s. 38. i. č. 95, sign. K – II 884.

⁷⁴ Podnikový archiv Povodí Moravy, s. p., *Zpráva o údolních přehradách a elektrických podnicích na Dyji s podyjskou drahou, kopie*, i. č. 983.

⁷⁵ Říční trať od Frejštýna po Znojmo 71 km dlouhá má všechny vlastnosti, jež ji činí způsobilou pro použití k účelům jak regulačním, tak i melioračním a elektrizačním. Řečiště má v této trati celkový spád 139,5 m. Horní jeho části, hlavně od Frejštýna po Vranov, hodí se s ohledem na malý spád 1,7 % k zřízení nádrže, tedy zachycení vody, kdežto jeho spodní část od Vranova po Znojmo se hodí k využití takto vyrovnané vody o velkém spádu.

Podnikový archiv Povodí Moravy, s. p., *Zpráva o projektu na úpravu řeky Dyje v trati od Frejštýna po Znojmo k účelům regulačním, melioračním a elektrizačním od Dr. Ing. Karla Navrátila*, i. č. 1025.

⁷⁶ Frejštajn – od r. 1949 Podhradí nad Dyjí; Malá, dříve německá obec s českou menšinou.

„Prvá přehrada u Bítova se zdí 21 m vysokou nad ústím Želetavky o obsahu 17 milionů m³ s elektrárnou bezprostředně pod zdí zdouvala by hladinu vodní až po Frejštejn; druhá vranovská se zdí 25 m⁷⁷ vysokou nad Vranovem o obsahu 42, 2 milionů m³ s elektrárnou bezprostředně pod zdí zdouvala by hladinu vodní až po zed' bítovskou a třetí přehrada trouznická se zdí 62 m vysokou nad mlýnem trouznickým⁷⁸ rovněž s elektrárnou bezprostředně pod zdí a zdouvala by vodu až po Hardeg v Rakousích. Všechny tyto tři elektrárny měly úhrnem ročně vyrobiti 50 milionů kilowatt hodin.“⁷⁹

Přebytečná elektrická energie, kterou by vodní elektrárna každé přehrady vyrobila a rozchodná dráha nespotřebovala, měla být prodána především do Vídně. Celá oblast byla také podrobena důkladným hydrologickým měřením.

Na první dvě přehrady pak byly vypracovány dva detailní návrhy, které byly roku 1912 podrobeny vodoprávnímu řízení. Vodoprávní komise, která v tomto roce oba návrhy přehrad posuzovala, doporučila zvýšit hráz Vranovské přehrady. Záplava by tak sahala až po Frejštejn, čímž by odpadla přehrada bítovská a bylo také docíleno většího obsahu. Tato přehrada byla dále označována jako „Vranov II“⁸⁰. Obdobný návrh se vyskytl hned již při počátečních projektech, ale vzhledem k místním poměrům a tomu, že by byla zatopena obec Bítov, tak byl nejdříve odmítnut. Ovšem po zdlouhavých jednáních a neustálých měřeních se nakonec došlo k závěru, že navýšení hráze Vranovské přehrady je nejlepším řešením. Takto opravený projekt, který počítal se zatopením Bítova, dosáhl úředního schválení i s příslušným stavebním povolení. Tím byl osud Bítova zpečetěn. Podle těchto plánů měla být vybudována nejdříve přehrada „Vranov II“ a později teprve přehrada Trouznická.

BARTOŠ, J. - SCHULZ, J. *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848 – 1960 (Svazek IX)*. Olomouc : Profil, 1984, s. 119.

⁷⁷ Tj. poloviční než realizovaná hráz, která měří 47 m. Jedná se i o zhruba stejné místo dnešní hráze.

⁷⁸ Tento mlýn byl později zatopen vodou Znojenské přehrady. V případě realizace Trouznické přehrady by byla zaplavena značná část dnešního národního parku Podyjí.

⁷⁹ SOkA Znojmo, WEIDENTHALER, F. *Pamětní kniha městyse Bítova od r. 192 - 1972*, s. 39. i. č. 95, sign. K – II 884.

Podnikový archiv Povodí Moravy, s. p., *Zpráva o projektu na úpravu řeky Dyje v trati od Frejštýna po Znojmo k účelům regulačním, melioračním a elektrizačním od Dr. Ing. Karla Navrátila*, i. č. 1025.

⁸⁰ STARÁ, J. *Architektura nového Bítova. Sborník Státního okresního archivu Znojmo 2007*. Sv. 22. Znojmo: Moravský zemský archiv v Brně, Státní okresní archiv Znojmo, 2008, s. 22 - 23. ISBN 978-80-86931-29-6.

SOkA Znojmo, WEIDENTHALER, F. *Pamětní kniha městyse Bítova od r. 1923 - 1972*, s. 38 – 40. i. č. 95, sign. K – II 884.

Tento projekt „Vranov II“ měl docílit zadržení 164 milionů m³ vody, což je skoro třikrát tolik než původně navrhované nádrže Bítov a Vranov, které dohromady mohly pojmout 60 milionů m³. Ke změnám u podniku Trouznice nedošlo, takže podle upravených plánů, obě navrhované přehrady (Vranov a Trouznice), při průměrném ročním průtoku 520 mil m³ vody, měly zadržet 164 + 138 = 302 miliony m³, čili celé dvě třetiny ročního průtoku, čímž mělo být dosaženo nejen možnosti úplného vyrovnání stavu vody v řečišti, ale i největšího využitkování vodní energie.⁸¹

Na základě po 14 let denně měřených hodnot, zkušeností a výpočtů byly pro závod Vranov stanovena tato data:⁸²

Vodní závod Vranov II

<i>Oblast srážek</i>	2 211,1 km ²
<i>Průměrný roční přítok</i>	480 milionů m ³
<i>Obsah nádrže</i>	164 miliony m ³
<i>Obsah užitečný</i>	107 milionů m ³
<i>Plocha hladiny při plné nádrži</i>	10 milionů m ²
<i>Délka zpáteční zdrže</i>	29 km
<i>Zdivo</i>	220 000 m ³
<i>Výška zduté hladiny nad patou údolí</i>	47 m
<i>Největší výše zdi</i>	53,12 m
<i>Největší šířka u spodu</i>	46 m
<i>Šířka koruny</i>	7 m
<i>Délka koruny</i>	282 m
<i>Délka přepadu vodního</i>	200 m
<i>Poloměr zakřivení</i>	260 m
<i>Průměrný roční výkon</i>	50 000 000 H. P.

Vzhledem k tomu, že před samotnou stavbou i během jejího průběhu docházelo k dalším prováděcím změnám, tak výše uvedená data ne vždy odpovídají finální podobě Vranovské přehrady.

⁸¹ Podnikový archiv Povodí Moravy, s. p., *Zpráva o údolních přehradách a elektrických podnicích na Dyji s podyjskou drahou, kopie*, i. č. 983.

⁸² Podnikový archiv Povodí Moravy, s. p., *Zpráva o údolních přehradách a elektrických podnicích na Dyji s podyjskou drahou, kopie*, i. č. 983.

Na výrobu většího množství špičkového proudu se v tomto projektu nepočítalo. Elektrárna takto navrhované Vranovské přehrady měla ročně vyrobit 34 milionů kWh. Současně se společnost snažila získat konsumenty pro velký zbytek proudu. Vyjednávala proto hlavně s městem Vídní o převzetí energie za cenu 2 haléře za 1 kWh.⁸³

Stavba přehrady „Vranov II“ o obsahu 164 kubických metrů⁸⁴ měla stát 24 milionů předválečných korun⁸⁵. V roce 1912 získala plánovaná stavba koncesi, která ovšem po protestech nabyla platnost až v květnu 1914⁸⁶ a byla časově omezena na dobu deseti let.

Po schválení tohoto projektu „Vranov II“ žádala společnost Podyjské závody příslušné činitele o poskytnutí finančních dotací z veřejných prostředků na uskutečnění vodního díla. I když okresní hejtmanství ve Znojmě a Zemský úřad v Brně byly realizaci navrženého projektu nakloněny, nebyly zatím na tak odvážné dílo (nacházející se na Moravě) v Rakousko – Uhersku peníze.⁸⁷ Odklad způsobilo i vypuknutí první světové války a tak nebyl ani jeden z projektů do vzniku samostatného Československa realizován.

Po r. 1918 se vyskytly další překážky, kterým musel Ferdinand Schmidt čelit, ani ty ho ovšem neodradily od jeho záměru. Sbíral dál technické údaje a dával dohromady novou finanční skupinu. Ukázalo se ale jako velice obtížné získat vzhledem k nejisté politické situaci v novém státě finanční podporu ze zahraničí. V roce 1919 byla obnovena nově vzniklým československým státem koncese na výstavbu přehrady, ale pouze na dobu tří let. Ztráta koncese by byla pro Smidta osobní katastrofou. Velkou část dosavadních přípravných prací financoval totiž Schmidt z vlastní kapsy.

V roce 1921 vstoupily nečekaně do hry Západomoravské elektrárny. Hrozící ztráta vynaložených finančních prostředků i touha, aby byl projekt Vranovské přehrady realizován, vedly k souhlasu Ing. Ferdinanda Schmidta s prodejem koncese, a to za ne-

---

⁸³ Podnikový archiv Povodí Moravy, s. p., *Zpráva o projektu na úpravu řeky Dyje v trati od Frejštýna po Znojmo k účelům regulačním, melioračním a elektrizačním od Dr. Ing. Karla Navrátila*, i. č. 1025.

⁸⁴ ANDERLE, W. - SCHMIDT, W. *Frain - einst die Perle im Thayatal. Ein deutscher Ort in Südmähren. Band II.* Eisenstadt : Rötzer Druck, 2002, s. 229.

⁸⁵ SOKA Znojmo, WEIDENTHALER, F. *Pamětní kniha městyse Bítova od r. 1923 - 1972*, s. 39, inv. č. 95, sign. K – II 884.

⁸⁶ ANDERLE, W. - SCHMIDT, W. *Frain - einst die Perle im Thayatal. Ein deutsche Ort in Südmähren. Band II.* Eisenstadt : Rötzer Druck, 2002, s. 233.

⁸⁷ POLÁKOVÁ, K. *Vranovská plavba 1934 – 1992.* Znojmo : Sládek, 2000, s. 9. ISBN 80-902383-3-5.

úměrně nízkou cenu. Jednalo se o odstupné ve výši 700 000 Kč. K podpisu smlouvy došlo 25. dubna 1921.⁸⁸

Přestože byl stavební projekt hotový, docházelo neustále k dalším průtahům. Znovu byla prováděna na podnět prof. Inž. Dra J.Meixnera a prof. Inž. Ant. Smrčky⁸⁹ nejrůznější měření a plán na stavbu přehrad byl moravským zemským úřadem podroben revizi. Důvodem byla pochybnost o „nejhospodárnějším“⁹⁰ využití vodní síly Dyje.

Na základě tohoto přezkoumání se došlo v roce 1922 k následujícím závěrům. Podle nového projektu měl být celý spád⁹¹ od Frejštejna po Znojmo rozdělen na čtyři stupně – tři přehrad a jeden jez. Výsledkem revize bylo, že dvě z těchto děl měla být situována na odlišných místech, než předpokládal předešlý návrh.

První stupeň Frejštýn-Vranov se zdí 55 m vysokou a o vodním obsahu 168 000 000 m³ a elektrárnou pod zdí byl téměř totožný s dřívějším projektem „Vranov II“ „Podyjských závodů“ až na detailní návrh zdi a uspořádání elektrárny, odpovídající posledním požadavkům doby. Střední spád vodních turbín měl být 38,5 m, střední roční výkon 6000 k.s.⁹².⁹³ Tento projekt byl nakonec jako jediný realizován.

Druhý stupeň Vranov-Hrádek se zdí 22 m vysokou nad Hrádkem měl mít elektrárnu pod zdí a obsah 6,8 milionů m³. Spád turbín měl být 18 m, střední roční výkon 2700 k.s.

Třetí stupeň Hrádek-Trouznice se zdí 25 m vysokou u Podmolí měl mít elektrárnu u Trouznic, vodní obsah 16 milionů m³ a štolu v průměru 4,80 m a dlouhou 4720 m.

---

⁸⁸ ANDERLE, W. - SCHMIDT, W. *Frain - einst die Perle im Thayatal. Ein deutscher Ort in Südmähren. Band II.* Eisenstadt : Rötzer Druck, 2002, s. 245.

⁸⁹ Podnikový archiv Povodí Moravy, s. p., *Zpráva o projektu na úpravu řeky Dyje v trati od Frejštýna po Znojmo k účelům regulačním, melioračním a elektrizačním od Dr. Ing. Karla Navrátila*, i. č. 1025.

⁹⁰ SOkA Znojmo, WEIDENTHALER, F. *Pamětní kniha městyse Bítova od r. 1923 - 1972*, s. 39, i. č. 95, sign. K – II 884.

⁹¹ Celý spád od Frejštýna po Znojmo 139,50 m měl být tedy rozdělen na čtyři stupně. K výrobě elektrické energie mělo být celkem využito 133,28 m, aneb 96% celkového spádu oproti 99 m „Podyjských závodů“.

Podnikový archiv Povodí Moravy, s. p., *Zpráva o projektu na úpravu řeky Dyje v trati od Frejštýna po Znojmo k účelům regulačním, melioračním a elektrizačním od Dr. Ing. Karla Navrátila*, i. č. 1025.

⁹² k.s. = koňských sil, 1 k.s. = 0,735 kW

⁹³ Podnikový archiv Povodí Moravy, s. p., *Zpráva o projektu na úpravu řeky Dyje v trati od Frejštýna po Znojmo k účelům regulačním, melioračním a elektrizačním od Dr. Ing. Karla Navrátila*, i. č. 1025.

Střední spád 58 m, střední roční výkon 8000 k.s. Tento stupeň měl sloužit hlavně k výrobě špičkového proudu (24.000 k.s. během 8 hodin).⁹⁴

Čtvrtý stupeň Trouznice-Znojmo měl tvořit vyrovnávací nádržku k vyrovnání vody od špičkové elektrárny trouznické. Zdymadlo této nádrže mělo být v podobě pohyblivého jezu. Střední spád byl vypočten na 8,6 m, střední roční výkon na 1200 k.s.⁹⁵

Z uvedených čtyř stupňů měl tak pouze první stupeň kromě účelům elektrizačním sloužit také účelům melioračním; druhý, třetí a čtvrtý stupeň měl mít význam výhradně pro elektrizaci. Všechny elektrárny měly vyrobít ročně dohromady 85 000 000 kWh. Celkový náklad na vybudování všech čtyř stupňů byl vypočítán podle jednotkových cen z r. 1922 na 255 milionů Kč.⁹⁶

Po vypracování těchto plánů mělo být započato s výstavbou údolní přehrady u Vranova jako prvního stupně v rámci tohoto projektu. Vranovská přehrada byla podle návrhu zemského výboru projektována jako kamenná zeď výšky 55m nad základem, 42 m nade dnem toku, která měla mít délku v koruně 292 m a v základně 126 m. Šířka zdi v základně měla mít 40,5 m, v koruně zdi 5 m. Obsah nádrže byl vypočten na 168 milionů m³, čímž se Vranovská přehrada měla zařadit mezi největší evropské stavby tohoto druhu. Z tohoto obsahu měla vždy část 10 milionů m³ sloužit k zachycení velkých vod. Záplava měla sahat do vzdálenosti 30 km, až po mlýn ve Frejštýně. Korunou zdi měl vést volný přepad. Elektrárna měla být umístěna pod zdí a měl by v ní být na základě vodohospodářských plánů, vypracovaných za dobu uplynulých 25 let, k dispozici průměrný roční výkon 6000 k.s. Stavbou přehrady se měl dále vyrovnat odtok vody na průměrných 14 m³/sek, a dále tak bylo možné velkou vodu uvedeným retenčním prostorem za předpokladu plné nádrže redukovat ze 400 m³/sek na 160 m³/sek. Poněvadž však podle vodohospodářského plánu by neměla být přehrada za velkých vod zcela naplněna, nepřekročí maximální odtok velkých vod 40 m³/sek.⁹⁷

---

⁹⁴ Podnikový archiv Povodí Moravy, s. p., *Zpráva o projektu na úpravu řeky Dyje v trati od Frejštýna po Znojmo k účelům regulačním, melioračním a elektrizačním od Dr. Ing. Karla Navrátila*, i. č. 1025.

⁹⁵ Podnikový archiv Povodí Moravy, s. p., *Zpráva o projektu na úpravu řeky Dyje v trati od Frejštýna po Znojmo k účelům regulačním, melioračním a elektrizačním od Dr. Ing. Karla Navrátila*, i. č. 1025.

⁹⁶ Podnikový archiv Povodí Moravy, s. p., *Zpráva o projektu na úpravu řeky Dyje v trati od Frejštýna po Znojmo k účelům regulačním, melioračním a elektrizačním od Dr. Ing. Karla Navrátila*, i. č. 1025.

⁹⁷ Podnikový archiv Povodí Moravy, s. p., *Zpráva o projektu na úpravu řeky Dyje v trati od Frejštýna po Znojmo k účelům regulačním, melioračním a elektrizačním od Dr. Ing. Karla Navrátila*, i. č. 1025.

Stavební náklad prvního stupně bez elektrárny činil podle tehdejších cen 90 milionů Kč, s elektrárnou 120 milionů Kč. Jednalo se na tuto dobu o poměrně vysokou částku⁹⁸. Rentabilita projektu byla ale zemským stavebním úřadem dopodrobna prostudována a bylo zjištěno, že stavbou Vranovské přehrady je možné docílit následujících výsledků, které bych zde ráda ještě jednou pro shrnutí zopakovala:⁹⁹

1. Snížením velkých vod na 160 m³/ sek se zmenší nutné úpravy toku v trati od Znojma po ústí do Moravy (v délce 64 km) podle tehdejších cen asi o 50 mil Kč.
2. V inundovaném území od Znojma po ústí do Moravy se zamezí škodám na úrodě, jež se cení podle víceletého průměru na 30 mil Kč.
3. Zavodňováním luk a pozemků v trati Znojmo-Mušov (8500 ha) vyrovnanou vodou se zvýší zisk asi o 48 mil. Kč.
4. Zvýšením malých vod se zvětší vodní síla stávajících vodních závodů pod Znojmem, což opět znamená finanční efekt asi 13 mil Kč.

Údolní přehradou ve Vranově se mělo tedy docílit regulačního a melioračního efektu v ceně asi 141 000 000 Kč oproti stavebnímu nákladu přehrady podle rozpočtu 90 000 000 Kč.¹⁰⁰

Vzhledem k výše zmíněným důvodům ke stavbě přehrady pro účely veřejné (regulace, meliorace) měl vybudovat přehradu u Vranova nad Dyjí podle tehdejších jednání, mezi ministerstvem veřejných prací, moravským zemským výborem a Západomoravskými elektrárnami, stát a Země Moravskoslezská za přispění Západomoravských elektráren. Uvedení veřejní činitelé měli s vodou sami hospodařit a vyrobenou energii přenechat výhradně Západomoravským elektrárnám.¹⁰¹

---

⁹⁸ Vzhledem, že k samotné stavbě Vranovské přehrady došlo až na poč. 30. let 20. stol., byla konečná částka ještě vyšší. Viz kapitola: Realizace stavby Vranovské přehrady.

⁹⁹ Podnikový archiv Povodí Moravy, s. p., *Zpráva o projektu na úpravu řeky Dyje v trati od Frejštýna po Znojmo k účelům regulačním, melioračním a elektrizačním od Dr. Ing. Karla Navrátila*, i. č. 1025.

¹⁰⁰ Podnikový archiv Povodí Moravy, s. p., *Zpráva o projektu na úpravu řeky Dyje v trati od Frejštýna po Znojmo k účelům regulačním, melioračním a elektrizačním od Dr. Ing. Karla Navrátila*, i. č. 1025.

¹⁰¹ Podnikový archiv Povodí Moravy, s. p., *Zpráva o projektu na úpravu řeky Dyje v trati od Frejštýna po Znojmo k účelům regulačním, melioračním a elektrizačním od Dr. Ing. Karla Navrátila*, i. č. 1025.

Stavba Vranovské přehrady byla vypsána zemským výborem však až 4. února 1929, a to se lhůtou do 22. dubna 1929. Lhůta pro dokončení stavby byla do konce roku 1932.¹⁰²

IV. 3. Realizace stavby Vranovské přehrady

Již v úvodu práce jsem uvedla, že Vranovská přehrada byla vybudována s až neuvěřitelnou rychlostí. Výstavba Vranovské přehrady trvala pouhé 4 roky mezi léty 1930 – 34. Samotné stavbě ovšem předcházela, jak jsme se již dozvěděli, víc jak čtvrtstoletí dlouhá doba plná nelehkých příprav a jednání. Myslím si ovšem, že tento poměrně dlouhý časový odstup od prvních plánů ke konečné realizaci byl ku prospěchu jak přehradě, tak i místnímu obyvatelstvu a to ze tří důvodů.

V třicátých letech bylo totiž již možné použít nové technologie, díky kterým vzniklo moderní vodohospodářské dílo. Za druhé výstavba přehrady i další s ní spojené potřebné stavební úpravy jako stavba nových komunikací, mostů i nové obce Bítov probíhala v době hospodářské krize¹⁰³ a veškeré tyto práce tak pomohly v tomto regionu překlenout období, kdy narůstala nezaměstnanost a bylo těžké si najít práci. A za třetí si myslím, že toto dlouhé časové období umožnilo místním obyvatelům vyjednat si přiměřené podmínky náhrady a to především v souvislosti s obcí Bítov, která byla odsouzena k zátopě.

Je samozřejmě jasné, že toto dlouhé období mělo i svá negativa. Především to byla dlouhotrvající nejistota místních, dále vědomí ztráty a přeměny domova, tak jak ho

---

¹⁰² SOKA Znojmo, WEIDENTHALER, F. *Pamětní kniha městyse Bítova od r. 1923 - 1972*, s. 40, i. č. 95, sign. K – II 884.

¹⁰³ Hospodářský vzestup kapitalistického světa přerušila v letech 1929-1933 hluboká světová hospodářská krize. Začala krachem na newyorské burze 24. října 1929. Ten se okamžitě projevil velkým poklesem výroby v americkém automobilovém průmyslu a postupně zasáhl ostatní průmyslová odvětví. Z USA se šířila krize do dalších zemí, zejména těch, jejichž hospodářství bylo nejvíce závislé na USA, ale brzy zasáhla s větší či menší intenzitou všechny země a stala se krizí světovou. Charakteristickým rysem světové hospodářské krize byl hluboký pokles průmyslové výroby. V Československu klesla průmyslová výroba na 60 %. Průmyslovou krizí provázely hluboké finanční a agrární krize, které jí dodávaly všeobecný charakter. Krize téměř úplně rozvrátila zahraniční obchod. Boj o nová odbytiště a současně posilování ochrany domácího trhu vedly k obchodní válce všech proti všem. Světová hospodářská krize vyvolala nutnost státních zásahů do hospodářské činnosti. Východisko z krize se hledalo v nucené mezinárodní kartelizaci a monopolizaci. Současně se objevily pokusy o hospodářské plánování. Krize vedla všude k obrovské nezaměstnanosti. Během krize 1929-1933 došlo k závažným změnám v hospodářské a zahraniční politice všech států.

znali. Jedním z hmatatelných důsledků plánové stavby byl především zákaz (tzv. stavební uzávěra) jakékoliv výstavby v obci Bítov z důvodu plánové záplavy stanovený již r. 1912. V Bítově byly povoleny pouze nejnútnejší opravy.

Již v předchozích kapitolách jsem zmínila, že do první čtvrtiny 20. století se stavěly přehrady většinou sypané ze zeminy anebo zděné z kamene a malty. Teprve zvýšené používání betonu ve stavebnictví, a zvláště používání betonu litého a zmechanizování jeho výroby a dopravy, vedlo ke stavbě přehrad betonových¹⁰⁴, které se v cizině dobře osvědčily. Mnohé přehrady, které vznikly před druhou světovou válkou, tak dosahovaly obrovských rozměrů. Například Dněprostroj¹⁰⁵, nebo Hooverova přehrada¹⁰⁶ v Americe.

Vranovská přehrada se stala první přehradou v Československu, která byla postavena z litého betonu za použití všech moderních technických vymožeností. Použití litého betonu bylo v tomto případě i velmi „účelné“¹⁰⁷, protože se v dalekém okolí staveniště nenachází žádný vhodný lomový kámen. Zároveň se upustilo i od vkládání velkých balvanů do betonového zdiva. Samotnému použití litého betonu však předcházely četné studie příslušného odboru Ministerstva veřejných prací na významných zahraničních přehradách¹⁰⁸.

---

¹⁰⁴ Na betonových přehradách je pak patrný vývoj a technologie betonu od betonu dusaného k betonu litému a posléze vibrovanému.

LOSSMAN, K. *Přehrady vybudované v povodí řeky Moravy do r. 1926*. Praha : Ministerstvo zemědělství, lesního a vodního hospodářství, 1965, s. 5.

¹⁰⁵ Dněprostroj – dnes DněproGES, Dněperská vodní elektrárna je největší a nejznámější vodní elektrárna na Ukrajině. Je součástí kaskády vodních elektráren na řece Dněpru. Nachází se ve městě Záporoží při hrázi Dněperské přehradě, severně od ostrova Chortycja.

Stavba elektrárny byla hlavním bodem plánu elektrifikace meziválečného Sovětského svazu. Práce začaly roku 1927, první hydroagregát byl spuštěn roku 1932, všech deset je v provozu od roku 1939; vznikla tak tehdy největší sovětská elektrárna s výkonem 560 MW, která umožnila masivní rozvoj těžkého průmyslu v oblasti Záporoží, Dněpropetrovsku a Kryvého Rohu. Během 2. světové války byla poničena, znovu byla spuštěna roku 1950.

Přehrada dosahovala na svou dobu úctyhodných rozměrů. Byla 1400 m dlouhá, 42 m vysoká; obsah zdi je 1 150 000 m³ betonu. Tři miliardy m³ vody jsou tam zadrženy v novém jezeře

¹⁰⁶ Hooverova přehrada (anglicky *Hoover Dam*) je betonová klenbová přehrada na řece Colorado v USA ležící na hranicích států Arizona a Nevada. Má hráz vysokou 220 metrů a dlouhou 379 metrů. Přehradní jezero Mead se táhne do vzdálenosti 185 km a jeho hloubka dosahuje až 180 m. Je pojmenovaná po prezidentu Hooverovi a byla postavena ve 30. letech 20. století, jako ve své době největší přehrada na světě.

¹⁰⁷ MIKA, L. Stavba přehrad ve Vranově nad Dyjí. *Časopis československých inženýrů. Technický obzor*, 40, 1932, s. 320.

¹⁰⁸ Např. na Suvieně (Itálie), Grimselu (Švýcarsko), Bleilochu (Duryňsko), Kriebsteinu (Sasko) apod.

MIKA, L. Stavba přehrad ve Vranově nad Dyjí. *Časopis československých inženýrů. Technický obzor*, 40, 1932, s. 320.

Výstavbou Vranovské přehrady vznikla největší přehrada v Československu, která se s obsahem¹⁰⁹ 180 000 000 m³ zadržené vody stala jednou z největších přehrad ve střední Evropě.

O stavbě Vranovské přehrady neexistují bohužel žádné přesné plány, které by odpovídaly dokončenému vodnímu dílu. V průběhu stavby docházelo totiž k neustálým prováděcím změnám, takže výsledná stavba se od původních plánů do jisté míry liší.

V předešlých kapitolkách jsme se již dověděli, že myšlenka na vybudování přehrady na řece Dyji u Vranova vznikla již v předválečných letech, kdy koncesi na její stavbu získaly tzv. „Podyjské závody“. Za války nebylo ovšem možné stavbu provést, a teprve když po válce byl projekt zakoupen Zemí Moravskoslezskou, bylo přikročeno roku 1929 za finanční podpory státu a Západoslavských elektráren (ZME) k vybudování přehrady.¹¹⁰

Je nutné podotknout, že ačkoliv byl elektrizační účel přehrady vedlejší¹¹¹, staly se ZME opravdu významným partnerem při stavbě vodního díla na řece Dyji. Stavba Vranovské přehrady a tím i využití vranovské vodní elektrárny se uskutečnily v době, kdy úměrně pokročila soustavná elektrizace průmyslu, měst, obcí, zemědělství a domácností a poptávka po elektřině neustále stoupala. Veškerou elektřinu vyrobenou ve Vranově měly pojmout do svých rozvodných sítí právě ZME.

Po vypracování konečného projektu sjednal stát a Země Moravskoslezská se ZME smlouvu, podle níž přispěly ZME na stavbu přehrady pevnou částkou 16 miliónů Kč¹¹² a měly postavit svým nákladem elektrárnu. Náklady na stavbu přehrady měly být hrazeny v poměru 60 : 40 stát a Země Moravskoslezská.

Je třeba si uvědomit, že využití vodní síly řeky Dyje bylo spíše výhodným výsledkem stavby vodního díla, než jeho prvořadou příčinou. Ačkoliv původní úmysl „Podyjských závodů“ bylo skutečně vybudovat Vranovskou přehradu pro využití vodní energie k elektrizaci Horních Rakous. Nakonec ale měla nádrž sloužit hlavně k tlumení přívalových vln a k zavlažování zemědělských pozemků. Kromě toho měla umožnit zásobování obcí pitnou vodou a způsobit nadlepšení průtoků vody v řece Dyji pod pře-

---

¹⁰⁹ MIKA, L. Stavba přehrady ve Vranově nad Dyjí. *Časopis československých inženýrů. Technický obzor*, 40, 1932, s. 320.

¹¹⁰ MIKA, L. Stavba přehrady ve Vranově nad Dyjí. *Časopis československých inženýrů. Technický obzor*, 40, 1932, s. 320.

¹¹¹ Oproti hlavnímu regulačnímu a melioračnímu úkolu.

¹¹² FÜRST, F. *Vranovská přehrada*. Brno, vl. n. 1935, s.3. Brno a okolí. Sv. 18.

hradou v dobách sucha, čímž se také zvýšil výkon dosavadních vodních děl, ležících pod přehradou.

Článek v časopise *Technický obzor*¹¹³ z r. 1932 upozorňuje na rozsah celého podniku na základě finančního nákladu, který měl být asi 130 000 000 Kč, kromě 10 000 000 Kč na vybudování hydroelektrárny. Tento náklad se ovšem nevztahoval pouze na přehradní těleso, ale byla v něm obsažena např. i částka za vyvlastnění pozemků a nemovitostí v zatopeném území, výstavbu nového Bítova, zřízení přípojných silnic a mostů. Dále pak i nájem půdy, která byla za poplatek dle bonity půdy pronajata pro potřeby stavby jako např. zařízení staveniště, úzkokolejná vlečka či provizorní komunikace.

V roce 1929 byly stavbou Vranovské přehrady pověřeny následující akciové společnosti: Českomoravská stavební společnost v Praze, Lanna akc. stavební společnost v Praze a Pittel & Brausewetter v Brně za částku 68 000 000 Kč se stavební lhůtou tři a půl roku.¹¹⁴ Za sedm a půl měsíce tito sjezdnaní stavitelé důkladně proměřili tok řeky Dyje a podali návrh na stavbu přehradu.

Jak jsme se nyní dozvěděli, lhůta pro dokončení tohoto vodního díla byla stanovena na dobu 3,5 let.¹¹⁵ Pokud se podíváme na stavbu přehradu u Vranova zpětně, můžeme její realizaci rozdělit do několika fází. S přípravami na stavbu přehradu se započalo na jaře roku 1930, s betonováním v červnu 1931. Hlavní betonářské práce skončily 9. srpna 1933. Strojní a elektrické zařízení na přívodním potrubí pro elektrárnu, dodávané státem a Zemí Moravskoslezskou, bylo dohotoveno v březnu 1934.¹¹⁶

K docílení vytčeného úkolu bylo dále nezbytné vykonat rozsáhlé a nákladné přípravné práce, a vytvořit tak na staveništi potřebné zázemí. „*Postaveny byly budovy a baráky pro kanceláře stavební správy a podnikatelství, pro dělnictvo, dílny a restau-*

---

¹¹³ MIKA, L. Stavba přehradu ve Vranově nad Dyjí. *Časopis československých inženýrů. Technický obzor*, 40, 1932, s. 320.

¹¹⁴ SMRČEK, A. Vranovská přehrada na Dyjí. *Časopis československých inženýrů. Technický obzor*, 39, 1931, s. 13.

MIKA, L. Stavba přehradu ve Vranově nad Dyjí. *Časopis československých inženýrů. Technický obzor*, 40, 1932, s. 322.

POLÁKOVÁ, K. *Vranovská plavba 1934 – 1992*, Znojmo: Jihomoravské muzeum ve Znojmě, 2000, s. 9. ISBN 80-902383-3-5

¹¹⁵ MIKA, L. Stavba přehradu ve Vranově nad Dyjí. *Časopis československých inženýrů. Technický obzor*, 40, 1932, s. 322.

¹¹⁶ FÜRST, F. *Vranovská přehrada*. Brno, vl. n. 1935, s. 3. Brno a okolí. Sv. 18.

*rační budova jak pro dělnictvo, tak i pro četné návštěvníky. Na staveništi zaměstnáno je asi 600 dělníků kromě těch, kteří zaměstnáni jsou při instalaci strojních zařízení. Dělníci z okolí hojně využívali velké společné ohřívárny na jídla z domova přinesená.*¹¹⁷ Počátek prvního stavebního období v r. 1930 byl tedy věnován zřízení kanceláří, dělnických domků a dílen.

Aby bylo možné všechny zadané práce v poměrně krátké době zvládnout, bylo nutné vybavit staveniště prvotřídním strojním inventářem, který byl vybrán podle osvědčených strojních zařízení používaných při budování švýcarských přehrad. Inventář stavby se evidoval zvlášť podle jednotlivých firem, ale kromě toho byl společně zakoupen další inventář¹¹⁸, který se po skončení stavby rozprodal jednotlivým účastníkům konsorcia.

Stanoviště tak bylo opatřeno kolejemi, lokomotivami, bagry. Byl zde zajištěn zdroj pitné i užitkové vody. Kromě toho byly zřízeny mosty, jímka a vlečka, která jako hlavní zásobovací tepna spojovala staveniště se stanicí Šumvald¹¹⁹ – Vranov.

Od nádrží Šumvald - Vranov byla až ke koruně přehradní zdi vybudována úzkokolejná vlečka o rozchodu 760 mm s nákladištěm a jeřábem k překládání pro přehradu potřebného zboží, zejména cementu a železných konstrukcí. Od horní vlečky odbočovala pak vlečka spodní, vedoucí údolím až k přehradní zdi. Jiná odbočka vedla k lomu, položenému nad horní vlečkou. Délka kolejí základní trasy byla 8,7 km, celková délka s odbočkami do lomů asi 12 km. Pro drážku bylo nutné odkopat 34 000 m³ skály a postavit jeden most délky 33m a výšky 10 m a jeden délky 66 m a výšky 15 m. Drážka zahájila činnost 10. června 1930 a dopravila celkem 66 000 t zboží z nádrží a 520 000 t kameniva z lomů. Na výkopu a v lomu pracovala dvě lopatová rypadla po 2 m³. Pro výrobu kameniva a betonáž se použily 2 čelist'ové drtiče s výkonem 50 m³/h, výtahy

---

¹¹⁷SMRČEK, A. Vranovská přehrada na Dyji. *Časopis československých inženýrů. Technický obzor*, 39, 1931, s. 13.

¹¹⁸ Takto se postupně koupila např. dvě auta Walter a jedno Mignon, z velkých strojů se pak obstaraly dva kabelové jeřáby Bleichert, dvě parní lokomotivy: od firmy Orenstein & Koppel v Praze, starší lokomotiva OK výr. čísla 5430 a od Ferrovie nová lokomotiva Henschel výr. č. 21771. Ze soupisu inventáře lze vyčíst příchod jednotlivých strojů na stavbu: začátkem února 1930 došel ze Střekova po částech „bagr“ (lopatové rypadlo Škoda), následovaly vozy pro drážku, začátkem března ze Žalhostic lokomotivy 6 a 8 firmy Nejedlý, Řehák a ve druhé polovině března lokomotiva 10 těžce firmy ze Střekova a části beranidla 8. V polovině dubna pak dorazila ze Střekova také lokomotiva NŘ 2. V červnu přibyly po částech kabelové jeřáby a v červenci výše zmíněné dvě nové koupené lokomotivy. Toto je jen část ze soupisu inventáře.

Podnikový archiv Povodí Moravy, s. p., *Prováděcí plány*, i. č. 1042.

¹¹⁹ Dnes Šumná.

a dopravníky, 2 kabelové jeřáby o rozpětí 370 m s licími plošinami a s dvěma koši o 2,5 m³, 2 míchačky po obsahu 1,3 m³ a kompresory.¹²⁰

Vlečka musela snést veliké dopravní zatížení, neboť např. jen cementu pro celou přehradu se mělo dovézt asi 5000 vagónů po 10 tunách. Kromě strojních instalací, kterých v prvním roce stavby bylo dopraveno 605,5 tun, musela vlečka po dobu stavby dopravit z 2 km vzdáleného lomu 220 000 m³ šterku do betonové továrny.¹²¹ Denně se totiž mělo na stavbě průměrně zpracovat 600 m³ betonové směsi, podle potřeby však až 1200 m³ (bez noční práce).

Přehradní profil Vranovské přehrady, která měla do budoucna ovládat řeku Dyji, byl velmi výhodně umístěn při ústí Švýcarského potoka těsně nad obcí Vranov, kde se řečiště vodoteče ohraničené příkrými skalami zužuje.

Vzhledem k tomu, že stavba přehradní zdi byla prováděna bez odtokové štoly, byly práce na přehradní zdi rozděleny na část levou a pravou. Napřed, během roku 1931, se stavěla levá část přehrady s výpustnými potrubími u dna, které se pak využily po dobu stavby druhé části s hydroelektrárnou k odvádění vody řeky Dyje.¹²²

Před stavbou první levé části přehradní zdi byl tok řeky Dyje převeden do nového pomocného koryta o přibližné šířce dna 25 m (jehož se v části pod přehradou užije jako odpadu od elektrárny) vybagrovaného v pravé části přehradního půdorysu. Stará původní část řečiště byla pak uzavřena jímkami z ocelových štětovic¹²³.¹²⁴

Po převedení toku řeky Dyje do pravé části údolí bylo přikročeno k hloubení základů. Lžicový bagr vyhluboval základy až na pevnou skálu, na které měla přehrada spočívat. Na levém boku se v té době také dokončoval výlom pro zapuštění přehrady do zdravé skály a výlom pro kaskády. Také na pravém boku údolí se pracovalo na výlomu

---

¹²⁰ Podnikový archiv Povodí Moravy, s. p., Vlečka Šumná Vranov, i. č. 962.

¹²¹ MIKA, L. Stavba přehrad ve Vranově nad Dyjí. *Časopis československých inženýrů. Technický obzor*, 40, 1932, s. 322.

¹²² SMRČEK, A. Vranovská přehrada na Dyji. *Časopis československých inženýrů. Technický obzor*, 39, 1931, s. 13.

¹²³ Štětovnice je stavební, konstrukční prvek ze kterého se beraněním sestavuje štětová stěna pro zamezení sesuvu půdy. Ocelové štětovnicové profily jsou z plechu tloušťky přibližně 10 mm a beraní se do hloubky až 20 m. Okraje ocelových štětovic jsou opatřeny zámkami, které jsou určeny k mechanickému spojení dvou sousedních štětovic. Toto mechanické spojení zvyšuje pevnost vytvořené štětovnicové stěny ohledně tlaku podloží a zlepšuje nepropustnost stěny.

Beranění je stavebně technologický postup při kterém se piloty nebo štětovnice zarážejí do podloží.

¹²⁴ SMRČEK, A. Vranovská přehrada na Dyji. *Časopis československých inženýrů. Technický obzor*, 39, 1931, s. 13.

pro založení přehradní zdi.¹²⁵ Výlomové práce, 40 000 m³ hlinito-šterkového materiálu, 42 000 m³ výlomu skalního, byly do května 1931 hotovy, takže se mohlo přikročit k betonování.¹²⁶

Současně s dokončením výlomu pro přehradu v květnu 1931 byly dokončeny i veškeré strojní instalace, takže již 11. května 1931 se začalo betonovat vývařiště. Všechna zařízení a instalace pracovala bezvadně, takže v měsíci listopadu z 90 000 m³ betonu určených programem bylo hotovo 83 000 m³, a jen předčasný příchod mrazů znemožnil úplné dodržení programu. Maximální denní výkon, dosažený roku 1931, byl 1002 m³ betonu, roku 1932 již 1080 m³ betonu.¹²⁷

Zimní montáž uzávěrů odpadních rour zamezila využití příznivých klimatických poměrů mírné zimy v roce 1932 pro výlom pravého přehradního základu. Proto k přeložení řeky Dyje do původního koryta a zajímkování pravé stavební jámy došlo teprve v březnu 1932. Voda řeky Dyje pak tekla čtyřmi odpadními rourami výpustného bloku a při vyšších vodních stavech se přelévala pomocným korytem 25 m širokým, vynechaným v betonovém masivu vedle výpustného bloku.¹²⁸

Urychlením výlomových prací v pravé stavební jámě instalováním dalších strojních zařízení se podařilo v poměrně krátké době dokončit všechny výkopové přehradní práce. V červnu 1932 se začaly betonovat základy v pravé stavební jámě.

Základ zdi v celém půdorysu byl zapuštěn 3 m hluboko do zdravého skalního masivu, který je na levém břehu vytvořen rulou, na pravém pak amfibolitem. Styk obou hornin je úplně celistvý, neboť oba masivy se jazykově prolínají. Na návodní straně byla kromě toho provedena těsnící patka o hloubce 7 m a šířce 4 m, zářezy pro křídla dosahovaly hloubky až 9 m. V návodní patce byla provedena řada 20 až 30 m dlouhých vrtů o průměru 50 mm, v ostatním přehradním půdorysu řada šachovitě umístěných, 10 m hlubokých vrtů těsnících, ve vzdálenostech po deseti metrech.¹²⁹

---

¹²⁵ SMRČEK, A. Vranovská přehrada na Dyji. *Časopis československých inženýrů. Technický obzor*, 39, 1931, s. 13.

¹²⁶ MIKA, L. Stavba přehrady ve Vranově nad Dyjí. *Časopis československých inženýrů. Technický obzor*, 40, 1932, s. 320.

¹²⁷ MIKA, L. Stavba přehrady ve Vranově nad Dyjí. *Časopis československých inženýrů. Technický obzor*, 40, 1932, s. 322, 323.

¹²⁸ MIKA, L. Stavba přehrady ve Vranově nad Dyjí. *Časopis československých inženýrů. Technický obzor*, 40, 1932, s. 323.

¹²⁹ MIKA, L. Stavba přehrady ve Vranově nad Dyjí. *Časopis československých inženýrů. Technický obzor*, 40, 1932, s. 321.

Vrty se injektovaly cementovým mlékem při tlaku 15–40 atm, čímž se mělo dosáhnout utěsnění všech rozsedlin, které by se ve skalním masivu případně vyskytly.

Injektování základů bylo provedeno v celé ploše, tak i membránově. Bylo použito nejlepší membránové pumpy systému Hanny – Švýcarsko. Injektáž nebyla prováděna úsporně, jak ukazovalo pozdější měření úrovně vztlaků, přesto tvořila pouze 2 % z celkových nákladů stavby. U staveb, které jsou stavěny na mladších horninách, bývá podíl na injektáži dokonce i 10–30 %.¹³⁰

Před vlastním betonováním byl skalní základ vytorkretován, tj. pod tlakem nanesena 2,5 cm silná vrstva cementové malty míchaná v poměru 1:2, čímž se docílilo zaoblení všech ostrých hran a utěsnění štěrbin v povrchu skály základové spáry, takže vlastní beton objektu k základu velmi dobře přilnul.

Přehradní zeď se stavěla z tzv. plastického cementového betonu. Na návodní straně měl být tento beton mastnější, aby jím voda nemohla prosakovat. Od vkládání velkých balvanů do betonového zdiva bylo upuštěno. Různé směsi betonu, jehož se pro stavbu mělo využívat, byly vyzkoušeny co do vodotěsnosti a tlaku ve výzkumném ústavu silikátovém při české vysoké škole technické v Brně.

V důsledku toho, že již při sestavování stavebního programu bylo počítáno pro rok 1931 s výrobou 90 000 m³ betonu, pro rok 1932 s 80 000 m³ betonu, bylo nutné vybavit při zřizování instalací drtírnu a betonovou továrnu takovými stroji, jejichž výkonnost zaručovala dosažení denního průměru 400 m³ betonu.¹³¹

Proto byla drtící stanice opatřena dvěma čelistovými drtiči o hodinovém výkonu 50 m³, a u drtírny zřízena deponie na 5000 m³ šterku. Lom byl vybaven dostatečným množstvím pneumatických vrtaček, poháněných dvěma garniturami stabilních elektrických kompresorů a jedním bagrem o obsahu lžíce 2 m³ k nakládání kamene na vozové garnitury.¹³²

---

¹³⁰ Podnikový archiv Povodí Moravy, s. p., *65 let provozu VD Vranov*, zpráva, neuspořádáno.

¹³¹ MIKA, L. Stavba přehrady ve Vranově nad Dyjí. *Časopis československých inženýrů. Technický obzor*, 40, 1932, s. 322.

¹³² MIKA, L. Stavba přehrady ve Vranově nad Dyjí. *Časopis československých inženýrů. Technický obzor*, 40, 1932, s. 322.

Při zařizování veškerých instalací bylo dbáno hlavně toho, aby doprava z jednoho agregátu na druhý, jak při výrobě materiálu, tak i zpracování betonu, šla vždy po spádu.¹³³

Štěrk a písek do betonu se drtil z amfibolitu, který se těžil v lomu na břehu Švýcarského údolí. Z jeho tamního mohutného ložiska se musela odklidit horní vrstva hlíny. Poblíž tohoto lomu byla instalována hlavní drtírna s dvěma drtiči o velikosti tlamy po 100 cm. Lomový kámen očištěný proudem stlačené vody se následně čistil drátěnými kartáči. Ocelovým 100 m dlouhým transportním pásem byl kámen dopravován do bunkrů, padal do vozíků a odvážel se do drtírny kameniva umístěné u továrny na beton, která se nacházela bezprostředně nad korunou přehradní zdi.¹³⁴

Spodní část továrny na beton byla ze železobetonu, horní byla železná a její stěny byly vyplněny dřevěnými trámy. V drtírně se kulovými mlýny zpracovával přivezený kámen na jednotlivé frakce dle velikosti zrn¹³⁵. Pro tyto frakce kameniva a dále pak pro cement byla v továrně na beton sila, pod kterými se pohyboval pás. Na ten padalo pohybem jediné páky přesně odvážené, samočinně registrované a podle potřeby měnitelné množství jednotlivých frakcí kameniva a cementu. Tento materiál se pohyboval dál ke dvěma míchačkám na beton. V nich se vyráběl s přísadou přesně stanoveného množství plastický beton, který tekl do zvláštních železných bunkrů, ze kterých se krátkými žlábkami vypouštěl do transportních nádob¹³⁶ o obsahu 2,5 m³.

Další jejich doprava se odehrávala za pomoci dvou kabelových jeřábů s pevnými věžemi. Každý jeřáb měl tři ocelová lana o průměru 5 cm, která byla 390 m dlouhá a visela nad stavenišťem přehrady. Mechanismy pro pohon kabelových věží byly u levých věží nad kotevními bloky o obsahu po 300 m³ betonu. Na postranních lanech každého jeřábu bylo pak zavěšeno vlastní zařízení na lití betonu do přehradní zdi, sestávající ze železného, podle potřeby posuvného bunkru, jenž byl zavěšen na lanech vždy ve výšce asi 15 m nad místem, které se mělo právě betonovat. Od tohoto bunkru vedly dál

---

¹³³ MIKA, L. Stavba přehrady ve Vranově nad Dyjí. *Časopis československých inženýrů. Technický obzor*, 40, 1932, s. 322.

¹³⁴ SMRČEK, A. Vranovská přehrada na Dyjí. *Časopis československých inženýrů. Technický obzor*, 39, 1931, s. 13.

¹³⁵ Od kamenného prachu až po 120 mm.

¹³⁶ Beton byl dopravován dvěma koši o obsahu 2,5 m³, které při pojízdné rychlosti až 250 m/min mohou na každé větvi dopravit v hodině 40 m³ hotového betonu.

MIKA, L. Stavba přehrady ve Vranově nad Dyjí. *Časopis československých inženýrů. Technický obzor*, 40, 1932, s. 322.

otočné žlábký, ze kterých se plastický beton vlastní váhou na určené místo vypouštěl a rozprostíral. Naplňování těchto bunkrů se odehrávalo pomocí výše zmíněných transportních nádob.

Beton přehradní zdi se skládá z pláště návodního a vzdušného, zhotoveného z P 300 (tj. 300 kg cementu na 1 m³ směsi štěrku a písku), který na straně návodní zajišťuje vodotěsnost, na straně vzdušné odolnost proti povětrnostním vlivům. Tloušťka těchto plášťů je asi 3 m a zužuje se postupně k vrcholu hráze až na 1,5 m.¹³⁷

Betonové bloky v bezprostředním styku se základovou skalou jsou z betonu P 240, ostatní bloky v dolní části hráze do koty 318 m n. m. z betonu P 200, v horní části P 180. Betonování se provádělo ve vrstvách 1,5 m vysokých, a vrstvy jsou děleny v příčném směru přehradý dvoumetrovými zářezy na menší bloky. Rozdělením na bloky se mělo docílit jednak zazubení horních a dolních vrstev, jednak zamezit tvoření smršťovacích trhlin.¹³⁸

Za zmínku stojí i to, že pracovní spáry se zdršňovaly. Při zdrsnění se tak během stavby odstranilo 1000 m³ betonu, což je 0,5 % přehradní zdi z celkové hmoty 200 000 m³. Při započítání betonáže se v první vrstvě 20 cm projevíly trhlinky způsobené různou pružností betonu a amfibolické ruly v základu. Po zvýšení vrstvy asi na 50 cm se již neobjevovaly. Lítý beton má obecně vysoký vodní součinitel, který má vliv na propustnost betonu a mrazuvzdornost v tom smyslu, že má v sobě dutinky ve formě kapilár a je jako houba. Voda, která se v kapilárách drží, zmrzne a dochází k narušení¹³⁹ betonu vlivem rozdílného objemu vody a ledu. Na některých přehradách ve Švýcarsku či Německu musely být přehradní zdi z důvodu narušení rekonstruovány kamennými obklady. To je také důvodem, proč se později od používání litého betonu ustoupilo z důvodu narušování líce přehradý a používá se systém hutněného plastického betonu.¹⁴⁰

Zpátky ale k naší přehradě. Těsnění dilatačních spár bylo provedeno asfaltovým prutem 25/25 cm, opatřeným železnou trubkou pro zavádění přehřáté páry za účelem občasné regenerace asfaltu. Korálek je umístěn ve vzdálenosti 1 m od návodního líce, na kterém je další těsnění v podobě asbestového provazce utemovaného do spáry, nátěru

---

¹³⁷ MIKA, L. Stavba přehradý ve Vranově nad Dyjí. *Časopis československých inženýrů. Technický obzor*, 40, 1932, s. 322.

¹³⁸ MIKA, L. Stavba přehradý ve Vranově nad Dyjí. *Časopis československých inženýrů. Technický obzor*, 40, 1932, s. 322.

¹³⁹ Dnešní problém u kaskád.

¹⁴⁰ Podnikový archiv Povodí Moravy, s. p., *65 let provozu VD Vranov*, zpráva, neuspořááno.

rhenabilitem s 3 vrstvami plstěné vložky a krycí železobetonové destičky o síle 20 cm a šířce 1,5 m.¹⁴¹

V přehradním tělese vedou podél celé návodní strany 3 etáže štol navzájem v každé dilataci spojených svislými šachtami 80/80 cm a vyvedenými na stranu vzdušnou 3 vývodnými štolami. Do štol ústí soustavy drenážních trubek, jimiž je kontrolováno a pozorováno množství prosakující vody při nadržení jezera.¹⁴²

Průběh teplot v betonu byl pozorován řadou elektrických teploměrů zabetonovaných do dvou dilatačních bloků.

Přehradní zeď byla počítána s několikanásobnou bezpečností se zřetelem na všechny možné vlivy vodního tlaku za nejvyššího stavu v nádrži, zejména proti překocení, posunutí a rozdrčení. K převedení velké vody přes těleso hráze byly navrženy vysoké kaskádovité stupně¹⁴³, které se ale při velkých vodách neosvědčily. Proto se dnes kaskády nahrazují skluzy.

Beton tak neměl nikde být namáhán tahem. Aby se zabránilo prosakování vody pod zdí, zapustila se patka na straně návodní asi 3 m hluboko do zdravé skály. Jemné trhliny ve zdravé skále, pokud by se snad ještě vyskytovaly, se měly vyplnit cementovým mlékem nebo řídkou cementovou maltou vháněnou tlakem několika atmosfér do četných vývrtů a průměru asi 5 cm až do té hloubky, kde těchto trhlín nebylo. Tím se mělo docílit dokonalého utěsnění základů a úbočí i za nejvyššího nadržení vody nad přehradou. Přehrada byla rozdělena dilatačními spárami na jednotlivé bloky, čímž se mělo zamezit vznikání trhlín, jimiž by voda mohla pronikat. Mělo tak být s naprostou bezpečností postaráno o přehradu jak proti jejímu prolomení nebo posunutí, tak i prosakování a podemletí za nejvyšší možné katastrofální vody.¹⁴⁴

---

¹⁴¹ MIKA, L. Stavba přehrad ve Vranově nad Dyjí. *Časopis československých inženýrů. Technický obzor*, 40, 1932, s. 322.

¹⁴² MIKA, L. Stavba přehrad ve Vranově nad Dyjí. *Časopis československých inženýrů. Technický obzor*, 40, 1932, s. 322.

¹⁴³ Tvar kaskádových stupňů, obvodové zdi kaskád, umístění odrazníků a tvar vývařiště byly navrženy a provedeny podle pokusů, které se konaly v laboratoři Prof. Ing. A. Smrčka za spolupráce Dr. Ing. Kostky na české technice v Brně.

MIKA, L. Stavba přehrad ve Vranově nad Dyjí. *Časopis československých inženýrů. Technický obzor*, 40, 1932, s. 320.

¹⁴⁴ SMRČEK, A. Vranovská přehrada na Dyjí. *Časopis československých inženýrů. Technický obzor*, 39, 1931, s. 13.

Hráz tak byla rozdělena svislými dilatačními spárami na 18 samostatných bloků, a v čelném pohledu se dělí dvěma zesílenými risality, elektrárenským a výpustným, na pět částí.

První část, skládající se ze 6 dilatačních bloků, která se nachází mezi pravým břehem a elektrárenským blokem, byla vybetonována plně až do koruny. Druhou část tvoří elektrárenský blok, 27 m široký, bez přerušení vybetonovaný, ve kterém jsou osazeny 3 přívodné roury o průměru 2,60 m k turbínám hydrocentrály, umístěné ihned pod tímto blokem a vybavené 3 turbínami o 6000 HP. Třetí část, která se nachází mezi zesílenými risality, elektrárenským a výpustným, je vytvořena 3 dilatačními bloky s přemostěným přepadem.¹⁴⁵

Část čtvrtá, blok výpustný, který je tvořen 2 dilatačními bloky, je opatřena na kotě 308 m n. m. čtyřmi výpustnými rourami¹⁴⁶ o průměru 1,60 m k regulaci vodní hladiny v nádrži. Každé potrubí je opatřeno třemi uzávěrami. Při vtoku kromě mohutných česlic je uzávěra tabulová obsluhovatelá z koruny, při výtoku je rezervní uzávěra klínová (výrobek Českomoravské-Kolben-Daněk), a hlavní uzávěra u dvou rour je válcová (výrobek Vítkovických železáren), u dvou pak Johnsonova (výrobek Škodových závodů).¹⁴⁷

Poslední, pátou část, tvoří 6 dilatačních bloků, rovněž s přemostěným přepadem, k nimž se přimyká deset stupňů kaskád se stupni tři až sedm metrů vysokými s mohutnou obvodovou zdí.

Pro velkou vodu byl zřízen volný přepad o devíti otvorech po 13,60 m šířky. Kóta přepadu je 350,65 m n. m. Největší výška přepadajícího vodního paprsku byla vypočtena 1,36 m.¹⁴⁸

Kaskádami odtéká při katastrofálních vodách voda přelítá přes přepad, a usměrňuje se její tok směrem k vývašti. Živá síla vody, tryskající při plné nádrži z rour byla

---

¹⁴⁵ MIKA, L. Stavba přehrady ve Vranově nad Dyjí. *Časopis československých inženýrů. Technický obzor*, 40, 1932, s. 320.

¹⁴⁶ Na toto výpustné potrubí - na jeho podrobný návrh a dodání byla vypsána soutěž.

¹⁴⁷ MIKA, L. Stavba přehrady ve Vranově nad Dyjí. *Časopis československých inženýrů. Technický obzor*, 40, 1932, s. 320.

¹⁴⁸ SMRČEK, A. Vranovská přehrada na Dyjí. *Časopis československých inženýrů. Technický obzor*, 39, 1931, s. 13.

tlumena kromě vodního polštáře ještě dvěma mohutnými železobetonovými nárazníky, umístěnými proti rourám ve vzdálenosti 23 m ve vývařišti.¹⁴⁹

Vývařiště, které je umístěno symetricky k ose výpustného oblouku, má šířku 40 m, délku 50 m a je odděleno 80 m dlouhým dělicím ostrovem od odpadního kanálu hydrocentrály. Přepad v koruně hráze je konstruován pro průtočné množství 580 m³/s, odpadní roury na množství 180 m³/s, roury elektrárenské na množství 45 m³/s.¹⁵⁰

Výpustná zařízení u dna přehrady, přepady přes přehradu, tvar kaskádových stupňů pro neškodné odvedení velkých vod a odpadní žlab od hydrocentrály s částí řečiště bezprostředně pod přehradou byly podrobeny studiu na četných pokusech s modely v laboratoři vodních staveb při české vysoké škole technické v Brně, aby byl získán nejsprávnější tvar pro zničení škodlivé kinetické energie vody.¹⁵¹

Na pravém břehu Dyje přímo na úpatí přehradní zdi postavily ZME elektrárnu¹⁵². Ta se skládá ze strojovny s turbínami a generátory a ze tří rozvodů, zařízeních na 6 000, 22 000 a 100 000 voltů. Rozvodny 6 000 a 22 000 voltové jsou ve společném bloku se strojovnou, rozvodna 100 000 voltová je mimo budovu na svahu pravého břehu. Voda se přivádí k turbínám třemi potrubími o průměru 2,6 m. Vodu z přehrady je kromě toho možné vypouštět čtyřmi rourami o průměru 1,6 m.¹⁵³

V elektrárně byly umístěny tři Francisovy turbíny¹⁵⁴, každá o výkonu 5,44 MW s průtokem 15m³/sec. V přehradě byly ke kontrole vybudovány kolmé šachty a tři prů-

---

¹⁴⁹ MIKA, L. Stavba přehrady ve Vranově nad Dyjí. *Časopis československých inženýrů. Technický obzor*, 40, 1932, s. 321.

¹⁵⁰ MIKA, L. Stavba přehrady ve Vranově nad Dyjí. *Časopis československých inženýrů. Technický obzor*, 40, 1932, s. 321.

¹⁵¹ SMRČEK, A. Vranovská přehrada na Dyji. *Časopis československých inženýrů. Technický obzor*, 39, 1931, s. 13.

¹⁵² Rozvoj hydroenergetických staveb začíná u nás obdobně jako v cizině až koncem 19. stol., kdy byly zdokonaleny typy vodních turbín a vyřešena otázka výroby elektrické energie a jejího přenosu na větší vzdálenosti. Zákony č. 428/1919 o soustavné elektrizaci, č. 50/1931 o vodohospodářském fondu podpořily sice výstavbu vodních elektráren, ale plnému rozvoji bránily uhelné monopoly, které se obávaly ohrožení výnosu z tepelných elektráren. Z větších vodních elektráren v oblasti jižní Moravy byla v roce 1934 uvedena do provozu špičková elektrárna se dvěma turbínami při nádrži u Vranova, 3. turbína byla instalována v roce 1948. Instalovaný výkon je 16,3 MW, průměrná roční výroba 24 GW.

PAVLÍK, S. - HRABAL, A. *Vodohospodářská výstavba jižní Moravy*. Praha : Státní zemědělské nakladatelství, 1983, s. 62.

¹⁵³ FÜRST, F. *Vranovská přehrada*. Brno, vl. n. 1935, s. 6. Brno a okolí. Sv. 18.

¹⁵⁴ POLÁKOVÁ, K. *Vranovská plavba 1934 – 1992*. Znojmo: Jihomoravské muzeum ve Znojmě, 2000, s. 9. ISBN 80-902383-3-5.

chodné štolý. Ročně se mělo vyrábět průměrně 30 milionů kWh¹⁵⁵ el. energie, která byla dodávána do sítí ZME.

Přehrazením toku Dyje vznikla zeď vysoká 47 m a široká 41 m v základech. Koruna je upravena jako silnice, s chodníky po obou stranách, v celkové šířce 7 m. V koruně je zeď dlouhá 290 m, v úpatí 150 m. Pevnost využitého betonu se během stavby kontrolovala častými zkouškami a byla vesměs lepší, než stanovily předpisy. Propustnost přehradní zdi se kontroluje v průchodní štole, jež vede zdi. Prosakuje pouze asi 50 litrů za minutu, tj. méně než kteroukoliv jinou v té době postavenou přehradou.¹⁵⁶

Zachycené přivalové vody vytvořily nad přehradou rozsáhlé, 30 km dlouhé jezero, které sahá až k obci Frejštýnu. V jeho vlnách zmizelo malebné městečko Bítov, ležící u vtoku Želetavky do Dyje, 11 km nad přehradou. Obsah Vranovské přehrady je 161 milionů m³ vody a pro zachycení velkých vod byl připraven další prostor 16 milionů m³.¹⁵⁷ Podle obsahu zadržené vody se tak Vranovská přehrada stala největší přehradou v Československu. Hladina přehradního jezera má plochu 763 ha a nachází se ve výšce 351 m nad mořem.¹⁵⁸

A jaké další zajímavosti jsou spojeny se stavbou Vranovské přehrady? Na Vranově se poprvé provádělo systematické měření. Bylo např. zjištěno, že se některé bloky v horní části přehradní zdi pohybují nejen vlivem vodního tlaku ve směru toku, ale také proti vodě vlivem oslunění. Toto bylo napřed zpochybňováno, ale po dalších zkušenostech z ciziny potvrzeno. Vlivem hydratačního tepla dochází při chemické reakci při tvrdnutí betonu k jeho zahřívání. Z důvodu velkého objemu betonové zdi a rychlosti výstavby došlo k vyrovnání teploty betonu na střední roční teplotu za 4 roky. Proti tomu např. Brněnská přehrada, která byla stavěna v době velké nezaměstnanosti a za použití minima techniky delší dobu s menší kubaturou, měla teplotu betonu vyrovnanou za půl roku.¹⁵⁹

---

¹⁵⁵ FÜRST, F. *Vranovská přehrada*. Brno, vl. n. 1935, s. 7. Brno a okolí. Sv. 18.

¹⁵⁶ FÜRST, F. *Vranovská přehrada*. Brno, vl. n. 1935, s. 3 – 6. Brno a okolí. Sv. 18.

¹⁵⁷ SMRČEK, A. Vranovská přehrada na Dyji. *Časopis československých inženýrů. Technický obzor*, 39, 1931, s. 12 – 13.

¹⁵⁸ POLÁKOVÁ, K: *Vranovská plavba 1934 – 1992*, Znojmo: Jihomoravské muzeum ve Znojmě, 2000, s. 9. ISBN 80-902383-3-5.

¹⁵⁹ Podnikový archiv Povodí Moravy, s. p., *65 let provozu VD Vranov*, zpráva, neuspořádáno.

Velkou zajímavostí je, jaké rozsáhlé pravomoci měla stavební správa na stavbě. Původní projekt byl neustále přepracováván během stavby. Přímo na stavbě se tak rozhodovalo např. o výztuži v železobetonech apod. Zařízení staveniště Vranovské přehrady bylo později použito i na stavbách v povodí Labe.

IV. 4. Důsledky stavby

Na tomto místě bych se ráda zabývala tím, jak vznik Vranovské přehrady ovlivnil nejen chod regionu, ale i stavbu dalších vodních děl.

V předešlé kapitole jsem popsala stavbu přehrady na řece Dyji. Chtěla bych zde především zdůraznit, že stavba Vranovské přehrady se stala díky novým použitým technologiím určitým vzorem jak postupovat při stavbě vodních děl. K vybudování této hráze byl poprvé u nás použit litý beton z drceného amfibolitu při použití moderního strojního zařízení. Dr. Ing. Karel Lossmann vyzdvihuje¹⁶⁰ některé zkušenosti získané při stavbě Vranovské přehrady. Jedná se především o injektování základů, projektování a betonování litým betonem, který byl v té době propagován jako nejnovější způsob provádění masového betonu o značných denních betonovacích výkonech. Je nutné dále podotknout, že zkušenosti z injektování¹⁶¹ a torkretování¹⁶² byly dlouho přenášeny na jiné přehrady u nás i v cizině.

Vranovská přehrada slouží dnes nejen jako zdroj pitné vody, ale je využívána jako centrum rekreace a turistického ruchu. Přehrazením řeky Dyje vzniklo jezero, které je obklopeno lesy, plážemi a chatami. Klimatické podmínky jsou zde velmi příznivé, a tak malebná zákoutí Vranovské přehrady lákají tisíce návštěvníků, kteří svou návštěvou přispívají k rozvoji celého regionu.

---

¹⁶⁰ LOSSMAN, K. *Přehrady vybudované v povodí řeky Moravy do r. 1926*. Praha : Ministerstvo zemědělství, lesního a vodního hospodářství, 1965, s. 20.

¹⁶¹ Injektování = zpevňování nebo utěšňování hornin tlakovým vhněním různých kapalin (např. cementových).

¹⁶² Před vlastním betonováním je skalní základ vytorkretován, tj. pod tlakem nanesena 2, 5 cm silná vrstva cementové malty míchaná v poměru 1:2, čímž se docílí zaoblení všech ostrých hran a utěsnění štěrbin v povrchu skály, takže vlastní beton k základu velmi dobře přilne.

MIKA, L. Stavba přehrady ve Vranově nad Dyjí. *Časopis československých inženýrů. Technický obzor*, 40, 1932, s. 321.

Stavba Vranovské přehrady nezvratně pozměnila krajinný ráz. Nově vzniklé dílo ovlivnilo celou místní infrastrukturu. Vedle nových komunikací vznikly i dva nové mosty spojující pravý a levý břeh řeky Dyje. Rozhodnutím o stavbě Vranovské přehradě se celé dotčené území proměnilo rázem v jedno velké staveniště, kde se v průběhu stavby na různých pracích vystřídalo několik set lidí. Celý projekt byl také obrovskou příležitostí pro české inženýry a stavitele, kteří se zde mohli díky svým plánům a návrhům realizovat.

Vranovskou přehradou vznikla záplava dlouhá 30 km. Bezprostředně nad přehradou bylo zaplaveno asi 1100 ha pozemků. Náhrada za zaplavené pozemky¹⁶³ byla získána např. od Červeného dvora v Šafově, Luitgardina dvora v Lančově a dvora v Chrlupech. Ne vždy byly k dispozici vhodné náhradní pozemky, a tak mnozí majitelé upřednostnili peněžité odškodnění.

Vzhledem k tomu, že stavba Vranovské přehrady pokračovala v letech 1931–32 rychle kupředu, nařídila Státní stavební správa ve Vranově, aby „*veškeré pozemky, které budou zaplaveny, byly zbaveny porostu.*“¹⁶⁴ Za tímto účelem bylo území přehrady ohraničeno mezníky, pod nimiž bylo zničeno vše, co dříve tvořilo tak krásné údolí. Jelikož se dříví nacházelo na nepřístupných místech a jeho ceny byly v té době velice nízké, prodávala je Správa státních lesů a bitovských polesí „*na stojato*“¹⁶⁵, a to jeden kubický metr za 13-25 Kč. Této možnosti využili lidé z širokého okolí.

V zimě roku 1931 objevil místní učitel obecné školy L. Pokorný nedaleko starého Bítova „*staroslovanské pohřebiště*“¹⁶⁶, jehož součástí bylo asi 26 hrobů. Některé z nich byly odkryty ve velice dobrém stavu. O objevu byl následně informován Státní památkový úřad a Moravské zemské muzeum, které dostalo na starosti podrobnější výzkum celého nálezu.

Nejvíce ovšem stavba Vranovské přehrady postihla poklidný vývoj obce Bítova, který byl nekompromisně přerušen. Starý Bítov musel být zaplaven, nikoli však bez náhrady. Nad zátokami byla vybudována na tehdejší dobu velmi moderní obec, která je

---

¹⁶³ SMRČEK, A. Vranovská přehrada na Dyji. *Časopis československých inženýrů. Technický obzor*, 39, 1931, s. 14.

¹⁶⁴ SOKA Znojmo, WEIDENTHALER, F. *Pamětní kniha městyse Bítova od r. 1923 - 1972*, s. 103, i. č. 95, sign. K – II 884.

¹⁶⁵ SOKA Znojmo, WEIDENTHALER, F. *Pamětní kniha městyse Bítova od r. 1923 - 1972*, s. 104, i. č. 95, sign. K – II 884.

¹⁶⁶ SOKA Znojmo, WEIDENTHALER, F. *Pamětní kniha městyse Bítova od r. 1923 - 1972*, s. 104, i. č. 95, sign. K – II 884.

dnes jedním z center vranovského regionu. Zatopen byl např. i starý kostelík Nejsvětější Trojice pod Cornštejnem.

V. Bítov

Rozhodnutím o stavbě Vranovské přehrady byl poklidný vývoj obce Bítova přerušen. Toho, že se historie staré obce chýlí ke konci, si byli vědomi sami Bítovští již před první světovou válkou. Díky různým průtahům to trvalo ale nakonec celou jednu lidskou generaci, než byl smělý plán realizován. Toto dlouhé období bylo vyplněno nejrůznějšími jednáními, která měla za cíl vyřešit budoucnost obce. Přes všechny obtíže Bítov nezanikl a nedaleko staré obce byla na území dvora Vranče vybudována obec nová. Starý Bítov dnes připomíná již pouze hřbitov, který zůstal záplavě ušetřen. Při snížení vodní hladiny Vranovské přehrady je někdy možné spatřit i základy starého Bítova.

Stavba Bítova byla od počátku chápána jako ojedinělý úkol. Nový Bítov byl v tehdejší Československu první, od základu nově vybudovanou obcí, vystavěnou na základě komplexního architektonického plánu.

V. 1. Starý Bítov

Původní obec Bítov, kterou si na „vlastní oči“ pamatuje již jen hrstka Bítovských, ležela na dně hlubokého údolí řeky Želetavky těsně před jejím ústím do Dyje západně pod hradem Bítovem. Zatímco hrad Bítov je poprvé zmíněn již k roku 1046 v padělané listině pocházející ze 12. stol.¹⁶⁷, o stejnojmenné obci ležící ve stinném podhradí podél řeky Želetavky slyšíme až mnohem později. Poprvé je obec Bítov připomínána až k roku 1498¹⁶⁸, a to již jako městečko, které se stalo tržním střediskem bítovského panství. Status městečka užíval Bítov až do roku 1948¹⁶⁹. Získání znakového prá-

---

¹⁶⁷ První zmínky o hradu pocházejí ze zakládací listiny Staroboleslavské kapituly, která se datuje k roku 1046. Jedná se ale o padělek z 12. stol., podle něhož daroval Břetislav I. plat z Bítovského hradního obvodu staroboleslavské kapitule. Bezpečně je hrad datován k roku 1185 jako středisko provincie spravované zeměpanskými úředníky, kterou podle Jarlocha poplenil český kníže Bedřich (Fridrich) na svém tažení proti Konrádu Otovi. Hrad byl na místě staršího opevnění budován od 3. čtvrtiny 13. stol. nebo až ve 14. stol.

KUČA, K. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku (I. díl)*. Praha : Libri, 1996, s. 127, 128. ISBN 80-85983-13-3.

¹⁶⁸ KUČA, K. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku (I. díl)*. Praha : Libri, 1996, s. 130. ISBN 80-85983-13-3.

¹⁶⁹ SOKA Znojmo, SKLENSKÁ, I. *Vývoj původce fondu Bítov*. Znojmo, 2008.

va není doloženo, podoba znaku¹⁷⁰ městečka je známá pouze z dochovaného sfragistického materiálu.

Pro obec Bítov je k roku 1890 používán také název Bytov, německy Vöttau. Až výnosem¹⁷¹ ministerstva vnitra ze dne 17. 11. 1924 č. 75 000 byl zaveden pouze český název obce „Bítov“ a používání německého názvu „Vöttau“ bylo v úředním styku zakázáno. Do roku 1869 byly částí Bítova obce Oslnovice, Vysočany a Zblovce.

V letech 1850 – 1855 byla obec součástí politického okresu Znojmo. Od roku 1855, kdy byl vytvořen vranovský politický okres, náležela až do roku 1868 obec k vranovskému okresu. Po jeho zrušení byla pak obec opět přiřčena ke znojemskému politickému okresu.¹⁷² Z hlediska začlenění do systému soudních okresů spadal Bítov pod nedaleký Vranov nad Dyjí. Pouze po anexi velké části Znojemska nacistickým Německem roku 1938 byl převážně český Bítov až do konce druhé světové války přiřčěn k politickému a soudnímu okresu Moravské Budějovice.

V pol. 19. stol. se obce (a tedy i obec Bítov) staly nejnižším článkem územní samosprávy. V té době došlo zrušením patrimoniálního zřízení zákonem ze dne 7. 9. 1848 k zásadní reorganizaci systému správy a zavedení obecního zřízení, čímž se obce konstituovaly jako samosprávné orgány. První zákonnou úpravu získaly obce tzv. Stadionovým prozatímním obecním zřízením z 20. 3. 1849.¹⁷³

Od 60. let 19. stol.¹⁷⁴ se na řízení obce podílel volený obecní výbor a obecní představenstvo. Působnost obce byla opět jednak samostatná, jednak přenesená. Obecní výbor byl orgánem usnášejícím se, neměl však výkonnou moc. Obecní představenstvo bylo dalším orgánem obce, oproti obecnímu výboru, orgánem správním i výkonným. V čele obce stál starosta s rozsáhlou pravomocí správní, dozorčí a disciplinární. Na správě obce se podílely i obecní komise, ustanovené obecním výborem.

Po vzniku samostatného čl. státu byla obecní samospráva výrazněji upravena vyhlášením zákona č. 75/1919 Sb. tzv. „Řád volení v obcích republiky Českosloven-

---

¹⁷⁰ Viz Obrazová příloha.

¹⁷¹ SOKA Znojmo, SKLENSKÁ, I. *Vývoj původce fondu Bítov*. Znojmo, 2008.

¹⁷² SOKA Znojmo, SKLENSKÁ, I. *Vývoj původce fondu Bítov*. Znojmo, 2008.

¹⁷³ SOKA Znojmo, SKLENSKÁ, I. *Vývoj původce fondu Bítov*. Znojmo, 2008.

¹⁷⁴ Nový obecní zákon byl vydán 5. 3. 1862 pod č. 18 (ř. z.) ve formě rámcového zákona, na základě kterého byly vypracovány obecní zákony pro jednotlivé země. Pro Moravu se tak stalo 10. 3. 1864 a zákon byl potvrzen císařským rozhodnutím z 15. 3. 1864 č. 4/1864 z. z.

SOKA Znojmo, SKLENSKÁ, I. *Vývoj původce fondu Bítov*. Znojmo, 2008.

ské“. Novelou k obecnímu zřízení, zákonem č. 76/1919 Sb., bylo zavedeno označení obecních orgánů takto: dosavadní obecní představenstvo se změnilo na obecní radu a obecní výbor na obecní zastupitelstvo. Zákonem č. 122/1933 Sb. byla zrušena povinnost potvrzování volby starosty státem. Mezi práva obce patřilo zřizování komisí, které byly nepovinné, povinně zřizované byly finanční komise¹⁷⁵ a komise letopisecké k vedení obecní pamětní knihy.¹⁷⁶

V několika předchozích odstavcích jsem alespoň krátce nastínila vývoj samosprávy obcí a to z toho důvodu, že to byla především samosprávná pravomoc obce Bítov, která se později zasloužila o to, že Bítov v důsledku stavby Vranovské přehrady nezanikl.

Život ve starém Bítově byl odedávna spojen s řekou Želetavkou, která dávala stejně jako brala. Menší či větší záplavy nebyly v Bítově ničím neznámým. Zejména při jarních táních dokazovala Želetavka svou sílu i na místních obydlích. K poslední velké povodni došlo v březnu roku 1929¹⁷⁷, kdy vzpříčené kry vytvořily v městečku mohutnou hráz. Bítovská kronika popisuje celou událost, kdy se Bítovští pokoušeli těžkými háky vytvořit dostatečný prostor pro odtok vody. Marně. Nakonec musela být povolána československá armáda, která za pomoci trhaviny kry odstřelovala. Vojenský zásah, který plně hradila obec, stál 1 509 Kč. Tento zásah nám dokazuje také to, jak nákladné byly škody, které se díky častým záplavám neustále opakovaly.

V kapitole o vývoji myšlenky na stavbu přehrady na řece Dyji jsem uvedla, že první plány na stavbu tohoto díla pocházejí již z konce 19. století. Ovšem až návrh vodoprávní komise v roce 1912, která doporučila zvýšit hráz Vranovské přehrady, znamenal konec poklidného vývoje obce a zaplavení Bítova. Nově vzniklý projekt počítající s přemístěním starého Bítova dosáhl úředního schválení a stavebního povolení. Osud starého Bítova byl zpečetěn.

Ve stejném roce byl pak pro Bítov vydán zákaz veškerých stavebních prací včetně oprav. Projekt stavby Vranovské přehrady nebyl ale až do vzniku samostatného Československa realizován a i poté docházelo znovu k dalším a dalším jednáním i revizi původních plánů. Vznikl tak nový projekt, který měl rozdělit vodní tok od Frejštenu po

---

¹⁷⁵ Komise měla právo kontroly veškerého obecního hospodaření a odvolání proti usnesení obecního zastupitelstva, které se týkaly finančních záležitostí s odkladným účinkem.

¹⁷⁶ SOKA Znojmo, SKLENSKÁ, I. *Vývoj původce fondu Bítov*. Znojmo, 2008.

¹⁷⁷ SOKA Znojmo, WEIDENTHALER, F. *Pamětní kniha městyse Bítova od r. 1923 - 1972*, s. 37 - 38, i. č. 95, sign. K – II 884.

Znojmo na čtyři stupně. Projekt týkající se stavby vranovské přehrady byl však s tím původním téměř totožný. Nic se nezměnilo ani na osudu starého Bítova, který byl odsouzen k zátopě.

Hospodářské a sociální poměry každé obce jsou výslednicí nejrůznějších složek. Na utváření zdejších hospodářských poměrů působil především krajinný ráz – poloha Bítova ve středu zemědělských obcí nedaleko hradu Bítov.

Bítov byl převážně zemědělskou obcí, v níž se nacházelo i sídlo velkostatku. Velkostatek Bítov byl do roku 1912 v majetku hrabat Daunů a dědiců (r. 1900: 3 393 ha). Potom byl prodán a stal se součástí majetku Jiřího Haase von Hasenfels. V roce 1900 zaujímal hospodářská půda v katastru obce Bítov 539 ha (lesy 367, pole 131, pastviny 28, louky 8, zahrady 5). Počty zvířat byly tehdy následující: skot 149, koně 38, brav¹⁷⁸ 53 ks.¹⁷⁹ Množství pastvin podél říčních břehů a v lesích umožňovalo silný stav dobytka.

Dále je také znám i pozdější výkaz o celkové výměře velkostatku z roku 1919/1920, který říká, že velkostatek Bítov zahrnoval část území obce Bítov (413,5 ha¹⁸⁰), Vysočany (144,8 ha), Oslnovice (203,8 ha), Zblovice (235,4 ha), Chvalětice (676,2 ha), Lubnice (127,3 ha), Velký Dešov (773,1 ha) a Malý Dešov (71 ha). Dohromady se tedy velkostatek rozprostíral na území¹⁸¹ o rozloze 2645 ha.¹⁸²

O tom, jak starý Bítov vypadal před zatopením, svědčí dnes již pouze fotografie¹⁸³. Díky své poloze se starý Bítov stavebně málo vyvinul. Prostý venkovský kostelík skromně převyšoval spletitou masu venkovských domků natísňených do úzkého údolí. Obec čítala celkem 64 objektů.¹⁸⁴

---

¹⁷⁸ Brav - je menší dobytek chovaný v hospodářství (ovce, kozy, vepři). Slováci vyrozumívají tímto slovem pouze vepřový dobytek. Tzn. Bravčar je ten, kdo pase vepřový dobytek.

¹⁷⁹ BARTOŠ, J. - SCHULZ, J. *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848 – 1960 (Svazek IX)*. s. 118. Ostrava : Profil, 1984.

¹⁸⁰ V katastru obce Bítov se pak nacházelo 58,62 a luk, 289,82 a zahrad, 1852,32 a pastvin, 36019,91 a lesů, 1,33 a rybníků a zastavěné plochy činily 3098,18 a.

¹⁸¹ Toto území zahrnovalo: Louky: 1777,89 a, zahrady: 384,91 a, pastviny: 6337,26 a, lesy: 250481,21 a, rybníky: 150,67 a, zastavěné plochy: 5379,72 a.

¹⁸² SOKA Znojmo, *Výkaz celkové výměry velkostatku – stav z r. 1919 a 1920*. Fond Bí/I, inv. č. 170, Kr. 3.

¹⁸³ Viz Obrazová příloha.

¹⁸⁴ MÚA AV ČR, MAP, *Programová zpráva ku výpisu soutěže na vypracování zastavovacího plánu pro nový Bítov*, i. č. 1189, karton 381.

Starým Bítovem procházela cesta klesající kolem hradu a za mostem pokračující po pravém břehu řeky a potom prudce nahoru do Vysočan. Při mostě stával původem románský kostel, který je doložen již k roku 1498¹⁸⁵. Jednalo se o velkofarní raně středověký kostel zasvěcený patronu Přemyslovců, sv. Václavu. Vlastní městečko tvořila velmi krátká „ulicovka“¹⁸⁶ podél komunikace, těsně přimknutá k řece. Obec se nacházela v místech, kde byly díky úzkému a hlubokému údolí značně omezené podmínky pro stavební rozvoj. Díky tomu zde vznikla domkařská zástavba po obou březích řeky. Zajímavá je skutečnost, že městečko zůstalo za 1. republiky bez vyhovujícího silničního spojení. Vzhledem k plánované stavbě Vranovské přehrady není však tento stav nikterak závažný. Silnice spojující Chvalatice s Bítovem končila již u dvora Vraneč a dál kolem hradu dolů do Bítova vedla pouze nezpevněná cesta končící za mostem.

„Zpráva¹⁸⁷ o přípravných pracích“ z 24. 9. 1930 sestavená panem Ing. Ivo Benešem pro založení nového Bítova hovoří o tom, že v Bítově žilo 421 obyvatel, z nichž 368 bydlelo v území, které mělo být zatopeno. Katastr obce čítal 604 ha. Z toho bylo 133 ha role, 7 ha luk, 4 ha zahrad, 27 ha pastvin, 363 ha lesa, 5 ha staveb, 24 ha neplodné půdy, 38 ha vol. Mělo být zatopeno 56 ha rolí. Starý Bítov tvořilo centrum hospodářského obvodu, ke kterému inklinovaly obce Vysočany, Oslňovice, Zblovce, Chvalatice, Malý a Velký Dešov.

František Weidenthaler rozdělil obyvatele Bítova ve své kronice podle obživy do tří skupin. První skupinu tvořili lidé živící se zemědělstvím a chovem dobytka. Podle statistických údajů¹⁸⁸ z roku 1930 se v obci nacházelo 33 majitelů zemědělské půdy, kteří obhospodařovali 90 ha 20 a 28 m² půdy ležící v katastru obcí Bítova, Vysočan, Oslnovic, Zblovic a Chvalatic. Největší výměra těchto usedlostí se pohybovala v rozmezí 5 - 8 ha. Obrázek o obtížnosti jejich obživy si můžeme udělat z následujícího

---

¹⁸⁵ KUČA, K. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku (I. díl)*. Praha : Libri, 1996, s. 130. ISBN 80-85983-13-3.

¹⁸⁶ KUČA, K. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku (I. díl)*. Praha : Libri, 1996, s. 130. ISBN 80-85983-13-3.

¹⁸⁷ MÚA AV ČR, MAP, *Zpráva o přípravných pracích pro založení Nového Bítova*, i. č. 1189, karton 381.

¹⁸⁸ SOKA Znojmo, WEIDENTHALER, F. *Pamětní kniha městyse Bítova od r. 1923 - 1972*, s. 91, i. č. 95, sign. K – II 884.

záznamu bitovské kroniky: „*Výnos těchto pozemků nestačil k výživě rodin a proto byli hospodáři nuceni hledati doplnění své výživy v jiných zdrojích, zejména řemeslech.*“¹⁸⁹

Veškeré pozemky se malebně rozkládaly v hlubokých údolích podél Dyje a Želetavky. Mnohdy byla umístěna políčka na příkrých svazích, kde byla jejich údržba velice pracná. Přesto se tyto pozemky vyznačovaly dobrou jakostí. Jako pastviny sloužily břehy podél Dyje a příkré svahy. Vadou bitovských pozemků byla jejich rozptýlenost, vzdálenost a nesnadný přístup přes Dyji. Nepostradatelným prvkem dotvářejícím přírodní krásy bitovského okolí byly kozy pasoucí se na skalních úbočích a větrem zkroucené borovice plazící se po skále.

Důležitou úlohu z hospodářského hlediska měl i hrad Bítov se svým lesním a polním hospodářstvím, ve kterém nacházeli obyvatelé městečka částečnou obživu.¹⁹⁰

Vedle zemědělství byla dalším významným zdrojem obživy řemesla a obchod. Vlivem nedostatečného množství zemědělské půdy, prosperujícího velkostatku i okolních zemědělských obcí byla téměř všechna provinciální řemesla soustředěna právě v Bítově. Malá výměra rolnických usedlostí byla také příčinou, že Bítovští hledali doplňující obživu v nejrůznějších řemeslech a živnostech. V Bítově bychom tak našli obuvníka, zedníky, bednáře, tkalce, koláře, hudebníka, pokrývače, povozníka, krejčí, kováře, řezníka, dva obchody se smíšeným zbožím, papírníka, cukrárnu, švadlenu a dva hostince, jejichž hlavním zdrojem příjmů byl rozvíjející se turistický ruch. Bitovský kronikář dále poukazuje na to, že všechna uvedená řemesla s výjimkou bednářství také prospívala. Nezanedbatelný význam měl i vodní mlýn Eduarda Stehlíka, který byl poháněn vodou řeky Želetavky.

Třetí skupinu tvořili lidé, kteří pracovali za denní mzdu, z nichž nejpočetnější skupinou byli stavební dělníci. Jedná se především o zedníky či tesaře. Ostatní pracovali buď jako stálí lesní dělníci nebo jako příležitostní nádeníci. Mnozí z těchto dělníků pak našli práci na stavbě přehrady ve Vranově.

Toto členění potvrzuje i „Zpráva o přípravných pracech“ pro nový Bítov, která říká, že obyvatelstvo se tehdy skládalo z : 18 rodin veřejných zaměstnanců, 3 rodin obchodnických, 36 rodin živnostenských, 26 rodin zemědělských.¹⁹¹

---

¹⁸⁹ SOKA Znojmo, WEIDENTHALER, F. *Pamětní kniha městyse Bítova od r. 1923 - 1972*, s. 91, i. č. 95, sign. K – II 884.

¹⁹⁰ MÚA AV ČR, MAP, *Zpráva o přípravných pracech pro založení Nového Bítova*, i. č. 1189, karton 381.

Společným zdrojem příjmů všech skupin byl turistický ruch, kdy místní poskytovali výletníkům ubytování i další služby. V letních měsících získával tak Bítov díky své poloze charakter oblíbeného výletního místa. Kromě domkařů pronajímajících byty si tak přišli na své obchodníci nebo zemědělci, kteří zpeněžovali své produkty v hostincích. Je nutné podotknout, že vlivem zákazu oprav bítovských stavení byl rozvoj Bítova jako letoviska kvůli špatným bytovým poměrům brzděn.

V obci se dále nacházela obvodová státní měšťanská škola (trojtřídní), obecná škola (dvoutřídní), kostel, fara, četnická stanice, pošta a konzum. Ve Zprávě o přípravných pracech pro nový Bítov se můžeme dále dočíst, že „*vodovod ve staré obci je primitivní, dřevěný pro užitkovou vodu měl velkostatek. Hygienická zařízení schází. Hřbitov je v místě. Průmysl není. Menší cihelna velkostatku, malá ruční cihelna a 2 mlýny, které budou zatopeny. Dopravně je dnešní obec připojena velmi špatnou strmou řádně nevybudovanou silnicí přes Chvalatice směrem na severovýchod a po těžko sjízdných lesních cestách na ostatní strany.*“¹⁹² Kromě toho zde byl přítomen místní lékař a od roku 1924 působila v obci Tělovýchovná jednota Sokol.

Projdeme-li statistiky z let 1880 - 1950 týkající se počtu obyvatel¹⁹³, které znamenávají i národnostní složení, dojdeme k závěru, že Bítov byl oproti okolním obcím převážně českou obcí s německou minoritou. Tento národnostní aspekt se odráží i v jednom článku Znojemské venkova z r. 1931, který píše o tom, že „...*když před 20 roky padlo poprvé rozhodnutí, že Bítov bude zatopen, bylo mnoho pochybovačů, kteří nemohli uvěřiti, že by k zátopě Bítova došlo. Za tehdejšího Rakouska přistupoval k tomu ještě ten podezřelý motiv, že jediná česká osada ležící na Dyji měla ti s povrchu zemského, aby celá pohraniční Dyje byla pak úplně německá.*“¹⁹⁴

Náboženské vyznání¹⁹⁵ obyvatel se neodlišovalo od většiny obcí na jižní Moravě. Ze sčítání lidu v Bítově ze dne 2. prosince 1930 konaného v rámci celé Československé republiky, se dovídáme, že pouze 8 obyvatel (z celkových 402) neuvedlo jako

---

¹⁹¹ MÚA AV ČR, MAP, *Zpráva o přípravných pracech pro založení Nového Bítova*, i. č. 1189, karton 381.

¹⁹² MÚA AV ČR, MAP, *Zpráva o přípravných pracech pro založení Nového Bítova*, i. č. 1189, karton 381.

¹⁹³ Viz tabulka – Textová příloha s. 117.

¹⁹⁴ Pro Nový Bítov. *Znojemský venkov*, 11, 1931, č. 15. s. 2.

¹⁹⁵ SOKA Znojmo, WEIDENTHALER, F. *Pamětní kniha městyse Bítova od r. 1923 - 1972*, s. 37, i. č. 95, sign. K – II 884.

své vyznání katolické náboženství. Mezi těmito 8 obyvateli bylo 5 evangelíků a 3 lidé bez vyznání.

Podíváme-li se na výsledky voleb¹⁹⁶ z let 1929 a 1935¹⁹⁷ neunikne nám názorový posun bítovských voličů vůči politické reprezentaci. Pouze jedna z pěti politických stran (AGR), které měly v roce 1929 mezi Bítovskými největší počet voličů, si udržela i při volbách v r. 1935 přízeň. Naproti tomu u všech ostatních stran (ČSD, ČSL, ŽOS a KSČ) došlo k markantnímu úbytku volebních hlasů. Největší propad zaznamenala KSČ, která ztratila své předešlé voliče a při volbách 1935 nezískala od Bítovských ani jeden hlas. Naproti tomu úspěch zažívalo České národní sjednocení (ČNS), Národní obec fašistická (NOF) a Sudetoněmecká strana (SdP).

Poslední velkou událostí, která se starého Bítova přímo dotýkala, byla návštěva¹⁹⁸ prezidenta T. G. Masaryka. V roce 1929 využil svého letního pobytu v Židlochovicích a rozhodl se k návštěvě Podyjí, zejména pak i Bítova, který měl být zatopen. Tímto způsobem projevil T. G. M. zájem o osud Bítovských. Obyvatelé Bítova byli zprávou o návštěvě prezidenta nesmírně potěšeni a zároveň poctěni. Je tedy jasné, že chtěli tento „den D“ dovést k naprosté dokonalosti. Byla upravena cesta z Vranče kolem hradu do Bítova, také domky byly spěšně dávány do pořádku. Od Stehlíkova mlýna po celé délce náměstí až k hasičskému skladišti byly vztyčeny stožáry se státní vlajkou. Jednotlivé stožáry pak byly spojeny věnci. Na okraji náměstí upoutávala pozornost slavnostní brána.

Příjezd byl stanoven na neděli 9. června 1929. V poslední chvíli, kdy už byly veškeré přípravy skončeny, přišla ale zpráva, že se návštěva T. G. M. z důvodu nemoci odkládá na neurčito. Pro Bítovské to bylo veliké zklamání. Část výzdoby, poničené deštěm a dalšími vnějšími vlivy, musela být stržena. Příjezd T. G. Masaryka byl nakonec stanoven na 21. června v 10 hodin a 30 minut. Výzdoba byla opravena a lidé už jen ne-

---

¹⁹⁶ Viz tabulka – Volby z roku 1929 a 1935 – Textová příloha s. 117.

¹⁹⁷ V roce 1935 proběhly v Československu poslední demokratické parlamentní volby před 2. světovou válkou. Republika do nich vstupovala postižená světovou hospodářskou krizí. K hospodářským a sociálním problémům se však připojovaly také problémy národnostní. Sociální ohrožení německého obyvatelstva způsobené krizí podniků v průmyslovém pohraničí a nástup fašismu v sousedním Německu vedly k radikalizaci početné části německé národnostní menšiny. Parlamentní volby 19. května 1935 se pak staly pouze odrazem složitosti tehdejší doby.

¹⁹⁸ SOKA Znojmo, WEIDENTHALER, F. *Pamětní kniha městyse Bítova od r. 1923 - 1972*, s. 42 - 47, i. č. 95, sign. K – II 884.

trpělivě očekávali slavný den. 21. června se už od samého rána scházeli místní i okolní obyvatelé na bitovském náměstíčku.¹⁹⁹

Tentokrát vše vyšlo podle plánu. Dopoledne pan prezident vystoupil u kapličky z kočáru a šel spolu se svým průvodem za hlasitého nadšení místního obyvatelstva na náměstí. V průvodu T. G. M. byli ministr vnitra Jan Černý, bývalý ministr František Staněk, viceprezident zemské správy Bedřich Remeš, poslanec František Holík, Alice Masaryková a mnoho dalších významných osobností, včetně novinářů.

Prezidenta srdečně uvítal starosta obce Čeněk Fischer. T. G. Masaryk ve svém projevu vyjádřil svou účast k oběti, kterou jsou Bítovští nuceni podstoupit, a zároveň obyvatelům Bítova popřál štěstí, a to, „...*aby si své nové domovy zamilovali stejně jako ty staré.*“²⁰⁰ Asi po patnáctiminutové návštěvě odjel T. G. M. i s celým průvodem ke staveništi přehrady u Vranova.

Po skončení výstavby obytných budov v nové obci začali Bítovští opouštět na počátku r. 1933 své staré domovy a postupně se stěhovali do náhradních domků. Zkáza staré obce byla završena 1. června 1933, kdy byl materiál z opuštěných objektů prodán ve veřejné dražbě. Výsledkem bylo pustošení a ničení. Asi nejlépe popsal tuto situaci František Weidenthaler, který s těžkým srdcem z pozice bitovského rodáka říká: „*Věru zasluhoval tento starý městyš důstojnějšího zániku, snad zaplavením, požárem nebo leteckými bombami, než tímto drancováním, z něhož státní správa získala několik tisíc Kč.*“²⁰¹ Staré sídlo tak bylo přeměněno ve zmeř rozvalin. Pouze stará kostelní budova byla ušetřena ponižující demolice a ponechána v původním stavu. I tak byla ale zatopena vodou Vranovské přehrady a až do 50. let minulého století vyčnívala věž tohoto kostelíku z vodní hladiny.

Kostel, který se stal jakýmsi mementem staré obce, se po svém zatopení stal okamžitou místní atrakcí. „*Rekreanti vjížděli na lodkách okny pod klenbu kostela, ale základy už nedávaly jistotu a bezpečnost.*“²⁰² Roku 1954 byl kostelík z nařízení úřadů

---

¹⁹⁹ SOKA Znojmo, WEIDENTHALER, F. *Pamětní kniha městyse Bítova od r. 1923 - 1972*, s. 42 - 47, i. č. 95, sign. K – II 884.

²⁰⁰ SOKA Znojmo, WEIDENTHALER, F. *Pamětní kniha městyse Bítova od r. 1923 - 1972*, s. 42 - 47, i. č. 95, sign. K – II 884.

²⁰¹ SOKA Znojmo, WEIDENTHALER, F. *Pamětní kniha městyse Bítova od r. 1923 - 1972*, s. 114 - 115, i. č. 98, sign. K – II 884.

²⁰² (uš): Před čtyřiceti roky padlo konečné rozhodnutí: Bítov bude zatopen. *Rovnost*, 30. 10. 1972, s. 2.

zničen. Tak zmizel i starý kostel – pouze starý hrad a hřbitov nad zatopenou obcí svědčí dnes o tom, že pod nimi bývalo lidské sídliště.

Je pochopitelné, že projekt takového rozsahu, jaký byl u Vranova nad Dyjí plánován, si od počátků vyžádal pozornost novinářské obce. Pomocí tisku bylo poukazováno na důsledky stavby Vranovské přehrady.

Mnozí se tak pomocí psaného slova snažili zachytit to, co mělo být navždy skryto pod hladinou. Např. časopis Českých turistů perem Karla Zobala nostalgicky popisuje místa budoucí záplavy, zároveň ale dává tušit, že zásahem člověka do místní krajiny nově vzniknou jiná malebná zákoutí: *„Těžko loučiti se bude se scenérii dosavadních a s malebnými chatami bitovskými ten, kdo si je zamiloval a našel všecku jejich krásu tvarovou i barevnou. ... Není však důvodu k sentimentalitě. Již pohled na náčrt budoucí nádrže dává tušiti, že vzdušným vodou vznikne tak mnohý zajímavý chobot a úzké hřbety poloostrovů, které skýtati budou vábné rozhledy na hladinu, zrcadlící v sobě vystupující stráně a skaliska se zkrivenými borovicemi, jinde zas architekturu bitovského zámku nebo torsa zdí památného Cornštýna. Přehradní zeď sama, tento kolos umělé hmoty, vyrostlý podle zákonů přísné vědy inženýrské, bude zjev nejen nadmíru zajímavý, ale ve své architektuře, podřízené nejvyšší účelnosti, i zjev krásný a imponující jako výsledek naší technické vyspělosti.“*²⁰³

Na stavbu náhradních domovů a stěhování do nové obce vzpomíná paní Františka Kasalová²⁰⁴: *„Někdo se těšil a někdo ne, no. Tam už ty baráky byly starý, protože bylo zakázáno něco dělat, už věděli, že se ta přehrada už bude stavět, že. Tak aby nikdo nic nespravoval, aby nikdo nic nedělal. Takže voni někteří se už potom velice těšili a spěchali sem nahoru. No, ale řeknu Vám, zaplakali si, když potom viděli, že ta voda se napouštěla. Přehrada byla hotová. Tak nám to bylo ohlášený, Bitovákům, abychom byli připravený a jestli máme zájem, aby jsme se ještě šli podívat a rozloučit s tím údolím, které se zatopí a už je nikdy neuvidíme. Tak jsme si poplakali, víte. To údolí bylo nádherný, pohádkový, opravdu. A ta voda, když stoupala, srdce bolelo, víte. Byl to kus přírody. No ale co se dalo dělat. Páni to tak rozhodli, elektrika byla potřeba, že jo. No tak se to tak muselo udělat.“*

---

²⁰³ ZOBAL, K. Vranovská přehrada a zájmy turistiky. *Časopis turistů*, 44, 1932, s. 52.

²⁰⁴ Františka Kasalová, obyvatelka Bítova, čerpáno z:

Zatopené osudy. [online] [cit. 2011-2-12]. Dostupné na:
<<http://www.ceskatelevize.cz/porady/10169746290-zatopene-osudy/408235100191008-vranovska-prehrada>>.

Na zaplavení vzpomíná i Elsa Fischerová: „*Starí to brali velmi těžce. Zavládla nejistota. Ale mladí měli radost, že dostali nové domy. Za starou chalupu přilepenou na stráni získali nový dům. To překrylo velký smutek nad tím, že se museli stěhovat.*“²⁰⁵

Tuto kapitolku ukončím parafrází závěru článku „Starý a nový Bítov“, který vyšel v deníku Znojensko v rubrice Poznáváme okres. „*Starý historický Bítov zanikl, ať žije nový Bítov.*“²⁰⁶

V. 2. Stavba nového Bítova

Jedním z hlavních důsledků stavby Vranovské přehrady byl zásah do dosud poklidného vývoje malebné obce Bítov. Obyvatelé Bítova byli v té době nuceni čelit dvěma hlavními problémům. Jednak bylo pro ně nesmírně těžké se vůbec smířit se ztrátou domova a za druhé byli mnohdy nuceni, vzhledem k neustálým průtahům se započítím stavby Vranovské přehrady a tím i nové obce, žít v mnohdy nevyhovujících bytových podmínkách. Od roku 1912 totiž platila pro obec Bítov stavební uzávěra, kdy byly povoleny pouze nejnnutnější opravy.

Za to, že nový Bítov byl vybudován jako moderní obec, vděčí především iniciativě Bítovských, kteří byli s odklady spojenými s výstavbou přehrady a přemístěním obce značně roztrpčeni. Tato nespokojenost nakonec vyústila v roce 1924 v „*rezoluci*“²⁰⁷, kdy se Bítovští snažili získat podporu u vlády, Pozemkového úřadu, Ministerstva zemědělství a dalších důležitých institucí. Bítovští požadovali „*...především brzké započítí s výstavbou přehrady a vybudování nového Bítova na pozemcích u dvora Vranče.*“²⁰⁸ Zároveň Bítovští potvrdili i svůj požadavek na vybudování nové, moderní obce. Součástí požadavku bylo např. i dobré dopravní spojení s okolními

---

²⁰⁵ NOVÁK, P. K. Unikátní vzpomínky Elsy Fischerové na bítovského barona Jiřího Haase. *Znojensko*, roč. 17, č. 29 (17. 7. 2007), s. 5.

²⁰⁶ -ša [= V. Jaša]: Starý a nový Bítov. [Str. historie.] *Znojensko*, 22. 8. 1962, s. 3.

²⁰⁷ STARÁ, J. Architektura nového Bítova. *Sborník Státního okresního archivu Znojmo 2007*. Sv. 22. Znojmo : Moravský zemský archiv v Brně, Státní okresní archiv Znojmo, 2008, s. 24. ISBN 978-80-86931-29-6.

Opis resoluce viz Textová příloha s. 115.

²⁰⁸ STARÁ, J. Architektura nového Bítova. *Sborník Státního okresního archivu Znojmo 2007*. Sv. 22. Znojmo : Moravský zemský archiv v Brně, Státní okresní archiv Znojmo, 2008, s. 24. ISBN 978-80-86931-29-6.

městy a obcemi či vybudování budov pro obecnou i měšťanskou školu, kostel, radnici, poštu atd. Již v této rezoluci z roku 1924 se jako místo pro výstavbu udává dvůr Vranč.

O tom, jakým způsobem byly pozemky na Vranči pro Bítov získány, nás informuje Pamětní kniha Bítova²⁰⁹. Zde se můžeme dočíst, že v r. 1927 na základě vzájemné dohody mezi Státním pozemkovým úřadem a velkostatkářem Jiřím Haasem z Hasenfeldu bylo pro nový Bítov získáno území dvora Vranče o celkové výměře 99 ha. Jednalo se o pozemky rozprostírající se východně od dvora Vranče táhnoucí se téměř až k řece Dyji. Toto území se skládalo především z lesa a pole.

Projekt na vybudování Vranovské přehrady a následné zatopení starého Bítova a výstavbu nové obce rovněž bedlivě sledoval a komentoval místní tisk. Například „...v roce 1928 si místní noviny postesklly nad nečinností v otázce výstavby nového Bítova, a doporučily, aby byl nejlépe veřejnou soutěží vypracován řádný regulační a zastavovací plán Vranče.“²¹⁰

Období 20. let. 20. století tak bylo naplněno jednáními, která měla jasný cíl: „Nově vzniklá obec měla vyhovovat v každém ohledu nejen po stránce čistě stavební, ale také mělo být využito všech pokroků v hospodářském provozu a pokroků k využití elektrické energie pro hospodářské účely a využito i jiných zkušeností souvisejících se životem na venkově.“²¹¹ Ovšem přes veškeré snahy vybudovat nový Bítov moderně a účelně, tak konkrétní kroky vedoucí k jejímu zbudování na Vranči se neustále oddalovaly.

Při výstavbě nové obce mělo být dbáno na to, aby byly zachovány její existenční podmínky. To znamenalo za prvé zachovat v neztencené míře nutné množství zemědělské půdy, která tvořila základ obživy místních zemědělců. Za druhé udržet si charakter obvodového centra, které zajišťovalo zdroj příjmů četným živnostníkům a veřejným zaměstnancům, a za třetí zachovat obci charakter letního sídla.²¹² Jednoduše řečeno měl být zachován dosavadní způsob života jako takový.

---

²⁰⁹ SOKA Znojmo, WEIDENTHALER, F. *Pamětní kniha městyse Bítova od r. 1923 - 1972*, s. 66, i. č. 95, sign. K – II 884.

²¹⁰ STARÁ, J. *Architektura nového Bítova. Sborník Státního okresního archivu Znojmo 2007*. Sv. 22. Znojmo : Moravský zemský archiv v Brně, Státní okresní archiv Znojmo, 2008, s. 24. ISBN 978-80-86931-29-6.

²¹¹ MÚA AV ČR, MAP, *Stavba přehrady vranovské, přemístění obce Bítova – zastavovací plán (Číslo jednací 32.890/ VIII/23, v Brně 13. října 1930)*, i. č. 1189, karton 381.

²¹² MÚA AV ČR, MAP, *Zpráva o přípravných pracech pro založení Nového Bítova*. i. č. 1189, karton 381.

Otázka vybudování nové obce jako celku byl skutečně na svou dobu ojedinělým úkolem. Na řešení tohoto problému se podílela řada významných institucí. Jednou z nich byla i Masarykova akademie práce (MAP)²¹³, která v srpnu r. 1930²¹⁴ vyslala do Bítova své odborné znalce Ing. Ivo Beneše a arch. Bohuslava Fuchse. Jejich úkolem bylo nejen prozkoumat situaci ve staré obci, ale i pozemky určené pro výstavbu nové obce. Podle jejich dobrozdání byly následně MAP vypracovány směrnice pro zpracování příslušných návrhů na výstavbu nové obce. Znalcům MAP byly hrazeny pouze výlohy (jízdné, stravné a nocovné). Z korespondence probíhající od července do srpna 1930 mezi obcí Bítov a MAP dále vyplývá, že znalecké posudky MAP ohledně novostavby pro nový Bítov byly jinak zcela bezplatné. Ovšem samotné plány na výstavbu nové obce Ústav MAP sám pořizovat nemohl a nesměl. Úkolem MAP bylo tedy pouze bezplatně posoudit jinak opatřené projekty.²¹⁵

Výsledkem návštěvy odborných znalců MAP pana Ing. Ivo Beneše a arch. Bohuslava Fuchse v Bítově byla tzv. „Programová zpráva ku výpisu soutěže na vypracování zastavovacího plánu pro nový Bítov“.²¹⁶ V této zprávě se můžeme dočíst, že „*následkem zřízení údolní přehrady na řece Dyji u Vranova a zvednutí hladiny vodní bude zatopeno nynější městečko Bítov, ležící v údolí řeky Želetavky. Podnik přehrady hodlá za ztracené domy zříditi normální obec Bítov. Občany bítovské odškodniti za ztracené budovy zřízením nové obce Bítova na území pro tento účel vyhlédnutém v blízkosti dvora Vranč ve vzdálenosti asi 2 km od dnešního městečka.*“

Dne 22. října 1930 se na popud okresního úřadu ve Znojmě konala v Bítově v tělocvičně u Fischerů „*informativní schůze*“²¹⁷, která zásadně a s konečnou platností

---

²¹³ Mezi lety 1920-1952 působila Masarykova akademie práce (MAP), jejímž úkolem bylo „organisovati technickou práci k hospodárnému využívání schopností veškerého lidu i přírodního bohatství československého státu k nejvyššímu obecnému prospěchu“.

²¹⁴ MÚA AV ČR, MAP, *Zpráva o přípravných pracech pro založení Nového Bítova*. i. č. 1189, karton 381.

²¹⁵ MÚA AV ČR, MAP, *Zpráva o přípravných pracech pro založení Nového Bítova*. i. č. 1189, karton 381.

²¹⁶ Tato zpráva byla vypracována na popud západomoravského národohospodářského svazu na základě informací zemského stavebního úřadu v Brně a stavební správy údolní přehrady ve Vranově a na základě šetření na místě samém 20. 9. 1930, provedeného experty Ústavu pro stavbu měst Masarykovy akademie práce Ing. Ivo Benešem a arch. Bohuslavem Fuchsem za spoluúčasti generálního sekretáře Západomoravského svazu J. Valacha a zástupců obce Bítova

MÚA AV ČR, MAP, *Zpráva o přípravných pracech pro založení Nového Bítova*. i. č. 1189, karton 381.

²¹⁷ SOKA Znojmo, WEIDENTHALER, F. *Pamětní kniha městyse Bítova od r. 1923 - 1972*, s. 66, i. č. 95, sign. K – II 884.

rozhodla o osudu Bítova. Této schůze se zúčastnili zástupci Ministerstva veřejných prací, zemského úřadu v Brně, hospodářští znalci, zástupci okresu Znojmo, okolních obcí, škol a v neposlední řadě i všichni majitelé bítovských budov a pozemků. Na počátku jednání bylo zjišťováno, zda Bítovští stále trvají na výstavbě nové obce, nebo zda by se nespokojili s peněžitým odškodněním, případně s přestěhováním do sousedních Vysočan. Naprostá většina majitelů, v počtu 44, důrazně prohlásila, „že žádají, aby nový Bítov vybudován byl na pozemcích dvora Vranč pro ten účel již získaných.“ Pouze několik majitelů požádalo o peněžité odškodnění.

Všechny obce, které se tohoto jednání zúčastnily, předložily prohlášení spolu se svými požadavky. Překvapivě vysoké byly požadavky sousedních Vysočan, kterých se ovšem záplava bezprostředně netýkala. Vysočany žádaly „kostel s farou, četnickou stanicí, poštovní úřad, nebo alespoň sběrnou s telefonní hovornou.“²¹⁸ K tomu zástupci Bítova dodávají, „že obec Bítov, nikoliv přifařené obce, bude zatopen a vzhledem k oběti, kterou přinese, žádají, aby všechny výhody, které dosud Bítov má, zůstaly mu nadále zachovány. To platí zejména o školách, kostele s farou, hřbitovu, poštovním úřadě a četnické stanici.“²¹⁹ Podrobně jsou požadavky obce Bítova vylíčeny v prohlášení²²⁰ zpracovaném u příležitosti informativní schůze.

Na základě závěrů z informativní schůze se od listopadu 1930 konala s Bítovskými jednání ve věci náhrady za zatopené nemovitosti ve starém Bítově. Jednání se účastnil zástupce okresního úřadu ze Znojma, zástupce Ministerstva veřejných prací, zástupci zemského úřadu v Brně, zástupci stavební správy údolní přehrady ve Vranově a hospodářští znalci. Sami Bítovští si zvolili jako důvěrníka pana Augustina Pavlíka, který se pak jako „znalec místních poměrů“²²¹ účastnil všech jednání.

Pro příklad, jak bylo s Bítovskými o náhradě jednáno, uvedu podrobnosti ze schůze s panem Matějem Adamem z č. p. 19. Jednalo se o první jednání s Bítovskými o náhradu škody a později posloužilo jako jakýsi model, jak k této problematice přistupovat. Každý z nás z osobní zkušenosti jistě ví, že jakmile dojde na peníze, přicházejí

---

²¹⁸ SOKA Znojmo, WEIDENTHALER, F. *Pamětní kniha městyse Bítova od r. 1923 - 1972*, s. 69, i. č. 95, sign. K – II 884.

²¹⁹ SOKA Znojmo, WEIDENTHALER, F. *Pamětní kniha městyse Bítova od r. 1923 - 1972*, s. 69, i. č. 95, sign. K – II 884.

²²⁰ Jednotlivé body prohlášení – viz Textová příloha s. 118.

²²¹ SOKA Znojmo, WEIDENTHALER, F. *Pamětní kniha městyse Bítova od r. 1923 - 1972*, s. 73, i. č. 95, sign. K – II 884.

problémy. To byl také hlavní důvod toho, že první sezení s panem Adamem skončilo neúspěchem, a to především „*pro naprosto zamítavé stanovisko zástupců podniku ve věci odškodného za různé výhody ve starém Bítově.*“ Zástupci požadovali dokonce po panu Adamovi doplatek za novostavbu v nové obci ve výši 24 000 Kč! Zpočátku se totiž vůbec nepřihlíželo ke všem škodám, které lidé postižení záplavou a nedobrovolným přesídlením utrhli. Svoji roli sehrálo i to, že ani jedna strana nechtěla ustoupit ze svého postoje a dohody bylo docíleno teprve při třetím setkání, kdy byl uznán majetkoprávní požadavek Bítováků na výši odškodného.

Na základě této zkušenosti byly vypracovány směrnice²²² pro jednání se všemi poškozenými žádajícími výstavbu nových domovů na Vranči. Hlavním výsledkem bylo snížení doplatku na nové budovy, který byl podle předcházejících propočtů neúměrně vysoký. Po zavedení nových směrnic byl pak doplatek nejen snížen, ale mnohdy někteří postižení peníze dokonce i dobírali. Všímavý bítovský kronikář vzniklou dohodu komentuje slovy: „*Uznání těchto požadavků dlužno považovati za jakýsi způsob odškodného.*“²²³

Dne 10. prosince 1930 se konala v Brně poradní schůze, na které byly stanoveny soutěžní podmínky pro celkovou výstavbu obce. Porady se zúčastnili zástupci Ministerstva veřejných prací, zemského úřadu v Brně, podniku údolní přehrady ve Vranově, Národohospodářský svaz pro západní Moravu, zástupce Památkového úřadu, Západo-moravských elektráren a Masarykovy akademie práce, ale také i obecní rada Bítova. Výsledkem této porady bylo stanovení podmínek pro celkovou výstavbu obce. Bítov měl být „*vybudován jako obec vzorná se všemi moderními požadavky.*“²²⁴ Na základě rozsahu zemědělské půdy a živnosti byly stanoveny 4 typy domů.

Zastavovací plán pro novou obec měl být získán veřejnou soutěží, kterou vypsal zemský úřad v Brně na základě zmocnění Ministerstva veřejných prací. Součástí tzv. „*myšlenkového věcného podkladu pro založení nové obce*“²²⁵, a který byl později dán k dispozici do soutěže se přihlásivším architektům, byly např. informativní data o

---

²²² Opis směrnic pro jednání o náhradě majetku, Textová příloha s. 119.

²²³ SOKA Znojmo, WEIDENTHALER, F. *Pamětní kniha městyse Bítova od r. 1923 - 1972*, s. 74, i. č. 95, sign. K – II 884.

²²⁴ SOKA Znojmo, WEIDENTHALER, F. *Pamětní kniha městyse Bítova od r. 1923 - 1972*, s. 76, i. č. 95, sign. K – II 884.

²²⁵ MÚA AV ČR, MAP, *Zpráva o přípravných pracech pro založení Nového Bítova*. i. č. 1189, karton 381.

starém Bítově (počet obyvatel, informace o obživě obyvatel, údaje k celé spádové oblasti Bítov atd.). Účastníci soutěže měli dále k dispozici situační plány (topografické mapy) s vyznačením budoucí záplavy, území určeného pro novou obec, plán starého Bítova, geologické profily území, přehled zastavěných a užitkových ploch, jakož i výměr stavení a stávajících realit, seznam polností a v neposlední řadě i přehlednou tabulku osadníků podle jejich zaměstnání.

Součástí tohoto podkladu byly dále bližší podmínky pro založení nového Bítova. „*Pro založení nové obce jest zajištěno území dvora Vranče v celkové výměře 99 ha, z toho jest 55 ha rolí a 44 ha lesa. Ježto polní půda pro obec nebude stačiti bude nutno přibráti lesní území 26 ha by sloužilo ku položení obce a jest na projektantovi, aby nutný pozemek ke jmenovanému účelu vhodně zvolil. Území je suché, půda pro stavbu dostatečně úrodná. V celé oblasti lesní jest na povrchu humusová vrstva do hloubky hlína promísena nevětratelnými kameny; pouze v malé části přichází skála (rula, filitová břidlice) až na povrch. Území jest od severu chráněno, otevřené slunci, poněkud západním větrům vystavené. Celý úsek i okolí má krajinářsky vynikající polohu, ježto v celém okolí jsou krásné lesní porosty a území jest výškově hodně členěné. Blížkost zatopeného území umožní založení vhodného koupaliště. Krajina jest zdravá. Nová obec má zůstat i nadále střediskem svého obvodu.*“²²⁶

Z této zprávy dále vyplývá, že do soutěže přihlášení architekti měli navrhnout obec, ve které se měly nacházet: 4 selské střední usedlosti (k hospodaření asi na 10 ha polí), 10 malých selských stavení (k 5 ha polí), 3 domky pro osadníky (do 1 ha), 21 domků pro bezzemce (řemeslné a polní dělnictvo), 5 stavení pro živnostníky a obchodníky (2 smíšené zboží, 1 papírnický, 1 řezník, 1 kolář, 1 kovář). Jedno ze jmenovaných 4 selských stavení mělo být vybudováno jako hostinec, určený pro obec i letní hosty i s přechodným ubytováním.

Mezi dalšími objekty, které měly v nové obci vzniknout, byly kostel, fara, obecní dům, obecní i měšťanská škola a chudobinec.

Veřejnou soutěží měl být tedy získán zastavovací plán nové obce s různými typy staveb. Součástí zastavovacího plánu měl být jednak přehledný plán v měřítku 1 : 25 000 zakreslený do topografické mapy příslušného území. Architekti měli dále vypracovat přehledný regulační plán v měřítku 1 : 2500 s barevným vyznačením způso-

---

²²⁶ MÚA AV ČR, MAP, *Zpráva o přípravných pracech pro založení Nového Bítova*. i. č. 1189, karton 381.

bu zastavění s označením komunikací, včetně polních cest, zeleně a zemědělské půdy. Do dalšího plánu v měřítku 1 : 1000 měly být zakresleny hlavní a vedlejší ulice, systém stavebních bloků s ohraničením jednotlivých parcel se zahradami a dvory, předzahradkami apod. Dále měl být vyznačen systém řešení a situování školy obecné a měšťanské, kostela a fary, hřbitovů, obecních staveb (obecní dům, četnická stanice, poštovní úřad). K těmto regulačním plánům měli autoři soutěže dále připojit příslušný popis osvětlující také systém zastavění. A v neposlední řadě bylo také požadováno vypracování celkového perspektivního pohledu na celou obec a její význačné části.

Účast na soutěži byla veřejná, anonymní²²⁷ a mohli se jí zúčastnit pouze odborníci, kteří byli příslušníky Československé republiky. Návrhy měly být odevzdány ve skupině pozemních staveb zemského úřadu v Brně, Lažanského nám. č. 6.

Soutěžní návrhy měly být předloženy k posouzení porotě, do které byli povoláni zástupci Ministerstva veřejných prací, Zemského úřadu, Zemského výboru, obce Bítova, Spolku architektů a inženýrů a zástupci MAP. Porota měla vynést konečný posudek nejdéle do 4 týdnů po ukončení dodací lhůty. Projekty nedostatečné, neseriózní nebo podmínkám nevyhovující byly ze soutěže vyloučeny. Cenou poctěné projekty se pak měly stát majetkem vypisujícího úřadu.

Současně s ukončením stavby přehrady do konce roku 1933 měl být postaven i nový Bítov. Jednalo se o velice krátkou dobu, během které měla být postavena kompletně celá nová obec včetně komunikačního spojení, obzvláště když si uvědomíme, že ještě na počátku roku 1930 se lidově řečeno „ještě ani nekoplo do země“. Díky tomu byly jednotlivé práce rozčleněny a termínovány následujícím způsobem²²⁸.

Během prvního roku měly být dokončeny přípravné práce pro soutěž na výstavbu nové obce, pro projekt vodovodu, soutěž na návrh základního plánu, soutěž na získání typů jednotlivých druhů staveb, vypsání soutěže na podrobný plán.

Druhý rok měly být dohotoveny projekty vodovodů, kanalizace a elektrizace, stavební plány a rozpočty jednotlivých typů. Dále měl být hotový parcelační plán a zaknihování stavebních míst, předání pozemků, stavba cest, vodovodu kanalizace a elektrizace.

Třetí rok pak měla být dohotovena stavba domů a veřejných budov.

---

²²⁷ Veškeré plány s přílohami byly očíslovány a označeny heslem – k zajištění anonymity.

²²⁸ MÚA AV ČR, MAP, *Zpráva o přípravných pracech pro založení Nového Bítova*. i. č. 1189, karton 381.

„Ideová soutěž“²²⁹ na stavbu nového Bítova byla vypsaná v únoru se lhůtou do konce května 1931. V soutěžních podmínkách bylo uvedeno, že „navrhovateli se ponechává volba umístění obce na zabraných pozemcích a vyzývá se, aby vypracoval celkový perspektivní pohled.“²³⁰ Do stanoveného časového období se přihlásilo pět soutěžních návrhů: I. „4732“, II. „112“, III. „Agrolet“, IV. „Budoucnost Nového Bítova“ a V. „Oplocená vesnice“.²³¹ Součástí všech návrhů byla celková situace nové obce i detailní návrhy jednotlivých typů domků ve dvojím provedení. K jednání poroty o návrzích pro stavbu nového Bítova došlo 30. června 1931 v Brně.

Porota nakonec jednomyslně rozhodla, že první cenu nejde vůbec udělit, protože žádný z projektů by nebyl beze změn schopen provedení. Nejpříznivěji byl ale ohodnocen V. projekt nesoucí název „Oplocená vesnice“, který se pak stal podkladem pro konečné řešení. Tento projekt nejlépe vyhovoval potřebám obce. Vnímá Bítov nejen jako rekreační letovisko, ale bral na zřetel i jeho zemědělské aspekty. Tomuto projektu tak byla udělena druhá cena v hodnotě 15 000 Kč. Ostatní projekty pak byly zakoupeny za celkovou částku 25 000 Kč, protože každý z návrhů obsahoval nějaký zajímavý nápad, který bylo možné při konečném řešení uplatnit.

Dne 13. května 1931 byla mezi obecním zastupitelstvem Bítova a zástupci přehradního podniku uzavřena dohoda²³² týkající se obecního majetku a veřejných záležitostí. Dohodě předcházelo prohlášení obce s jejími požadavky. K jednotlivým bodům prohlášení pak přehradní podnik zaujal určité stanovisko. Podíváme-li se na jednotlivé body požadavků důkladněji, zjistíme, že pouze jeden z požadavků byl zcela zamítnut. Jednalo se o žádost, aby most u Cornštýna byl vybudován ještě před vznikem nové obce, čímž by se usnadnilo pozdější stěhování. Takový postup nebyl ale z technických důvodů možný.

Přehradní podnik souhlasil s body týkajícími se náhrady za obecní pozemky a přístupu k záplavě. Dále mělo být vyhověno jednotlivým žádostem týkajícím se úpra-

---

²²⁹ SOKA Znojmo, WEIDENTHALER, F. *Pamětní kniha městyse Bítova od r. 1923 - 1972*, s. 77, i. č. 95, sign. K – II 884.

²³⁰ SOKA Znojmo, WEIDENTHALER, F. *Pamětní kniha městyse Bítova od r. 1923 - 1972*, s. 77, i. č. 95, sign. K – II 884.

²³¹ Popis návrhů a jejich srovnání – viz. Textová příloha s. 120.

²³² SOKA Znojmo, WEIDENTHALER, F. *Pamětní kniha městyse Bítova od r. 1923 - 1972*, s. 96, i. č. 95, sign. K – II 884.

vy lehkou přístupných koupališť a práva Bítovských používat vlastních plavidel na vodách přehrady.

Částečný úspěch měly i následující návrhy. Obec požadovala za obecní domek (pastoušku) náhradní domek s isolační nemocnicí. Přehradní podnik nakonec souhlasil s vybudováním obecního chudobince²³³ v nákladu 27 326 Kč. Obec měla přispět částkou 4 790 Kč a náklad na isolační nemocnici měla nést sama. Po jistých úpravách bylo docíleno dohody i o stavbě obecního domu atd. Otázka připojení nové obce na okolní komunikace byla odkázána na pozdější zvláštní řízení. Tato dohoda byla schválena výnosem Ministerstva veřejných prací ze dne 16. září 1931²³⁴.

Na přelomu roku 1931 a 1932 byl stavebním oddělením zemského úřadu v Brně vypracován polohový plán²³⁵ nové obce. Podkladem pro tento plán byl již výše zmíněný projekt „Oplocená vesnice“ od arch. J. K. Říhy²³⁶. Stavební oddělení učinilo několik úprav, které se týkaly především tahu hlavní komunikace, velikosti a uspořádání náměstí a dispozice některých budov.

---

²³³ Stavba obecního chudobince nakonec nebyla provedena. Později byl vyvlastněním Mácova domu získán objekt, který měl být na chudobinec upraven.

²³⁴ SOKA Znojmo, WEIDENTHALER, F. *Pamětní kniha městyse Bítova od r. 1923 - 1972*, s. 96, i. č. 98, sign. K – II 884.

²³⁵ SOKA Znojmo, WEIDENTHALER, F. *Pamětní kniha městyse Bítova od r. 1923 - 1972*, s. 96, i. č. 98, sign. K – II 884.

²³⁶ Josef Karel Říha (1.06.1893 - Rokycany, Česká republika - 10.02.1970 - Praha, Česká republika) byl český stavitel a urbanista. Po absolvování techniky pracoval J. K. Říha v letech 1917-18 v ateliéru profesora Jana Kotěry, poté byl úředníkem Státní památkové péče a od roku 1923 se stal samostatným projektantem. Věnoval se, zprvu ještě pod vlivem Kotěry, návrhům obytných budov (výstavba "sídlišť" rodinných domů na Podkarpatské Rusi, ale i činžáky v Zelené ulici v Praze), ale i budovám veřejným - Divadlo V. Buriana (poté Komedie) v Hyberské ulici, budovy Báňské a hutní a Akciové společnosti Ferra. Zřejmě nejznámější stavbou je vlastní vila Na Paváku v Praze nad Santoškou, reprodukována už ve 30. letech v řadě časopisů jako příklad moderní architektury. Další oblastí činnosti inženýra architekta Říhy byla instalace desítek výstav včetně státních expozic předválečného Československa v zahraničí.

Postupně se od 30. let Říhův zájem stále více upíral k otázkám urbanistickým a územnímu plánování větších celků a z této problematiky jsou i desítky odborných článků a podíl na publikacích *Město a plán* (1932) či *Praha včerejška a zítřka* (1956), respektive samostatně *Země krásná* (1948). Na tomto rukopisu pracoval od doby okupace, kdy odmítl realizovat připravený plán regulace rekreační části pražské a stře-dočeské aglomerace. Kniha je považována za první naši ucelenou studii o krajinářské architektuře.

Z poválečné tvorby je třeba zmínit diskutovanou přestavbu Paláce u Hybernů (1949), do níž necitlivě zasáhli uzavřením ochozu pozdější majitelé objektu, a realizace Motolského krematoria (1952), i když znovu nebyl projekt uskutečněn komplexně. Oficiálních poct se Říhovi dostalo až na sklonku života, v průběhu "pražského jara", kdy byl znovu přijat do Svazu architektů a vyznamenán k 50. výročí vzniku republiky. Vydání své knihy *Základy teorie tvorby krajiny* (1970) se již nedožil.

CHURÁŇ, M. *KDO BYL KDO v našich dějinách ve 20. století (II. díl)*. Praha : Libri, 1998, s. 115. ISBN 80-85983-64-8.

Podle polohového plánu měla novým Bítovem probíhat hlavní podélná silnice, která se měla připojit na obvodovou silnici na severním okraji obce. Zemědělské usedlosti byly situovány izolovaně v severní části obce po obou stranách silnice. Naproti tomu pro domky bezzemků byla vyhrazena jižní a jihozápadní část obce. Náměstí bylo obdélníkového tvaru (57 × 134 m). Na jižní straně náměstí byl umístěn kostel s farou. Na východ od kostela byla projektována škola. Podle tohoto plánu zde měla stát i sokolovna, tato stavba ale zůstala nezrealizována. Severní část náměstí uzavíral obecní dům. Náměstí bylo vyhrazeno pouze pro domy živnostníků. Plánován byl i vodovod, rigoly k odtoku srážkové vody či žumpy. Pro případné rozšíření obce byly určeny jižní svahy nebo pozemky na severním okraji obce.

Výsledný polohový plán byl po čtyři týdny (leden - únor 1932) v Bítově k nahlédnutí. V této době bylo možné vznést případné námítky, čehož Bítovští využili. Obyvatelé Bítova žádali protažení podélné průběžné silnice po celé délce náměstí s vyústěním na obvodovou silnici u školní budovy. Zde rozhodovala budoucí prosperita obchodníků a řemeslníků soustředěných výhradně na náměstí. Kromě toho žádali Bítovští, aby byl prolomen nepropustný blok hospodářských usedlostí dvěma až třemi příčnými uličkami. Mezi další požadavky patřilo získání půdy pro případnou další záhumenní cestu, vybudování kanalizace a upuštění od dvojdomků pro dělníky, jež měly být nahrazeny volně stojícími domky. Námítky se také dostalo přílišnému stoupání náměstí a podélné ulice severním směrem.²³⁷

Pouze z realizovaného stavu vesnice vidíme, které námítky byly uznány a které nikoliv. Uskutečnění se dočkaly dvě příčné uličky, samostatné domky na místo dvojdomků a zmírnění stoupání obce navázkou na náměstí.²³⁸

Výsledná realizovaná urbanisticko - architektonická podoba nové obce se od Říhova oceněného projektu v některých prvcích výrazně odlišuje. Zásadní změna se týkala již samotné polohy nového Bítova. Zatímco Říha vedl hlavní osu obce od severozápadu k jihovýchodu, realizována byla severojižním směrem. Kromě toho je obec oproti pů-

---

²³⁷ SOKA Znojmo, WEIDENTHALER, F. *Pamětní kniha městyse Bítova od r. 1923 - 1972*, s. 99-100, i. č. 98, sign. K – II 884.

²³⁸ STARÁ, J. *Architektura nového Bítova. Sborník Státního okresního archivu Znojmo 2007*. Sv. 22. Znojmo: Moravský zemský archiv v Brně, Státní okresní archiv Znojmo, 2008, s. 30. ISBN 978-80-86931-29-6.

vodnímu plánu situována jižněji, ze západní a jižní strany přímo nad zalesněnými svahy vranovské nádrže.²³⁹

Další výraznou urbanistickou změnou bylo vynechání hlavní silnice projektované po obvodu obce. Její úlohu přebrala hlavní podélná ulice jdoucí až na parkově upravené náměstí, z něž se ovšem tato silnice stáčí a obec z východní strany obíhá. Tím si alespoň zčásti zachovala svůj původní charakter. Nutno podotknout, že touto úpravou obec jediné získala. Říhova myšlenka oddělit dálkovou a místní dopravu v tomto případě postrádala své opodstatnění, protože zde silnice nenavazuje na žádnou dálkovou trasu a je pouze spojnicí s ostatními obcemi.²⁴⁰

Na základě svého předchozího závazku byl přehradní podnik dále povinen zřídit v Bítově na svůj náklad vodovod. Za účelem prozkoumání okolních pramenů bylo uspořádáno dne 8. 3. 1932 vodoprávní řízení, které mělo prozkoumat projekt vodovodu po stránce technické, hygienické a veřejnoprávní. Jako vhodný se ukázal být pramen v Kosůvce. Z vodojemu vedlo potrubí podél hlavní silnice do obce, odkud byly plánovány domovní přípojky, které přehradní podnik zavedl na svůj náklad až k jednotlivým domům. Pouze domovní instalaci si musel zřídit každý majitel sám na svůj účet. Stavba vodovodu byla zahájena dne 5. dubna 1932 firmou Kunz v Hranicích. Většina vody byla pak při stavbě nové obce přiváděna již tímto vodovodem, který byl zbudován během následujících 3 měsíců.²⁴¹

Dne 19. března 1932²⁴² vypsala Zemský úřad v Brně veřejnou soutěž na veškeré práce spojené s výstavbou náhradních objektů v nové obci. Jednalo se o práce stavební, řemeslné i zemní. Tato soutěž se ale netýkala stavby školy, kostela s farou, obecního domu a spojovací silnice. Tyto stavby byly zadány až později. Podmínkou soutěže bylo, že vítěz soutěže je povinen zaměstnávat především místní dělníky a řemeslníky a dělníky, kteří mají nárok na podporu v nezaměstnanosti. Soutěž byla vypsána se lhůtou do 5. dubna 1932. V podmínkách soutěže bylo dále uvedeno, že vítěz musí ihned začít

---

²³⁹ STARÁ, J. Architektura nového Bítova. *Sborník Státního okresního archivu Znojmo 2007*. Sv. 22. Znojmo: Moravský zemský archiv v Brně, Státní okresní archiv Znojmo, 2008, s. 33. ISBN 978-80-86931-29-6.

²⁴⁰ STARÁ, J. Architektura nového Bítova. *Sborník Státního okresního archivu Znojmo 2007*. Sv. 22. Znojmo: Moravský zemský archiv v Brně, Státní okresní archiv Znojmo, 2008, s. 33. ISBN 978-80-86931-29-6.

²⁴¹ SOKA Znojmo, WEIDENTHALER, F. *Pamětní kniha městyse Bítova od r. 1923 - 1972*, s. 106 - 108, i. č. 98, sign. K – II 884.

²⁴² SOKA Znojmo, WEIDENTHALER, F. *Pamětní kniha městyse Bítova od r. 1923 - 1972*, s. 109, i. č. 98, sign. K – II 884.

s výstavbou, aby veškeré stavby byly vybudovány do 30. září 1932. Odevzdání a vysušení novostaveb mělo pak proběhnout v následujícím měsíci.

Do 5. dubna se do soutěže přihlásilo 13 zájemců o provádění stavebních prací. Plánovaná obec byla rozdělena na základě bývalých domovních čísel ve starém Bítově na úseky A, B, C a D²⁴³. Podle návrhu zemského výboru byla zadána stavba úseku A firmě Hubert Svoboda v Brně za částku 1 465 357 Kč, úseku B firmě Kollinger a Nekvasil v Brně za obnos 1 370 577 Kč. Úsek C byl zadán spojeným firmám Pittel a Brausewetter v nákladu 1 820 142 Kč a úsek D stavitelům Josefu Nejezovi a Antonínu Svobodovi v Moravských Budějovicích v cenně 1 652 116 Kč. Celková zadávací částka byla tedy 6 308 192 Kč.

Přípravné práce byly zahájeny již v posledním dubnovém týdnu. Veškerý porost v místě staveniště byl vymýcen již předešlou zimou. Samotné stavbě obce předcházelo vybudování silničního spojení vedoucí až k staveništi, které vzniklo v době od 3. února do konce dubna 1932 prací firmy Ing. V. Šamánka z Brna. Dále se prováděla úprava terénu v místě dnešního náměstí a na některých místech byla vytvořena až tři metry vysoká navážka.²⁴⁴

Po nově vybudované silnici se začal téměř ihned přivážet potřebný stavební materiál (zejména kámen, cihly, písek, dřevo a vápno), který byl získáván výhradně z místních zdrojů. Staveniště začalo brzy připomínat „*lidské mraveniště*“²⁴⁵, kde pracovalo až 600 zaměstnanců.

Dne 8. září 1932 byly přidělovány náhradní pozemky za pozemky vyvlastněné. Co se zemědělské výroby týče, tak Bítovští výměnou pozemků spíše získali. Hůře na tom bylo pastevectví, které bylo nutné omezit. Ne všichni majitelé půdy se výměny pozemků zúčastnili a někteří přijali peněžité odškodnění.

Mezitím pokračovala výstavba náhradních budov a i přes neuvěřitelnou rychlost byly nové domky stavěny velice důkladně a pečlivě. Koncem října 1932 byly dokonče-

---

²⁴³ SOKA Znojmo, WEIDENTHALER, F. *Pamětní kniha městyse Bítova od r. 1923 - 1972*, s. 110, i. č. 98, sign. K – II 884.

²⁴⁴ SOKA Znojmo, WEIDENTHALER, F. *Pamětní kniha městyse Bítova od r. 1923 - 1972*, s. 112, i. č. 98, sign. K – II 884.

²⁴⁵ SOKA Znojmo, WEIDENTHALER, F. *Pamětní kniha městyse Bítova od r. 1923 - 1972*, s. 113, i. č. 98, sign. K – II 884.

ny stavební práce a kolaudačním řízením, které proběhlo 24. října 1932²⁴⁶, byly domy spolu s výzvou k co nejrychlejšímu nastěhování předány novým majitelům.

V říjnu r. 1932 byla ale dokončena pouze první fáze výstavby Bítova, která se týkala obytných budov. Při místním jednání stanoveném výnosem okresního úřadu ve Znojmě ze dne 17. 10. 1932, čís. 23.987-VI/15 bylo zjištěno, že výstavba 44 objektů - budov obytných, hospodářských, po případě s živnostenskými provozovny byla provedena dle schválených plánů. Odchytky od těchto plánů byly omezeny pouze na ojedinělé objekty a týkaly se menších změn na vnitřním rozdělení budov.²⁴⁷

Objekty občanské vybavenosti a některé komunikace měly být zadány později, o mnoha z nich nebylo dokonce stále definitivně rozhodnuto. To bylo také příčinou demonstrativního odmítnutí bítovských občanů nastěhovat se do nových již zkolaudovaných domů. Okresní úřad reagoval „*důraznějším nařízením k vystěhování do 27. listopadu 1932 a pohrozil, že na jaře 1933 bude přehrada uzavřena, čímž bude stará obec ohrožena zátopou.*“²⁴⁸ Odpor Bítovských pomalu slábl a jako první se do nové obce nastěhoval na počátku ledna 1933 pan Jan Weidenthaler. Jeho příkladu pak následovali v nepřetržitém sledu ostatní Bítováci.

Úprava ulic a silnic včetně jejich připojení na síť okresních silnic bylo provedeno dle schváleného projektu. Podél předzahrádek byly zřízeny široké chodníky s obrubami. O neškodné odvádění povrchových vod bylo postaráno zřízením dlážděných rigolů a to jak v jednotlivých objektech, tak též i podél chodníků ve všech ulicích.²⁴⁹

Podobu jednotlivých typů obytných budov, které se lišily pouze v detailech, popisuje Jana Stará: „*Jednalo se o přízemní objekty na kamenném podnoží s uličním průčelím prolomeným nejčastěji dvěma, výjimečně třemi šestitabulkovými okny a různě tvarovaným okénkem, popřípadě okénky, v římsou odděleném štítu. Většina domů byla v podkroví vybavena obytným prostorem. Střecha budov byla převážně sedlová. Ačkoli téměř všechny domy nesly typické rysy venkovských stavení, byly v porovnání s nimi mohutnější a nezapíraly novodobý charakter. Kromě toho obsahovaly na Znojmsku*

---

²⁴⁶ SOKA Znojmo, WEIDENTHALER, F. *Pamětní kniha městyse Bítova od r. 1923 - 1972*, s. 113, i. č. 98, sign. K – II 884.

²⁴⁷ SOKA Znojmo, *Nový Bítov – kolaudační řízení*. Fond B1/I, i. č. 187, Kr. 3.

²⁴⁸ SOKA Znojmo, WEIDENTHALER, F. *Pamětní kniha městyse Bítova od r. 1923 - 1972*, s. 114, inv. č. 98, sign. K – II 884.

²⁴⁹ SOKA Znojmo, *Nový Bítov – kolaudační řízení*. Fond B1/I, i. č. 187, Kr. 3.

*velmi ojedinělý a téměř se nevyskytující prvek – okenice. Tímto účelným, avšak v kontextu jihozápadní Moravy cizorodým prvkem Říha konfrontoval svůj projekt s principy regionalismu.*²⁵⁰

Obecní zastupitelstvo městyse Bítova usneslo se ve své schůzi konané dne 14. srpna 1932 na soustavné elektrizaci nové obce připojením na síť Západomoravských elektráren akc. spol. /ZME/ v Brně. Náklad na tuto elektrizaci byl vypočítán na 132 650 Kč. Na úhradu tohoto nákladu povolil okresní úřad ve Znojmě použít jmění chudinského fondu obce Bítova a Hauerovy chudinské nadace v celkové výši 5 000 Kč. Dále od podniku údolní přehrady na řece Dyji ve Vranově bylo přislíbeno 65 000 Kč. Zbývající částka ve výši 62 650 Kč²⁵¹ měla být hrazena pomocí výpůjčky ze spořitelny v Moravských Budějovicích.²⁵²

Před samotnou elektrifikací obce Bítov museli ZME vybudovat značným nákladem několik kilometrů elektrického vedení, které bylo v naprostém nepoměru s tamní očekávanou spotřebou. Nový Bítov totiž ležel velmi nevýhodně vzhledem k sítím ZME.

K elektrizaci obce došlo v průběhu července až října roku 1933. První rozsvícení světel 20. října 1933 bylo dalším znamením, že zde vznikla skutečně moderní obec.²⁵³

Bítov měl být nejen zemědělskou obcí, ale byl budován i jako letovisko. Každá obec je existenčně závislá na tom, jaké komunikace do ní vedou, obzvlášť jedná-li se o rekreační oblast, z tohoto důvodu usilovali Bítovští o dobré komunikační napojení na síť okresních silnic. Vyřešení otázky komunikací, a především pak přemostění řeky Dyje, se ukázalo být velice obtížným úkolem a mělo tak za následek dlouhá jednání, na kterých byli kromě přehradního podniku i zástupci okolních obcí. Kromě Bítova se jednalo např. o Vysočany, Oslnovice, Zblovice atd. Zvažoval se i prámový převoz pod Cornštýnem, který byl ale Bítováci odmítnut.

Na základě těchto nezdarů podrobil zemský úřad v průběhu roku 1932 komunikační řešení novému studiu. Jeho výsledkem byly tři možné trasy – červená, modrá a zelená. Červená trasa počítala pouze s jedním mostem a s převozem u Cornštýna. Ta-

---

²⁵⁰ STARÁ, J. Architektura nového Bítova. *Sborník Státního okresního archivu Znojmo 2007*. Sv. 22. Znojmo: Moravský zemský archiv v Brně, Státní okresní archiv Znojmo, 2008, s. 34. ISBN 978-80-86931-29-6.

²⁵¹ SOKA Znojmo, Elektrifikace obce 1932 – 1935, 1940. Fond BÍ/I, inv. č. 213, Kr. 3

²⁵² SOKA Znojmo, Elektrifikace obce 1932 – 1935, 1940. Fond BÍ/I, inv. č. 213, Kr. 3.

²⁵³ SOKA Znojmo, WEIDENTHALER, F. *Pamětní kniha městyse Bítova od r. 1923 - 1972*, s. 120, i. č. 98, sign. K – II 884.

ké modrá trasa nepočítající s přemostěním se ukázala jako nevyhovující. Až třetí – zelená – trasa si našla po bouřlivém jednání svoji podporu. Podmínkou ale bylo, že se vybudují mosty dva. Vznikla tak cesta vedoucí z Vysočan kopírující pravý břeh řeky Želetavky. Nedaleko před přítokem Želetavky do Dyje byl vybudován první most. Cesta dál vedla podél pravého břehu řeky Dyje. Druhý most přes Dyji byl postaven pod zříceninou Cornštýn. Silnice pak směřovala k Bítovu. Stavba mostních pilířů byla zahájena v říjnu 1933, silnice pak v květnu 1934.²⁵⁴

Výstavba obou mostů byla ve své době poměrně ojedinělým úkazem. U mostu pod hradem Cornštýnem byla poprvé v historii československého stavitelství použita metoda montáže pomocí jeřábu, nikoli pomocí dřevěného lešení, jak bylo doposud běžné u těchto ocelových konstrukcí. Montáž tohoto mostu prováděl na svou dobu naprosto špičkový jeřáb.²⁵⁵ Ani stavba těchto mostů nebyla jednoduchou záležitostí. Kvůli jejich výstavbě bylo několikrát intervenováno u Ministerstva veřejných prací. Stavba těchto mostů byla rovněž velice nákladná, a tak se z důvodu úspor uvažovalo i o tom, že doprava přes řeku by se odehrávala pouze pomocí prámů. V této věci na Ministerstvu několikrát intervenoval např. bývalý novinář a tehdejší poslanec za Československou stranu národně sociální Alois Hatina (9. 5. 1886 - 3. 9. 1950).

Spornou otázkou se stalo udržení poštovního úřadu a četnické stanice v nové obci. Např. o poštovní úřad žádala obec Vysočany, která odůvodňovala svůj požadavek tím, že se Vysočany nacházejí ve středu Bítovska, zatímco nová obec bude na jejím okraji. V podobné situaci byl i osud četnické stanice. Nakonec se ale novému Bítovu po dlouhých jednáních podařilo v obci udržet poštovní úřad i četnickou stanici. Obec jim ovšem musela sama zajistit umístění ve vhodném objektu. Jak pošta, tak i četnická stanice měly být součástí obecního domu, k jehož realizaci se oproti obytné části přikročilo později.

S ohledem na architektonický charakter náměstí byl pro stavbu obecního domu vyčleněn jeho severní okraj. Na této straně náměstí Říha původně projektoval sokolovnu, její stavba však nakonec nebyla zrealizována.

---

²⁵⁴ SOKA Znojmo, WEIDENTHALER, F. *Pamětní kniha městyse Bítova od r. 1923 - 1972*, s. 123-128, i. č. 98, sign. K – II 884.

²⁵⁵ *Zatopené osudy*. [online] [cit. 2011-2-12]. Dostupné na: <<http://www.ceskatelevize.cz/porady/10169746290-zatopene-osudy/408235100191008-vranovska-prehrada>>.

Zemský úřad snahu obce o výstavbu obecního domu podporoval a sám přislíbil částku ve výši 100 000 Kč na stavbu této budovy. Na podzim 1932 byla stavba zadána firmě Hubert Svoboda v Brně. Celkový náklad na stavbu obecního domu včetně vodovodního i elektrického připojení činil 276 960, 90 Kč²⁵⁶. Stavební práce probíhaly až do června 1933 a počátkem července 1933 se sem mohly nastěhovat jednotlivé úřady. V nové budově se nacházela místnost pro poštovní úřad s bytem pro přednostu pošty, místnosti pro četnickou stanici s bytem pro velitele stanice a obecní kancelář. Stavbou obecního domu si Bítov uchoval charakter střediska Bítovska.²⁵⁷

Jednopatrový objekt obecního domu, který je vybudovaný na obdélníkovém půdoryse, popisuje Jana Stará. „*Kromě kamenného soklu člení hladkou fasádu pouze v přízemí osmitabulková a v patře šestitabulková okna. V ose hlavního průčelí je prolomen hranolový portál nad nímž je v patře vyveden malý půlkruhový balkon, bezpochyby určený pro proslovy představitelů obce. Obecní dům nikterak nevybočuje z tradicionalistické polohy bítovské architektury. Ta je zde ovšem doplněna o střízlivý monumentální účinek.*“²⁵⁸

Dne 22. listopadu 1930 se v Bítově konalo „*Komisionální řízení o osudu státní měšťanské školy v novém Bítově*“²⁵⁹. Výsledkem bylo rozhodnutí o zbudování a zachování měšťanské školy v novém Bítově. V otázce školní budovy vyvinula odstředivé tendence obec Zblovce, která žádala vlastní školu. Zblovce očekávaly, že jim bude poskytnuta část náhrady za zatopenou budovu ve staré obci. Při dalším komisionálním řízení týkajícím se bítovské obecné školy a konaném dne 20. 3. 1931 žádaly Zblovce dokonce o vyškrtnutí z bítovského školního obvodu a zřízení jednotřídní obecné školy. Žádost byla odůvodněna vzdáleností obou obcí, která byla v zimě a především pak pro

---

²⁵⁶ Na úhradu tohoto nákladu zavázal se přehradní podnik přispět při jednání dne 15. září 1932 částkou 100 000 Kč. Částku ve výši 176 960, 90 Kč musela obec uhradit sama. Využila půjčky ze spořitelny v Moravských Budějovicích. Tato půjčka byla automaticky umořována nájemných z pronajatých bytů.

SOkA Znojmo, WEIDENTHALER, F. *Pamětní kniha městyse Bítova od r. 1923 - 1972*, s. 117, i. č. 98, sign. K – II 884.

SOkA Znojmo, *Stavba obecního domu v Novém Bítově*. Fond B1/I, i. č. 217, Kr. 4.

²⁵⁷ SOkA Znojmo, WEIDENTHALER, F. *Pamětní kniha městyse Bítova od r. 1923 - 1972*, s. 116 - 117, i. č. 98, sign. K – II 884.

²⁵⁸ STARÁ, J. *Architektura nového Bítova. Sborník Státního okresního archivu Znojmo 2007*. Sv. 22. Znojmo : Moravský zemský archiv v Brně, Státní okresní archiv Znojmo, 2008, s. 32. ISBN 978-80-86931-29-6.

²⁵⁹ SOkA Znojmo, WEIDENTHALER, F. *Pamětní kniha městyse Bítova od r. 1923 - 1972*, s. 75 – 76, i. č. 98, sign. K – II 884.

mladší školní děti velice nepříjemná. Přehradní podnik na tomto jednání odmítl požadavek Zblovic o příspěvní na tamní školu. Problém případné nové školy ve Zblovicích byl pak řešen při dalších jednání přímo ve Zblovicích.

Zblovice se v této době snažily prostě využít situace a urvat si svůj vlastní díl koláče a to i přesto, že si Zblovičtí byli sami vědomi toho, že nemají žádný zákonný nárok pro zřízení samostatné školy ve Zblovicích.

K prohlášení zástupce obce Zblovic přehradní podnik poznamenal, že není zákonných důvodů, aby přehradní podnik byl nucen přispívat nebo dokonce postavit obci Zblovice na svůj náklad školní budovu. Dále poukázali na to, že docházka bude zřízením školy v novém Bítově naopak zlepšena. Odpadne totiž sestup dětí ze Zblovic po 160 m dlouhé strmé lesní cestě do Starého Bítova, která je za nepříznivého počasí značně neschůdná. Terén projektované cesty do Zblovic vede téměř vodorovně.

Nejvýznamnějším výsledkem těchto komisionálních řízení bylo rozhodnutí o sloučení měšťanské a obecné školy v Bítově do jedné budovy. Obec Bítov spojení obou škol pod jednu správu uvítala.

Ještě v roce 1932 se přistoupilo ke stavbě nové školní budovy, v níž měla být umístěna škola mateřská, obecná i měšťanská. Ministerstvo školství stanovilo pro školu v Bítově stavební program, podle kterého měly být pro měšťanskou školu zřízeny tři učebny a kreslárna, tři kabinety, sborovna, ředitelna, dílna, kuchyně a byt ředitele²⁶⁰. Pro obecnou školu měly být vyhrazeny dvě učebny a jeden kabinet. V přízemí byla dále vyhrazena místnost pro mateřskou školu s bytem pro učitelku. Kromě toho byly součástí budovy i dvě podkrovní místnosti pro svobodného učitele.²⁶¹

Vzhled školní budovy popisuje Jana Stará následujícími slovy. „Škola se skládá ze dvou objektů propojených proskleným chodbovým traktem. Levý objekt je chodbový, stejného tvarosloví jako ostatní obytné budovy v obci, včetně sedlové střechy. S ním je chodbou spojena trojkřídlová budova na soklu. Jednopatrové křídlo s hlavním sídlem vstupem má hladkou fasádu a je prolomeno velkými okenními otvory. Na ně příčně navazuje střední taktéž jednopatrové křídlo s horizontálně akcentovaným průčelím členěným trojdílnými obdélnými okny s meziokenními poli obloženými barevnými keramickými kachlemi. Totožně je provedeno i poslední navazující přízemní křídlo. Všechna

²⁶⁰ Očekávalo se zestátnění obecné školy a sloučení škol pod jednu správu. Z toho důvodu byl zřízen pouze byt pro ředitele měšťanské školy.

²⁶¹ SOKA Znojmo, WEIDENTHALER, F. *Pamětní kniha městyse Bítova od r. 1923 - 1972*, s. 118, i. č. 98, sign. K – II 884.

křídla kryjí valbové střechy s vikýři. Školní budova byla skutečně „moderní“, neboť přes tradiční členění hmoty získala jednoduchými detaily funkcionalistický výraz.“²⁶²

Zřízení takto projektované školní budovy si vyžádalo náklad ve výši 1 090 000 Kč. Tato částka měla být uhrazena částečně odškodným za budovy ve staré obci a částečně komunální půjčkou obce (420 000 Kč). Úrok této půjčky byl kryt nájemným, které ministerstvo školství platilo obci. Stavbu školní budovy prováděla podle projektu J. K. Říhy brněnská firma Nekvasil a Kobbinger v Brně za obnos 984 000 Kč. Stavba tělocvičny zatím, ačkoliv byla v předešlých plánech, zadána nebyla. Stavební práce byly zahájeny v září roku 1932 a do konce roku byla hotova hrubá stavba. Výuka v nové budově byla zahájena již 26. září roku 1933.²⁶³

Další komplikovanou a neméně významnou otázkou bylo přemístění kostela a fary, které bylo opět řešeno komisionelním řízením. Na obě budovy vypracoval plány v roce 1933 arch. J. K. Říha.

Přes všechny vstřícné kroky ve věci stavby nového kostela nebyli Bítovští spokojeni. Opět se zde totiž objevily odstředivé snahy sousedních přifařených obcí Vysočan a Oslavic. Bítovští se obávali, že budou zpřetrhána pouta mezi těmito obcemi, a tak vnímali tyto snahy poměrně negativně. Těmto žádostem ale nakonec nebylo vyhověno. Postaven byl pouze plánovaný kostel v novém Bítově.

Se stavbou kostela se začalo 23.července 1934 a 13.června 1935 zde už byla první mše svatá. Bítovský kostel byl vystavěn při jižním okraji náměstí. Konečný výsledek se ale od původního projektu mírně liší, neboť si jej stavbyvedoucí během stavby podle potřeby v detailech upravoval. Jedná se o jednodušší obdélníkovou stavbu s pravouhly zakončeným kněžištěm a s hladkou fasádou. *„V ose západního průčelí je vstup zdůrazněný keramickým obkladem a krytý plochou markýzou. Nad ním je rozeta s motivem kříže a ve vrcholu štítu úzké vertikální okénko. Obdélná okna s totožným motivem kříže jsou prolomena i v bočních průčelích. Kostel kryje vysoká sedlová střecha se zalomením a vikýři, na jejímž hřebenu je vyveden sanktusník. Se severozápadním náro-*

---

²⁶² STARÁ, J. Architektura nového Bítova. *Sborník Státního okresního archivu Znojmo 2007*. Sv. 22. Znojmo: Moravský zemský archiv v Brně, Státní okresní archiv Znojmo, 2008, s. 31. ISBN 978-80-86931-29-6.

²⁶³ SOKA Znojmo, WEIDENTHALER, F. *Pamětní kniha městyse Bítova od r. 1923 - 1972*, s. 117 - 119, i. č. 98, sign. K – II 884.

žím kostela je spojena hranolová věž krytá jehlancovou střechou. Věž spočívá na mohutných pilířích obložených kachlemi.“²⁶⁴

Pro bitovský kostel jsou tak charakteristické prosté tvary, který působí velice čistě a odpovídají charakteru okolní zástavby. Tento kostel si podržel své původní zasvěcení svatému Václavu. Jeho součástí je i původní mobiliář ze starého kostela. Slavnostní vysvěcení proběhlo na svátek sv. Václava 28. září 1935. S realizací kostela a fary byla výstavba nového Bítova oficiálně dokončena.

Většina inventáře kostela mimo varhan a lavic byla přenesena ze starého kostela. Na hlavním oltáři nad svatostánkem je obraz zavraždění sv. Václava od malíře Kašpara. Po stranách jsou sochy sv. Jan Křtitele a sv. Floriána. Obraz Nejsvětější Trojice maloval akademický malíř Roman Havelka ve 40. letech podle sešlého originálu z poutního kostela pod Cornštýnem. Po stranách tohoto obrazu jsou sochy sv. Kateřiny a sv. Barbory. Mezi oběma obrazy je znak pánů z Bítova a Vlašimi. Nahoře je sv. archanděl Michael. Socha Panny Marie s Lurdkou jeskyní naproti kazatelně je dar Daunů z hradu Bítova. Socha sv. Jana Nepomuckého ve zpovědní kapli je lidová řezba od mostu ve starém Bítově.

Nový Bítov, vybudovaný podle Říhova racionalistického návrhu, představuje v rámci kraje ojedinělý urbanistický celek. Touto otázkou se zabývala podrobně Jana Stará, která říká, že *„výjimečnost návrhu spočívá v netradičním moderním pojetí vyhrazeném do té doby pouze pro projektování nových měst. Nesporná kvalita Říhova projektu ovšem tkví nejen v moderním urbanistickém řešení, ale také v návrzích jednotlivých budov. V nich autor originálně propojil zásadně funkcionalistické úspornosti a ekonomičnosti s tradicionalistickými formami a stavebními materiály.*“²⁶⁵

---

²⁶⁴ STARÁ, J. Architektura nového Bítova. *Sborník Státního okresního archivu Znojmo 2007*. Sv. 22. Znojmo: Moravský zemský archiv v Brně, Státní okresní archiv Znojmo, 2008, s. 32-33. ISBN 978-80-86931-29-6.

²⁶⁵ STARÁ, J. Architektura nového Bítova. *Sborník Státního okresního archivu Znojmo 2007*. Sv. 22. Znojmo: Moravský zemský archiv v Brně, Státní okresní archiv Znojmo, 2008, s. 34. ISBN 978-80-86931-29-6.

V. 3. Po zátopě, aneb první léta v novém Bítově

První lidé se začali do Bítova stěhovat počátkem roku 1933, kdy přehradní podnik upozornil na to, že se brzy začne s napouštěním nádrže. Z dochovaných materiálů vyplývá, že lidé opouštěli své domovy se smíšenými pocity. Vzhledem k neuspokojivému stavu svých starých obydlí se mnohdy do nových domovů těšili. Na druhou stranu se jen těžce vyrovnávali s představou, že už nikdy nespátí svůj rodný dům.

V době stěhování do nové obce disponoval nový Bítov pouze obytnými staveními. V obci ještě nebylo stále vybudováno dostatečné komunikační spojení, hotova nebyla ani budova obecního úřadu, školy či kostela. První léta lze tak charakterizovat těmito dalšími dostavbami, kdy Bítovští mohli přímo ze svých oken pozorovat konečné práce ve své obci.

Se zadržováním vody v přehradě se začalo v únoru 1934. Později na jaře byla ale opět voda kvůli stavbě mostních pilířů upuštěna a záplava sahala pouze pod most u Cornštejna. Na této výšce se pak hladina vody udržovala po celé léto. Následně se začalo s konečným napuštěním přehrady. Rychlé stoupání hladiny překvapilo všechny obyvatele Bítova. V průběhu února 1935, kdy opět došlo k rapidnímu vzestupu vodní hladiny, pronikala nezadržitelně voda i do zbořeného Bítova, druhého března pak i do kostela. Postupně mizely pod vodou bítovské rozvaliny. Přehrada byla naplněna po okraj 28. 4. 1935²⁶⁶. Nad hladinu vyčníval pouze kostel, který byl zatopen až po okenní oblouky.

Zánikem starého Bítova se v nové obci změnilы nejen poměry majetkové, ale i sociální a právní. Přestěhování nezvratně zasáhlo běžný způsob života Bítováků.

V novém domově si Bítovští velmi rychle zvykli a život nové obce nabyl záhy normálních forem. „*Snad lehčí podmínky životní, radost z nových domků a přívětivější prostředí nové obce zatlačily do pozadí vzpomínky na starý, mnohdy bídný domov ve staré obci.*“²⁶⁷ Co se zemědělství týče, tak Bítovští svým přestěhováním na Vranč jediné získali, neboť tamní přidělená zemědělská půda je velmi dobré jakosti. Svou roli hrálo i to, že pozemky byly přidělovány ve větších dílech. Malá vzdálenost pozemků a snadný přístup k nim umožnily intenzivní obdělávání. O tom svědčí snad i trochu zve-

---

²⁶⁶ SOKA Znojmo, WEIDENTHALER, F. *Pamětní kniha městyse Bítova od r. 1923 - 1972*, s. 142 - 143, i. č. 98, sign. K – II 884.

²⁶⁷ SOKA Znojmo, WEIDENTHALER, F. *Pamětní kniha městyse Bítova od r. 1923 - 1972*, s. 150, i. č. 98, sign. K – II 884.

ličené svědectví bitovského kronikáře: „*Tolik pšenice, co sklízí v nových poměrech jeden hospodář, nesklidili ve staré obci všichni dohromady. Nutno též zdůrazniti dobrou jakost pěstovaného obilí, které je prosto sněti a různých chorob, kterými zrno v těsném údolí trpívalo.*“²⁶⁸

Bitovští se zpočátku obávali, že v důsledku nedostatku pastvin klesne počet hospodářského dobytka. Tato obava se ale nenaplnila. Nejen že se stav dobytka udržel na původní výši, ale jeho jakost se dokonce zvýšila. Jako pastviny sloužily pozemky na Horce a na volných stavebních parcelách na severním okraji obce. Bitovští dále pocítovali nedostatek luk. Tento úbytek ale částečně vyrovnávala tráva ve státních lesích a na dílcích při okrajích obce. Bitovští začali využívat i nové možnosti, které se jím ve stávajícím prostředí naskytly. Jednalo se především o ovocnářství, které bylo založeno v poměrně velkých rozměrech a mělo se stát dalším zdrojem příjmů.

Poněkud nepříznivě se jevily podmínky a výdělečné možnosti dělnictva. A tak ačkoliv byla nezaměstnanost všeobecným jevem, v Bitově byla více než patrná. Důvod byl jednoduchý. V předchozích letech pracovali místní na stavbě Vranovské přehrady, nové obce, silnic, či mostů. Důsledkem těchto pracovních možností bylo, že obyvatelé si zvykli pracovat v místě bydliště a tak i mladí lidé, když začali být výdělečně činní, zůstávali v naprosté většině doma a nesnažili se jako dříve hledat si práci ve městě. Po skončení stavebních prací tak tento malý odliv dorostu způsobil, že se zde nacházelo mnoho pracovních sil, pro které zde nebyla žádná práce.

V průběhu roku 1936 byl v nové obci vztyčen Pomník padlých ze staré obce.

Bitov se velice brzy po svém vybudování stál navštěvovaným cílem turistů, čímž navázal na tradici oblíbeného letoviska z počátku minulého století. Kromě krásného koupání ve Vranovské přehradě se stal velkým lákadlem např. i rybolov, jehož milovníci Bitov hojně navštěvovali. A tak na katastrálním území obce postupně začaly vznikat nové a nové chaty.

Nerušeně se také rozvíjel kulturní život. Škola si téměř v nezměněném rozsahu udržela svůj původní obvod, z něhož docházely děti do měšťanské školy, a počet žáků rok od roku stoupal. V důsledku vzdálenosti byla pouze slabší návštěvnost v kostele.²⁶⁹

---

²⁶⁸ SOKA Znojmo, WEIDENTHALER, F. *Pamětní kniha městyse Bitova od r. 1923 - 1972*, s. 151, i. č. 98, sign. K – II 884.

²⁶⁹ SOKA Znojmo, WEIDENTHALER, F. *Pamětní kniha městyse Bitova od r. 1923 - 1972*, s. 152, i. č. 98, sign. K – II 884.

Nutno konstatovat, že náhradou za starý Bítov vznikla skutečně moderní obec, která byla pro místní pýchou. Tento stav potvrzuje i bítovský kronikář, který nám svým zápisem ze dne 18. 2. 1937 sděluje, že „*přemístění obce na Vranč nemá pro existenci bítovských katastrofálních důsledků, jak předpovídáno, nýbrž, že naši lidé získali a v mnohých případech velmi značně.*“²⁷⁰ O tom, že náhradou za starý Bítov vznikla skutečně moderní obec, svědčí i fakt, že až do roku 1948²⁷¹ měl Bítov status městečka.

Stavba nového Bítova probíhala v době meziválečné, kdy vrcholila velká hospodářská krize. Přes všechny obtíže, se kterými se musel Bítov v uplynulých desetiletích potýkat, vznikla obec, která měla do budoucna veliký potenciál. Po dokončení tohoto rozsáhlého stavebního projektu, nebylo ale umožněno obci, aby se plně etablovala v nových poměrech – vypukla 2. světová válka.

Již dříve jsem se zmínila o volbách v r. 1935, kdy docházelo k postupné radikalizaci obyvatelstva, která se časem dále zvyšovala. Vzrůst nacismu v sousedním Německu a Rakousku a touha Němců po připojení k německé říši nasvědčovaly, že problém tzv. sudetských Němců bude řešen ve smyslu přání a projevů Adolfa Hitlera. Tyto snahy dosáhly velmi nebezpečného stupně na jaře 1938.

V prvních dnech měsíce září vypukla krize plnou měrou znovu a konečná rozhodnutí velmocí v Mnichově rozhodla o nás bez nás. Po celé léto byly obsazeny pevnůstky ve stráních podél Dyje a pohraničí bylo silně střeženo. Na válečný stav byly pevnůstky doplněny a vyzbrojeny počátkem září 1938. Dne 23. září byla vyhlášena všeobecná mobilizace a mnoho branců odcházelo z obce ke svým útvarům. Šířil se neklid a někteří lidé stěhovali svůj majetek do vnitrozemí. Budování dalších opěrných bodů na důležitých místech a osazování posádkami bylo přerušeno zničující zprávou, že se naše vláda podrobila mnichovskému diktátu a že území Sudet bude Němcům vydáno a postupně obsazeno. V největším spěchu se pak vyklízely pevnůstky a veškerý materiál se odvážel do vnitrozemí. V noci z 8. na 9. říjen v tichosti a smutku opouštěla i bítovská posádka svá stanoviště. Za posměchu a poznámek Němců procházeli vojáci sousedními

---

²⁷⁰ SOKA Znojmo, WEIDENTHALER, F. *Pamětní kniha městyse Bítova od r. 1923 - 1972*, s. 152, i. č. 98, sign. K – II 884.

²⁷¹ KUČA, K. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku (I. díl)*. Praha : Libri, 1996, s. 131. ISBN 80-85983-13-3.

Chvalaticemi, které se již na přivítání německého vojska slavnostně vyzdobily. Naše pohraničí bylo obsazeno dne 8. a 9. října.²⁷²

František Weidenthaler píše o tom, jak „čeští lidé z pohraničí prchají přes Bítov dále do vnitrozemí a vykládají o zběsilém řádění Němců. Vozy s nábytkem, motorové lodi a auta zachraňují, co lze v krátké době zachrániti.“²⁷³

Po podepsání mnichovské dohody v září 1938 bylo tedy území republiky rozděleno. Vývoj v okupované části území se řídil nařízením z 10. 11. 1938, podle kterého bylo na území sudetské župy zavedeno obecní zřízení platné v Německu. Ze zbytku území byl vytvořen Protektorát Čechy a Morava. Obec Bítov zůstala v letech 1939 – 1945 součástí protektorátu.²⁷⁴

Hranici v okolí Bítova tvořila katastrální hranice mezi Bítovem a Chvalaticemi²⁷⁵. Celý Cornštýnský ostroh s přehradou a mosty byl zabrán pro Říši. Dokonce i přímá cesta z Bítova do vnitrozemí přes Velký Dešov byla na Suché hoře přerušena. Také hrad Bítov byl pozdějším Vídeňským rozhodnutím ze dne 24. listopadu připojen k Říši. Dále byla zabráná i Horka a plocha starého Bítova. Přejechod přes most u Vysočan byl možný pouze s propustkou. Přejechod byl původně kontrolován dvěma hlídkami na obou mostech, později jednou hlídkou, která měla strážnici na rozcestí před Cornštýnem. Tato hlídka byla v činnosti až do posledních dnů okupace. Administrativně byl nový Bítov připojen k okresnímu úřadu do Moravských Budějovic.

Územní samospráva v nejnižším stupni byla v tomto období omezována celou řadou zásahů. Obecní zastupitelstva v místech s německou menšinou byla zpravidla rozpuštěna a do čela těchto obcí byli jmenováni vládní komisaři. V případě zachování původní struktury samosprávy ztrácely obecní orgány pouze potřeby. Uprázdňená místa nebyla nově obsazována.²⁷⁶ Činnost obecních úřadů končí převzetím správy obce míst-

---

²⁷² SOKA Znojmo, WEIDENTHALER, F. *Pamětní kniha městyse Bítova od r. 1923 - 1972*, s. 153-154, i. č. 98, sign. K – II 884.

²⁷³ SOKA Znojmo, WEIDENTHALER, F. *Pamětní kniha městyse Bítova od r. 1923 - 1972*, s. 154, i. č. 98, sign. K – II 884.

²⁷⁴ SOKA Znojmo, SKLENSKÁ, I. *Vývoj původce fondu Bítov*. Znojmo, 2008.

²⁷⁵ V l. 1938 – 45 u landrátu Znojmo, obec spojena s obcí Šreflová, pod novým názvem Waldsee.

BARTOŠ, J. - SCHULZ, J. *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848 – 1960 (Svazek IX)*. Ostava : Profil, 1984, 121.

²⁷⁶ SOKA Znojmo, SKLENSKÁ, I. *Vývoj původce fondu Bítov*. Znojmo, 2008.

ním národním výborem, případně místní správní komisí, po osvobození republiky v roce 1945.²⁷⁷

Pro dokreslení tehdejší situace bych zde ráda uvedla, že politický okres Znojmo měl v roce 1938 109 obcí, ve kterých žilo 103 125 obyvatel. Z toho bylo 38 829 obyvatel české národnosti a 60 230 německé národnosti, zbytek byli cizinci. Ze 109 obcí bylo nacisty zabráno 78 obcí s 87 943 obyvateli. Byl zabrán celý tehdejší soudní okres Jaroslavice, až na čtyři obce celý soudní okres Vranov n. Dyjí a 41 obcí ze sousedního okresu Znojmo. Z celého tehdejšího politického okresu Znojmo zůstalo mimo zábor pouze 31 obcí.²⁷⁸

Je podivuhodnou souhrou osudu, že stavba Vranovské přehrady a přesunutí Bítova zachránily českou pohraniční obec před německým zábohem a zabránily případnému vysídlení Bítováků do vnitrozemí. „*Snad omylem za nový Bítov, pravděpodobně dle situace na staré mapě, byl zabrán Bítov starý, kteroužto chybu chtěli Němci napravit dne 16. října 1938 – na bítovské posvícení – kdy dopoledne uvědomili starostu obce, že obec bude ve tři hodiny odpoledne zabrána pro Říši. Byla zahájena ihned akce, aby byl Bítov zachráněn.*“²⁷⁹ Ještě ten večer po různých intervencích a jednáních si Bítov nakonec mohl oddychnout a zkazil tak radost obyvatelům Chvalatic, kteří se již chystali, vyzbrojeni klacky, přivítat Bítováky do Říše.

„*Snahy místních Němců o připojení Bítova k říši však neustaly a ustavičně k tomu cíli pracovali a ohlašovali termíny, kdy bude Bítov zabrán. Časté intervence zástupců obce v Praze a v Brně tyto snahy však paralyzovaly. ... Události 15. března 1939 však bítovskou záležitost uvedly v zapomenutí, poněvadž Protektorát a Říše byl téměř jeden pojem a celek.*“²⁸⁰

Během 2. sv. války se pouze jedna rodina přihlásila k německé národnosti. Do počtu protektorátních Němců nebyli ovšem počítáni příslušníci německé národnosti z hradu Bítov, který byl součástí říše. Pro děti těchto Němců byla dne 28. srpna 1939 zřízena v Bítově německá obecná škola, pro kterou se musela uvolnit jedna třída ve

---

²⁷⁷ SOKA Znojmo, SKLENSKÁ, I. *Vývoj původce fondu Bítov*. Znojmo, 2008.

²⁷⁸ FUČÍK, B. *Nacistická okupace Znojemska - k událostem v letech 1938 – 1939*, s. 22. Znojmo: Okresní výbor českého svazu protifašistických bojovníků, 1979.

²⁷⁹ SOKA Znojmo, WEIDENTHALER, F. *Pamětní kniha městyse Bítova od r. 1923 - 1972*, s. 155, inv. č. 98, sign. K – II 884.

²⁸⁰ SOKA Znojmo, WEIDENTHALER, F. *Pamětní kniha městyse Bítova od r. 1923 - 1972*, s. 156, i. č. 98, sign. K – II 884.

zdejší školní budově. Školu navštěvovalo původně 10 dětí. Nejvyššího počtu žactva dosáhla tato škola ve šk. roce 1944/45, kdy do ní chodilo 21 dětí.²⁸¹

Dne 1. února 1939 byla v Bítově zřízena česká mateřská škola, do níž byl přestěhován inventář a zařízení ze zrušené mateřské školy v Želeticích, které byly také zabrány Němci. Škola, která se těšila velké oblibě, byla ale z rozkazu okresního hejtmána v Moravských Budějovicích dnem 30. června 1943 zrušena a její zařízení zabaveno. Měšťanská a obecná škola zůstaly po celou dobu okupace nedotčeny a měšťanská škola prodělala pouze organizační změny. V této době dokonce okresní hejtmán v Moravských Budějovicích plánoval zřídit ve zdejší budově tábor dětí z německých bombardovaných měst, přičemž třídy měšťanské školy měly být umístěny v suterénu, ve sborovně a ředitelně. Tento projekt nebyl nakonec uskutečněn, ačkoliv veškerý potřebný nábytek byl již do Bítova poslán.²⁸²

Válka doléhala na všechny. Výnosem říšského protektora ze dne 8. 10. 1941 byl rozpuštěn Sokol a jeho majetek byl zabaven. Bítov nezůstal ušetřen ani zásahu Gestapa. Karel Poletín z Bítova byl udán pro urážku německé národnosti a ohrožování německé příslušnice. Byl vězněn Gestapem 6 týdnů. Bedřich Kasal, kočí na hradě, byl vězněn týden ve Znojmě (zdravil prý Heil Stalin). Petr Nerad, šafář na Vranči, byl pro poslech londýnského rozhlasu a šíření jeho zpráv 6 týdnů ve vyšetřovací vazbě Gestapa v Jihlavě.

Ze strachu z náletů byly v srpnu 1944 všechny budovy v Bítově postříkány ochrannou barvou, aby nová obec, která byla nápadným orientačním bodem, nebyla z výšky viditelná. Válka se pomalu, ale jistě chýlila ke konci. 8. dubna 1945 přicházely do Bítova oddíly SS, které se ubytovaly ve škole a na zámku, kde zůstali až do 20. dubna. V důsledku válečné nejistoty bylo vyučování v obci dočasně přerušeno a znovu zahájeno bylo až 22. května 1945. Morálka německých oddílů upadala a dezerce byly téměř na denním pořádku, o čemž svědčilo množství výzbroje, které po odchodu Němců ve škole zůstalo.²⁸³

---

²⁸¹ SOKA Znojmo, WEIDENTHALER, F. *Pamětní kniha městyse Bítova od r. 1923 - 1972*, s. 157, i. č. 98, sign. K – II 884.

²⁸² SOKA Znojmo, WEIDENTHALER, F. *Pamětní kniha městyse Bítova od r. 1923 - 1972*, s. 157 - 158, i. č. 98, sign. K – II 884.

²⁸³ SOKA Znojmo, WEIDENTHALER, F. *Pamětní kniha městyse Bítova od r. 1923 - 1972*, s. 159 - 160, i. č. 98, sign. K – II 884.

Na přelomu dubna a května docházelo v okolí Bítova k opevňování. Silnice před Cornštýnem byla mohutnou náloží rozmetána, podél silnice a na význačných místech byla zřízena kulometná hnízda a na silnici pod Bítovem (při cestě na Kopaniny) a pod Cornštýnem nad sv. Trojicí byly zřízeny z klád a balvanů protipancéřové zábrany. Mosty byly připraveny k podminování. Veškeré přípravy svědčily, že se Němci míní bránit.

V noci ze 7. na 8. květen 1945 začali ale Němci houfem odcházet. *„Proudy ustupujících Němců byly stále silnější a přibývalo i tanků a dělostřelectva. Bylo to defilé ustupující německé armády, která vytáhla do pole, aby dobyla celý svět, a dnes před našimi zraky míjí její ubohé trosky. Sovětští letci napadají nízkými lety kolony ustupujících Němců a zasypávají je palbou z kulometů a bombami. V řadách Němců vznikají ztráty a šíří se zmatek. Ve Chvalaticích hoří. Spousty výzbroje, převrácené vozy, opuštěná auta a tanky, svědčí o tom, že ústup byl zmatený. První otázkou ustupujících Němců byly vždy, jak daleko jsou ještě Američané. Tempo ústupu se zrychluje. Ústup Němců trvá až přes půlnoc. K ránu slyšíme jiný hukot, to se již valí tanky Rudé armády – osvoboditelky.“*²⁸⁴

Správy místních záležitostí se ujal národní výbor, jehož předsedou byl Roman Klobko. Dne 21. května 1945 opouštěli poslední Němci Bítov, zvláště zaměstnanci velkostatku. Němečtí obyvatelé odcházeli do Rakous přes Šafov. Majetek Němců byl konfiskován a byli ustanoveni národní správci. Bytové zařízení a ostatní svršky po nich byly rozprodány v místě a okolí.²⁸⁵

Smutnou dohrou období okupace byl konec posledního majitele hradu a velkostatku Bítov Jiřího Haase z Hasenfelsu – člověka, který miloval kraj nacházející se ve zvlněném údolí řeky Dyje.

---

²⁸⁴ SOKA Znojmo, WEIDENTHALER, F. *Pamětní kniha městyse Bítova od r. 1923 - 1972*, s. 160 - 161, i. č. 98, sign. K – II 884.

²⁸⁵ SOKA Znojmo, WEIDENTHALER, F. *Pamětní kniha městyse Bítova od r. 1923 - 1972*, s. 161 - 162, i. č. 98, sign. K – II 884.

VI. Jiří Haas z Haasenfelsu a Bítov

Pokud se bavíme o stavbě Vranovské přehrady, zániku a stavby nové obce Bítov a příběžích lidí, kteří byli záplavou postiženi, nemůžeme nezmínit osud posledního majitele hradu Bítov – barona Jiřího Haase z Haasenfelsu. Člověka, který tomuto kraji mnoho dal, a který mu na oplátku vzal to nejcennější – vlastní život. Byl to totiž právě baron²⁸⁶ Jiří Julius Haas z Haasenfelsu, který uvolnil Bítovákům, pozemky pro stavbu nové obce. Osobně baron Haas se stavbou přehrady nesouhlasil, protože považoval tento projekt za neadekvátní zásah do krajiny. Ale vše popořádku. Kdo to byl vlastně baron Jiří Haas z Haasenfelsu? Odkud pocházel? Kdy a proč Haasové na hrad Bítov přichází? Jak se vyvíjel hrad Bítov do příchodu Haasů?

Hrad Bítov vznikl počátkem 11. stol. jako součást břetislavské soustavy hradů na ochranu jižních hranic proti nájezdům nepřátel. Původní dřevěný hrad byl dobyt a zničen roku 1233²⁸⁷ vojsky rakouského vévody Friedricha a jeho spojenci z řad německých knížat. Poté byl postaven hrad nový, jehož součástí byly (dodnes dobře zachované) tři břitové věže.

Roku 1298 se stal moravským zemským hejtmanem Rajmund z Lichtenburka, který získal v roce 1307 hrad Bítov jako dědičné léno. Lichtenburkové Bítov přestavěli na soukromé šlechtické sídlo. Obytnou část hradu přenesli do míst dnešního paláce. Pravděpodobně v roce 1334 byl postaven farní kostel na nádvoří hradu na místě původního velkofarního kostela. Ve dvacátých letech 15. stol. byla postavena obraná štítová zeď ukončená dvěma věžemi. V roce 1498 Lichtenburkové dosáhli, že hrad Bítov

---

²⁸⁶ V době 1. republiky pan baron Haas nebyl již oficiálně baronem, ale byl mezi lidmi tak oblíben, že ho ze zdvořilosti tímto titulem všichni nazývali.

Po vzniku Československa bylo šlechtictví, řády a tituly, které byly udělovány jako pouhá vyznamenání, ke dni 18. prosince 1918 zrušeny zákonem č. 61/1918 Sb. Podle § 6 zákona č. 243/1920 Sb. bylo s účinností od roku 1921 používání šlechtických titulů trestné.

Zákon 61/1918 Sb. o zrušení českých šlechtických titulů: „Šlechtictví a řády, jakož i veškerá z nich plynoucí práva se zrušují, rovněž tak tituly, pokud byly udělovány jako pouhá vyznamenání. V platnosti zůstávají takové tituly, na které lze splněním předepsaných podmínek nabytí právního nároku (titul doktorský, inženýrský atd.), pak tituly, jež vyjadřují skutečně zastávanou úřední hodnost a vyznamenání udělovaná vysokými školami (čestné doktoráty a pod.).“

Bývalí šlechtici nesmějí užívatí svého rodného jména s přídomkem nebo dodatkem vyznačujícím šlechtictví.“

Zákon č. 61/1918 Sb. [online] [cit. 2011-2-18]. Dostupné na:

<http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701/.cmd/ad/.c/313/.ce/10821/.p/8411/_s.155/701?PC_8411_p=1&PC_8411_l=61/1918&PC_8411_ps=10#10821>.

²⁸⁷ ŠEFČÍKOVÁ, M. *Nejmladší dějiny a současnost hradu a velkostatku Bítov*. In: Jižní Morava, roč. 23, sv. 26, 1987, s. 35 – 50.

s panstvím byl vyňat z lenní závislosti a byl jim Vladislavem Jagellonským dán do vlastnictví. Lichtenburkové vymřeli roku 1572.²⁸⁸

V roce 1617 koupil hrad Bedřich Jankovský z Vlašimi. Za Vlašimských byl hrad přestavěn v raně barokním slohu. Došlo ke stavebním úpravám hospodářského jižního křídla.

Roku 1736 přešlo dědictvím bitovské panství s hradem Bítovem na německý rod Daunů. Daunové se v první polovině 19. stol. postarali o romantickou novogotickou přestavbu hradu. Vnitřní novogotickou výmalbu provedl vídeňský malíř Antonín Schüller do roku 1853. Roku 1856 byl vybudován hradní vodovod, který je využíván i dnes. Došlo také k přestavbě a rozšíření hradní kaple na nádvoří.²⁸⁹

Po vymření Daunů roku 1904 zdělili Bítov Haugwitzové, kteří hrad v roce 1906 prodali polskému šlechtici Zamoyskému. Ten hrad o dva roky později předal svému synovci knížeti Radziwilovi.

Hrad Bítov je spojen s rodinou Haasů z Hasenfelsu od roku 1912, kdy hrad Bítov koupil pro svého stejnojmenného syna průmyslník baron Jiří Haase z Hasenfelsu, majitel továrny na porcelán v Horním Slavkově u Karlových Var. Jeho syn Jiří, zakladatel zoologické sbírky, žil na hradě až do své smrti v roce 1945.

Haasové byli zámožnou rodinou statkářů ze západních Čech, jejichž život je spojen především s již výše zmíněným Horním Slavkovem. Severozápadní Čechy, zejména Karlovarsko, byly předurčeny ke vzniku a rozvoji porcelánové industrie díky svým bohatým nalezištím kaolínu, jílu i nadbytků dřeva z rozsáhlých lesů. A právě výrobě porcelánu vděčí Haasové za svůj majetek i pozdější společenský vzestup.

Porcelánka v Horním Slavkově²⁹⁰ vznikla po předchozím období pokusů²⁹¹ v roce 1792 z popudu penzionovaného důlního císařských dolů na stříbro a cín Johana Georga Pauluse. Počátky této porcelánky byly ovšem velice tvrdé a po několika le-

---

²⁸⁸ ŠEFČÍKOVÁ, M. *Nejmladší dějiny a současnost hradu a velkostatku Bítov*. In: Jižní Morava, roč. 23, sv. 26, 1987, s. 35 – 50.

²⁸⁹ ŠEFČÍKOVÁ, M. *Nejmladší dějiny a současnost hradu a velkostatku Bítov*. In: Jižní Morava, roč. 23, sv. 26, 1987, s. 35 – 50.

²⁹⁰ Dříve Schlaggenwald

²⁹¹ První pokusy o výrobu však můžeme datovat až do devadesátých let 18. stol., neboť hospodářské i politické napětí v tehdejší rakousko-uherské monarchii bránilo komerčním zájmům českých podnikatelů a nechťelo zpočátku připustit existenci konkurenčních výrobních privilegií z těch důvodů, aby nedošlo k ohrožení vídeňského monopolního prvenství v porcelánové tvorbě habsburských zemí.

BRANOUNOVÁ, D. *Schlaggenwald – Horní Slavkov 1792 – 1992*. Plzeň: Městský úřad Horní Slavkov, 1992, s. 2 – 3.

tech tak J. G. Paulus svou podnikatelskou činnost vzdal. Podnik odkoupila v roce 1800 Louisa Sophia Greinerová rozená Wolfart. I když zdokonalila pece, nebyly finální výrobky o nic lepší než Paulusovy. Nekvalitní soupravy, koflíky a konvice se expedovaly převážně do Polska.

Obrat ke zkvalitnění produkce nastal až s příchodem slavkovského chirurga Johanna Georga Lipperta, který vstoupil do podniku v roce 1803 jako zeť majitelky. Po její smrti manufakturu vykoupil od zbylých členů rodiny a k podnikání si přizval společníka důlmistra Wenzela Haase. Společným úsilím, studiem odborných prací i navázáním kontaktů s míšeňskými specialisty docílili záhy vzestupné úrovně jakosti hmoty, pálení i dekorátérských technik. V r. 1812 byla J. G. Leppertovi a W. Haasovi udělena výsada výroby pravého porcelánu, a tak úroveň produkce slavkovské porcelánky úspěšně stoupala. V roce 1824 se slavkovské manufaktuře dostalo dokonce vysokého ocenění od c. k. průmyslového inspektorátu, podle kterého je slavkovská porcelánka ze všech českých nejvyspělejší.²⁹²

V roce 1830, po smrti Wenzela Haase, se stal jedním ze spolumajitelů porcelánky jeho syn Eusebius August Haas, který pak společně s J. G. Lippertem přivedl postupně celkovou produkci i její odbyt k největšímu rozmachu. V roce 1836, u příležitosti sňatku Augusta Haase, byla porcelánka oceněna na 200.000 zlatých a měla tehdy kromě dvou skladů v Praze a ve Vídni, další zázemí v Brně, Linci, Temešváru a Bolzáně.²⁹³

V roce 1843 zemřel Georg Lippert a jeho dědici odprodali svůj podíl Haasovi za 140 000 zlatých. Na dalších 20 let se tak August Haas stává výhradním majitelem porcelánky.²⁹⁴

Později zaměstnal A. Haas ve slavkovské porcelánce svého synovce Johanna Baptistu Czjzka, pocházejícího z Vídně. Ten se jako chemik rychle seznámil s celou výrobou, rozpoznal různá technologická vylepšení stávajícího složení hmoty aj. Podle společenské smlouvy ze dne 6. 4. 1867 se stali nástupci A. Haase jeho syn G. Haas a synovec J. B. Czjzek – každý polovinou, přičemž synovci za příplatek 2000 tolarů.

---

²⁹² BRANOUNOVÁ, D. *Schlaggenwald – Horní Slavkov 1792 – 1992*. Plzeň: Městský úřad Horní Slavkov, 1992, s. 2 – 7.

²⁹³ BRANOUNOVÁ, D. *Schlaggenwald – Horní Slavkov 1792 – 1992*. Plzeň: Městský úřad Horní Slavkov, 1992, s. 8 – 9.

²⁹⁴ BRANOUNOVÁ, D. *Schlaggenwald – Horní Slavkov 1792 – 1992*. Plzeň: Městský úřad Horní Slavkov, 1992, s. 9 – 10.

Svědčí o tom také změna signatury továrny na „Haas & Czjzek“. V roce 1871 pak přikoupili Portheimovu porcelánku v Chodově. Zatímco se Slavkovská porcelánka specializovala na výrobu luxusního, bohatě dekorovaného zboží, tak v Chodově byly produkovány převážně levnější užitkové soupravy a hotelový porcelán.²⁹⁵

Roku 1899 byl Georg Haas povýšen za obchodní zásluhy o říši do šlechtického stavu s predikátem von Hasenfels.²⁹⁶ V den jubilejního 60. výročí vlády císaře Franze Josefa I. v roce 1908 byla slavnostně uvedena do provozu závodní elektrárna na turbínový pohon. Při této příležitosti udělil císař oběma majitelům porcelánky šlechtické tituly: Georg Baron Haas von Hasenfels²⁹⁷ a J. B. Czjzek Edler von Smidaich. Firma Haas & Czjzek založila jako první v Čechách pokladnu pro invalidy, vdovy, sirotky a penzijní pokladnu.

Na Bítov se Haasové dostávají v roce 1912, kdy podle opisu kupní smlouvy z 8. 10. 1912, uložené na hradě Bítov, koupil panství Bítov i s veškerým příslušejícím rustikálem Georg svobodný pán Haas von Hasenfels jr. od Franze Radziwilliho, majitele panství v Krakově, a to za celkovou částku 2 930 000 Korun.

Haasové v té době mimoto vlastnili také zámek Mostov, továrnu a statek Steinhof a nájemní domy ve Vídni.²⁹⁸ Georg Haas von Hasenfels zemřel roku 1914. Podle kopie poslední vůle²⁹⁹ Georga Haase staršího se univerzální dědičkou jeho pozůstalosti stala jeho milovaná choť Olga Haasová, rozená Dannenbergová (1856 – 1942). Svému synu Georgovi zanechal nájemní domy ve Vídni.

Jiří Julius Haas se narodil 26. října 1876 v Horním Slavkově. Na hradě Bítov je uložena kopie jeho stručného životopisu. Podle ní vyrůstal Jiří Haas ml. do 10 let v Horním Slavkově (Schlaggenwald) a v Drážďanech. V roce 1886 se pak spolu se svými rodiči přestěhoval na zámek Mostov, kde se mu dostalo soukromého vzdělání. Od r. 1891 navštěvoval Oberrealschule, kterou ukončil v roce 1894. Po návratu do Mostavy pomáhal svému otci na panství – v lesnictví, zemědělství, pivovaru a nepo-

---

²⁹⁵ BRANOUNOVÁ, D. *Schlaggenwald – Horní Slavkov 1792 – 1992*. Plzeň: Městský úřad Horní Slavkov, 1992, s. 10 – 11.

²⁹⁶ PAUKERT, J. *Období posledních soukromých majitelů Bítova – Baron Jiří Haas z Hasenfelsu*, materiál pro průvodce na Státním hradě Bítov.

²⁹⁷ Obě listiny o povýšení do šlechtického stavu jsou uloženy v SOA Plzeň.

²⁹⁸ PAUKERT, J. *Období posledních soukromých majitelů Bítova – Baron Jiří Haas z Hasenfelsu*, materiál pro průvodce na Státním hradě Bítov.

²⁹⁹ Archiv Státního hradu Bítov. *Závět' Georga Haase st. (opis)*, neuspořádáno.

Závět' sepsal baron Haas st. na zámku v Mostově 9. července 1913. Závět' je sepsána v německém jazyce.

slední řadě i v porcelánci. V r. 1895 se dobrovolně přihlásil k vojenské službě a svůj první rok sloužil v rakouské armádě od 1. 10. 1895 do 1. 10. 1896 u c. k. Husarského regimentu č. 7 ve Vídni. Po uplynutí roční povinné služby sloužil dál aktivně. V r. 1897 se stal poručíkem (Leutnant) a v r. 1904 nadporučíkem. V únoru 1901 se vrátil na přání svých rodičů zpět do Mostavy, kde až do vypuknutí první světové války vypomáhal na rodinných statcích. O tom, že mladý pan Haas šel s dobou, svědčí to, že od 17. července 1913 byl držitelem řidičského průkazu.

Po vypuknutí války se vrátil k vojsku a účastnil se bojů v Rusku a Rumunsku. Během války obdržel řadu vyznamenání. V roce 1915 byl povýšen na rytmistra. V roce 1918 byl převeden jako rytmistr do československé armády. Po konci světové války a po smrti svého otce se Jiří Haas vrátil na matčiny statky zpátky do Čech. Na své panství Bítov se s konečnou platností přestěhoval až v roce 1920.³⁰⁰ V té době mu již bylo bez mála pětatřicet let.

Při prohlídce hradu Bítova je možné se dále dozvědět, že v oné době měl Jiří Haas ml. dlouhotrvající spory se svou matkou pro svou výstřednost a rozmařilost rakouského důstojníka. Což bylo důvodem, proč Olga Dannenbergová nenechala na svého syna po jeho návratu z války přepsat žádný majetek a poskytovala mu pouze bohatou apanáž.³⁰¹

Když roku 1912 hrad Bítov Jiří Haase z Haasenfelsu koupil, byl ke hradu příslušný velkostatek jen nepatrnou částí bývalých pozemků bítovského panství. Podle soupisu z roku 1923 tvořil velkostatek hrad Bítov a zřícenina hradu Cornštýna s příslušnými parcelami, lihovar, dvě cihelny, vápenka a dvory Vranč, Augustův, Nový Dvůr, Malý Dešov a Vysočany.³⁰²

Tento velkostatek podle záborového zákona³⁰³ z 16. dubna 1920 měl připadnout k záboru. Jeho majitel byl však jedním z těch, kterým se podařilo záboru vyhnout.³⁰⁴

---

³⁰⁰ Archiv Státního hradu Bítov, *Kopie životopisu Jiřího Haase ml.*, neuspořádáno.

³⁰¹ PAUKERT, J. *Období posledních soukromých majitelů Bítova – Baron Jiří Haas z Hasenfelsu*, materiál pro průvodce na Státním hradě Bítov.

³⁰² ŠEFČÍKOVÁ, M. *Nejmladší dějiny a současnost hradu a velkostatku Bítov*. In: Jižní Morava, roč. 23, sv. 26, 1987, s. 35 – 50.

³⁰³ Zákon č. 215/1919 Sb. o zabrání velkého majetku pozemkového (záborový zákon).

³⁰⁴ ŠEFČÍKOVÁ, M. *Nejmladší dějiny a současnost hradu a velkostatku Bítov*. In: Jižní Morava, roč. 23, sv. 26, 1987, s. 35 – 50.

Ze zachované korespondence z let 1923 – 1924 je patrné, jak k tomu došlo. Olga Haasová požádala svého synovce barona Evance Coppée³⁰⁵, belgického ministra, o pomoc. Comte de Brogueville, bývalý předseda belgické vlády během první světové války a v době korespondence předseda belgického senátu, potvrdil zásluhy Haasovy rodiny za první světové války. Díky nejrůznějším jednáním tak bylo dosaženo toho, že statek Bítov byl za zásluhy a služby pro spojence v první světové válce vyňat z pozemkové reformy.

V záboru pozemkové reformy roku 1927 bylo 3309 ha půdy, rozparcelován byl pouze dvůr v Malém Dešově.³⁰⁶ Podle kopie protokolu³⁰⁷ sepsaného na velkostatku Bítov dne 26. 5. 1927 vztahujícího se k této pozemkové reformě se Jiří Haas z Hasenfelsu zavázal rovněž k prodeji pozemků na Vranči (99 ha) nutných pro vybudování nového Bítova.

Okolní šlechta se Jiřího Haase stranila. Zvířata a ženy, tyto jeho dvě vášně mají zčásti původ v tom, že se s ním jako se zbohatlíkem okolní šlechtici ze starých rodů příliš nestýkali.

Baron vedl velice bohémský život a nikdy se neoženil. Traduje se, že měl po okolí několik desítek přítelkyň, ke kterým se choval jako pravý kavalír. Prý si dokonce vedl zápisník s evidencí přítelkyň, ale také děvčat z chudších poměrů, která často navštěvoval. Jsou s ním fotografovány na mnohých vyjížděkách po lesích a v hospodách, ale také na honech.³⁰⁸ Mladý baron byl prostě tak trochu sukničkář, což nádherně popisuje jedno ze známých svědectví: „*Měl rád hezká děvčata. Za jednu noc měl třeba i dvě sestry naráz. Podrobněji o tom vykládat raději nebudu. Byl to nádherný, skutečně mimořádně krásný člověk, proto si mohl dovolit mít tolik děvčat. Dnes by mohl mít radost, že se o tom ještě mluví.*“³⁰⁹

K prostým lidem z okolí hradu se choval velice dobře. Baron Haas si dokonce zval místní k sobě na hrad, zúčastňoval se zábav a podle pamětníků s nimi jednal velmi

---

³⁰⁵ Jeho belgický strýc baron Coppée (Kopé) hlasoval po válce ve Společnosti národů pro vznik ČSR, čímž si zavázal T. G. Masaryka.

³⁰⁶ ŠEFČÍKOVÁ, M. *Nejmladší dějiny a současnost hradu a velkostatku Bítov*. In: Jižní Morava, roč. 23, sv. 26, 1987, s. 35 – 50.

³⁰⁷ Opis uložen na Státním hradě Bítov (v Nj), neuspořádáno.

³⁰⁸ PAUKERT, J. *Období posledních soukromých majitelů Bítova – Baron Jiří Haas z Hasenfelsu*, materiál pro průvodce na Státním hradě Bítov.

³⁰⁹ NOVÁK, P. K. Unikátní vzpomínky Elsy Fischerové na bítovského barona Jiřího Haase. *Znojemsko*, roč. 17, č. 29 (17. 7. 2007), s. 5.

laskavě a byl velice oblíben. Byl znám svou štedrostí zejména v místních hospodách, kde někdy i zaplatil za všechny útratu. „Zvláštní byla slavnost na svatého Jiří, kdy šli hasiči na zámek přát baronovi k svátku. Vždy se to řádně zapilo. Na Boží tělo chodíval baron za lidmi do hospody. Veškerou útratu zaplatil. I hudbu.“³¹⁰

Ještě dnes tak lidé vzpomínají na jeho štedrost. To dokumentuje i to, že čas od času se v novinách objeví článek vzpomínající na život na Bítově za časů Haase. Jedním z nich je i článek ze dne 23. 12. 1995 v Rovnosti, ve kterém vzpomíná paní Elsa Fischerová³¹¹ na Vánoce na bítovském hradě. „Na hradě žilo celkem pět rodin a všichni zaměstnanci dostávali od pana barona na Vánoce dárek. Byla to pokaždé láhev vína, mísa jablek, ořechy a k tomu jim dával zajíce. Žádný zvláštní sváteční program tam nebyval, každý prožíval svátky doma v kruhu své rodiny. Baron Haas taky odjížděl pravidelně za svou matkou do Mostavy, kde pobyl i tři týdny. Teprve později, po matčině smrti, zůstal na hradě, ale na atmosféře vánočních dní se tím nic nezměnilo. Čas adventu i Vánoce šel dál svým poklidným tempem a jeho svátky se prožívaly daleko víc duchovně.“

Čas od času pobývala spolu se synem na hradě i Olga Haasová pocházející z německého průmyslnického rodu Dannenbergů³¹². Milovala hony a lovy a tak většinu loveckých trofejí, které jsou dnes k vidění ve druhém patře paláce, ulovila právě ona. Na hradě bydlela v pokojích hradního paláce, naproti tomu syn Jiří obýval jižní křídlo. Dodnes se návštěvníkům prezentují některé kousky z nábytkového vybavení její ložnice a garderoby.³¹³

Baron Jiří Haas ml. byl velkým milovníkem zvířat. Neměl rád jejich zabíjení a na rozdíl od své matky, prý odmítal i lov. Byl velký sportovec, zajímal se o zoologii, rád jezdil na koních. Byl také trochu podivín a výstřední osobnost. Hrad za svého života proměnil v jednu z největších soukromých zoologických zahrad u nás v té době, která byla o sobotách a nedělích volně přístupná návštěvníkům ze širokého okolí.³¹⁴

---

³¹⁰ NOVÁK, P. K. Unikátní vzpomínky Elsy Fischerové na bítovského barona Jiřího Haase. *Znojemsko*, roč. 17, č. 29 (17. 7. 2007), s. 5.

³¹¹ Dcera bývalého bítovského správce hradu, v roce 1995 žila v rakouském Idolsbergu.

JURÁK, P. Baron Haas dával svým lidem zajíce. *Rovnost*, roč. 5, č. 300 (23. 12. 1995), s. 8.

³¹² Olga Danenbergová byla dcerou koksářského magnáta z pruského Královce.

³¹³ PAUKERT, J. *Období posledních soukromých majitelů Bítova – Baron Jiří Haas z Hasenfelsu*, materiál pro průvodce na Státním hradě Bítov.

³¹⁴ PAUKERT, J. *Období posledních soukromých majitelů Bítova – Baron Jiří Haas z Hasenfelsu*, materiál pro průvodce na Státním hradě Bítov.

Pravdivost těchto slov, podporuje opět i vyprávění dcery tehdejšího bitovského správce, paní Elsy Fischerové. „*Jeho matka projížděla dvakrát za rok na lov. Baron však nikdy žádné zvíře nezastřelil, neměl na to srdce. Miloval zejména psy. Měl jich velké množství. Jakmile jeden pošel, pořídil si dalšího. Všechny důvěrně znal, jejich rasu, na to byl pyšný. Také měl rád kočky. Všechny měly jména. Rád je zdobil mašličkou nebo kloboukem. Sama jsem pro jednu z nich šila turban. Baron měl i svou zoologickou zahradu. V ní byli orli a sovy. A také lvice. Ta jednou utekla, což způsobilo velký po-prask, ale pak se vrátila a skončila v kleci.*“³¹⁵

Známou je také baronova sbírka vycpaných a přioděných koček či veverek. Ob-
lečená zvířátka v lidských situacích jsou rovněž dnes součástí prohlídky na hradě Bítov.

Zoologickým sbírkám padla za oběť i řada místností ve druhém patře paláce. Zahradu a nádvoří pak zaplnil stavbami klecí i voliér. Ve voliérách pak choval papouš-
ky, dravce, sovy a různé savce. Na nádvoří u smuteční vrby měla svou klec lvice. Baron sám tuto lvici odchoval a později ji prý nechával sedět spolu s ostatními spolustolovníky při obědě u jídelního stolu. Svou proslulou lvici Mietzi-Mausi³¹⁶ (1930 – 1945) koupil jako mládě v r. 1930 od cirkusu Kludski, a protože měl rád Disneyho kreslené pohádky s Mickey Mousem, pojmenoval ji Mietzi-Mausi. Lvice se tak stala oblíbenou baronovou společnicí.

Baron byl také velkým milovníkem jezdeckých koní, které choval v hradní ko-
nírně a také ve dvoře Vrančí nad hradem. Na hradě pamětníci vzpomínají zejména na zuřivého poníka Mikolase, kterého získal baron Haas společně s lvicí od cirkusu Klud-
ský.

Nejraději ale měl baron psy. Ve všech prostorách hradu se pohybovali psi nej-
různějších plemen. Psinec na bitovském hradě čítal až 200 psů nejrůznějších ras - od
bernardýnů a dog, po boxery, irské setry a jezevčíky a další rasy.

Za své vzalo také hradní divadlo fungující za hrabat Daunů v jižním traktu, kde
nechal majitel zřídit psinec. Psi měli na hradě kromě velkého psince také svoji vlastní
kuchyni umístěnou v přízemí severního křídla, kde opět za Daunů bývala panská hradní
kuchyně. Štěňata hradní pán nikdy neprodával a výhradně je daroval. Hradní bránu hlí-
dala šestice dog. O psy se staral početný, vyškolený personál. Existoval dokonce i psaný

---

³¹⁵ NOVÁK, P. K. Unikátní vzpomínky Elsy Fischerové na bitovského barona Jiřího Haase. *Znojensko*, roč. 17, č. 29 (17. 7. 2007), s. 5.

³¹⁶ PAUKERT, J. *Období posledních soukromých majitelů Bítova – Baron Jiří Haas z Hasenfelsu*, mate-
riál pro průvodce na Státním hradě Bítov.

denní režim ve kterém bylo, že v sobotu se mění sláma ve všech kotcích a psích bou-
dách a psi jsou koupáni černým mýdlem, někteří měli údajně i svůj ručník.³¹⁷

Baron se od svých milovaných společníků nemohl odloučit, a tak ty nejoblíbe-
nější nechával baron po jejich smrti vypreparovat. Každý ze psů je vycpán v poloze,
kterou prý měl za svého života nejraději. Na hradě z jeho vycpaných miláčků vznikla
početná sbírka (51 ks) – údajně³¹⁸ největší svého druhu v Evropě.

Ostatní psy nechával baron pochovat na několika psích hřbitovech, které na hra-
dě založil. Rozsáhlejší se rozkládal před hlavní vstupní bránou v hradním příkopě, dru-
hý menší se nacházel v dolní hradní zahradě. Hroby byly označeny dřevěným křížkem
a nevelkou plechovou destičkou a příslušným jménem. Lemovaly je bílé oblázky a osá-
zeny byly buxusem³¹⁹.³²⁰

O všech zvířatech se vedl každý den záznam. Na krmení se kupovalo maso
z koní a krav, břitová věž sloužila jako ledárna.

Koncem války následkem nedostatku krmiva byla některá zvířata postupně
usmrcována a poté vycpávána.

Poklidný život na bitovském panství byl přerušen pomnichovskými událostmi
a následným vypuknutím druhé světové války, kdy se hrad Bítov stal součástí Říše, za-
tímco obec Bítov zůstala na území Protektorátu.

Dalším zlomem pro pohraničí pak byl konec druhé světové války, kdy mnoho
příslušníků bývalého Československa museli opustit nedobrovolně svou vlast. Důvod
zněl prostě a jasně – německá národní příslušnost. A tak mnozí, i když se za války nijak
proti Čechům neprovinili, museli opustit chtíc nechtíc svůj domov.

*„Všichni Němci pak museli pryč. Já se přes Šafov dostala do Langau. I s šicím
strojem. Naštěstí jsem uměla česky, tak jsem mohla vysvětlit, na co ho mám. Celé léto
byli vyhnanci venku na cestách. Většinou odešli do Německa. Všeho jsme se museli*

---

³¹⁷ PAUKERT, J. *Období posledních soukromých majitelů Bítova – Baron Jiří Haas z Hasenfelsu*, mate-
riál pro průvodce na Státním hradě Bítov.

³¹⁸ PAUKERT, J. *Období posledních soukromých majitelů Bítova – Baron Jiří Haas z Hasenfelsu*, mate-
riál pro průvodce na Státním hradě Bítov.

³¹⁹ Buxus = zimoztráz – keř.

³²⁰ PAUKERT, J. *Období posledních soukromých majitelů Bítova – Baron Jiří Haas z Hasenfelsu*, mate-
riál pro průvodce na Státním hradě Bítov.

vzdát – a to jen proto, že jsme byli Němci. Ale byli i takoví Češi, kteří nám řekli, že se za to stydí, že nás vyhánějí. Ti byli ovšem odvážní, takové řeči vést nesměli.“³²¹

Ačkoliv jsou známy baronovi fotografie s německými vojáky, které jako Němec musel na svém hradě přijímat a hostit, byl Jiří Haas přesvědčeným antifašistou. O to smutněji pak vyznívá konec života tohoto podivínského milovníka zvířat.

Jiří Haas nepřežil květen 1945, kdy za ním na konci války dne 11. května přišla malá skupinka lidí s výzvou, aby do 24 hodin opustil svůj hrad, svá zvířata i milovanou krajinu. Jako Němec měl pěšky opustit české území. Starý kavalír – bylo mu v té době 69 let – se však se svou zoo, hradem a vlastní zemí nedokázal rozloučit. „*Takže baron Haase vzal pistoli a třeskla rána ... a jako frajer žil a jako frajer zemřel.*“³²² Pohřben byl dne 14. května v zámecké hrobce jako poslední šlechtický majitel hradu Bítov.

Jiří Haas tak představuje jeden z osudů mnoha Němců, kteří, ač se za války nijak neprovinili, museli odejít pryč. Smutný na tom je především fakt, že je známo, jak vřelé vztahy měl baron Haas za svého života s českých obyvatelstvem. A to ačkoliv sám ne-uměl česky. „*Zaměstnanci byli převážně Češi – kočí i ten, co se staral o psy. Ale museli umět perfektně německy, protože baron češtinu neovládal. Jen kuchařce říkal: Dobře kochrovat. Ale to také nebylo správně česky. Chtěl říci: Dobře vařit.*“³²³

Do dnes však panují kolem jeho smrti nejasnosti. Prý té noci padly dva výstřely... Pravdu se už asi nedovíme. Výpovědi svědků, které byly následně sepsány dne 12. května místní četnickou stanicí pod č. j. 350 ve fondu četnické stanice Bítov, který je uložen ve Státním okresním archivu Znojmo, dnes podezřele chybí (na rozdíl od ostatních spisů z té doby).

Následující dny a měsíce na Bítově panoval revoluční duch anarchie a zkázy, kdy byly vzácné kusy hradního mobiliáře ničeny, kradeny nebo rozprodávány za korunové položky. Zbylá zvířata z hradní zoo trpěla hladem, později si je v lepším případě

---

³²¹ NOVÁK, P. K. Unikátní vzpomínky Elsy Fischerové na bitovského barona Jiřího Haase. *Znojemsko*, roč. 17, č. 29 (17. 7. 2007), s. 5.

³²² Zatopené osudy. [online] [cit. 2011-2-12]. Dostupné na: <<http://www.ceskatelevize.cz/porady/10169746290-zatopene-osudy/408235100191008-vranovska-prehrada>>.

³²³ NOVÁK, P. K. Unikátní vzpomínky Elsy Fischerové na bitovského barona Jiřího Haase. *Znojemsko*, roč. 17, č. 29 (17. 7. 2007), s. 5.

rozebrali místní, nebo byla vypuštěna volně do přírody. V horším případě byla zastřelena. Dva měsíce po baronově smrti umřela i jeho milovaná lvice.³²⁴

*„Se svědectvím o poslední dnech barona Haase se svěřila slečna Aloise Chudomelová. Podle jejího vyprávění se musel s hradem i svým životem rozloučit nečekaně. Na hrad přišli po skončení války tři údajní partyzáni a obvinili ho ze spolupráce s Němci. Do nákladního auta naložili vše ze stájí a chlívků, koberce ze zámeckých sálů, hudební nástroje a vše, co unesli. Svérázná návštěva nechala panu baronovi dva revoly s tím, že snad bude vědět, co si má vybrat. A tak se majitel bitovského hradu z vůle takzvaných partyzánů zastřelil. Pohřeb byl neveřejný, jeho tělo odpočívá v hrobce pod zámeckou kaplí.“*³²⁵

K faktickému vyvlastnění Bítova po roce 1945 nikdy pro úmrtí majitele nedošlo. Stát přesto převzal hrad do své správy³²⁶ a r. 1949 zpřístupnil veřejnosti. Bítovský velkostatek byl podle dekretu č. 12/45 ze dne 21. června 1945 zkonfiskován. Dne 14. listopadu 1945 převzal převážnou část velkostatku Bítov podnik Státní lesy. Zbytek zemědělské půdy byl přidělen rolnickými komisemi z Bítova, Dešova a Zblovic místním uchazečům.³²⁷

Vyrovnaní s rodinou Coppéeových, nejbližších příbuzných, přišlo v letech 1962 - 63, kdy byla rodině, především jeho bratranci, jímž byl belgický baron Evance III. Coppée přesně podle závěti vyplacena částka 1 000 000 korun.³²⁸

V r. 1998 byla v hradní kapli³²⁹ Nanebevzetí Panny Marie odhalena pamětní deska, která měla připomínat muže, jemuž Bítov v letech 1912 – 1945 patřil. Deska z bílého carrarského mramoru upomíná na místo odpočinku posledního šlechtického

---

³²⁴ PAUKERT, J. *Období posledních soukromých majitelů Bítova – Baron Jiří Haas z Hasenfelsu*, materiál pro průvodce na Státním hradě Bítov.

³²⁵ BARTUŠEK, S. Posmrtný návrat barona Haase. *Znojensko*, roč. 7, č. 24 (17. 6. 1995), s. 5.

³²⁶ Zápis ze dne 22. dubna 1949 o odevzdání hradu a nemovitostí do správy Národní kulturní komise podle dohody z 22. dubna 1947 a dodatku k ní z 9. září 1947 udává hrad jako hrad státní, sloužící kulturním účelům. Podle odstavce 4 § 7 dekretu č. 12/45 Sb. tvoří hrad se všemi nemovitostmi jediný celek a patří k němu inventář mající kulturní hodnotu. Za správu hradu byl jmenován ředitel školy v Bítově František Weidenthaler.

ŠEFČÍKOVÁ, M. *Nejmladší dějiny a současnost hradu a velkostatku Bítov*. In: *Jižní Morava*, roč. 23, sv. 26, 1987, s. 35 – 50.

³²⁷ ŠEFČÍKOVÁ, M. *Nejmladší dějiny a současnost hradu a velkostatku Bítov*. In: *Jižní Morava*, roč. 23, sv. 26, 1987, s. 35 – 50.

³²⁸ PAUKERT, J. *Období posledních soukromých majitelů Bítova – Baron Jiří Haas z Hasenfelsu*, materiál pro průvodce na Státním hradě Bítov.

³²⁹ V kapli se neprovádí je přístupna k nahlédnutí pouze přes mříž.

majitele Bítova barona Jiřího Haase mladšího. Při této příležitosti se na hradě Bítov odehrála mše, které se zúčastnili i Haasovi belgičtí příbuzní, kteří slavnost financovali. Přítomen byl Haasův synovec Evence IV. baron Coppée z Belgie, který byl na Bítově již jako chlapec v r. 1936 u strýčka na návštěvě. V současnosti tito příbuzní neuplatňují restituční nároky.³³⁰

Dnes jméno Haas na hradě připomíná také prodejna porcelánu Haas & Czjzek umístěná na nádvoří hradu Bítov.

---

³³⁰ CHMELÍČEK, J. Jako za časů barona Haase. *Právo*, roč. 8. č. 82 (7. 4. 1998), s. 11.

VII. Bítov a Vranovská přehrada dnes

V předchozích několika kapitolách jsem popsala život ve staré obci Bítov. Výstavbou Vranovské přehrady a přemístěním obce Bítov se radikálně změnil životní podmínky v obci. Víme, že při budování nové obce si Bítovští přáli především zachovat charakter Bítova jako obvodového centra. Připomínám, že v minulosti byl Bítov střediskovou obcí např. pro Vysočany, Zblovice, Oslovice. Jak je tomu ale nyní?

Od roku 1990 je obec Bítov samosprávnou územní jednotkou v souladu s § 1, zákona č. 367/90 o obcích. V současnosti je starostou obce od podzimních voleb v roce 2010 pan René Jelínek (BEZPP). Obecní zastupitelstvo má 7 členů. Pan starosta zastává svou funkci jako neuvolněný, tzn. při svém stálém zaměstnání.

Prudký turistický rozmach kolem Vranovské přehrady znamenal výraznou proměnu charakteru nejen obce, ale i celého Podyjí. Bítov se zásadně změnil. Poloha v centru jedné z nejatraktivnějších částí Vranovské přehrady předurčovala Bítov k tomu, aby využíval nabízených možností v oblasti cestovního ruchu. V okolí přehrady, i na samotném katastru obce, bylo postupně postaveno velké množství rekreačních chat.

Znatelný je však rozdíl mezi životem obce v průběhu sezóny a v zimním období. Zatímco během letní sezóny se zde pohybují stovky rekreantů, tak ve zbylé části roku zeje obec prázdnotou. Tomu jsou uzpůsobeny i místní služby. Celoročně funguje Restaurace a penzion U Tesařů, který se nachází na malebném náměstíčku obce vedle obecního domu. Naproti tomu hotel Bítov umístěný na okraji obce je otevřen pouze v době sezóny. V posledních letech je velice oblíben rekreační areál Rumburak s vyhlídkovou věží a s celoročním provozem. Tento areál se nachází na cestě mezi obcí Bítov a stejnojmenným hradem. Rozhledna Rumburak pak nabízí krásný výhled do širokého okolí.

Velmi omezená jde zde také šíře a dostupnost služeb. V Bítově se v současnosti nachází pouze 1 automechanik, 1 zedník. Dále zde má provozovnu Jednota (Moravský Krumlov). Tato situace souvisí především s tím, že v současnosti žije v Bítově pouze 150 obyvatel³³¹. Přičemž velká část obyvatel je důchodového věku. Věkový průměr obyvatel se pohybuje nad hranicí 50 let³³². Podíváme-li se na statistiku počtu obyvatel³³³

---

³³¹ Dle slov starosty, stav z března 2011.

³³² Přesnější informace poskytnete až sčítání domů a bytů z r. 2011.

do minulosti, zjistíme, že ještě v roce 1930 žilo v Bítově 402 obyvatel. O dvacet let později pak žilo v Bítově již pouze 217 obyvatel, tedy téměř polovina z původního počtu. Vliv na tento značný úbytek měla, kromě přesídlení do nového Bítova, jednak druhá světová válka a následný odchod Němců z Československa a za druhé přirozený odchod obyvatel do větších měst za prací. Tuto tendenci odchodu především mladých lidí můžeme pozorovat i dnes, což se odráží v již výše zmíněném současném složení obyvatelstva i jeho celkově nízkém počtu.

Nevýhodou tohoto kraje je, že se zde v okolí nenachází žádný průmysl. V celém regionu nejsou ani žádné větší firmy, kde by mohli Bítovští najít své uplatnění. Největší příjem obce je tak spojen s turistickým ruchem, který je ale bohužel vázán pouze na letní měsíce. Bítov se tak potýká s problémem, se kterým bojuje řada českých obcí, kdy mladé rodiny odchází za prací do větších měst a v menších obcích zůstává převážně starší generace obyvatel. To, že největší příjem obce je spojen s turistickým ruchem podtrhává i skutečnost, že např. příjmy z Campu³³⁴ Bítov nacházejícího se v katastru³³⁵ obce činí 10 – 15 % obecního rozpočtu.

Poslední citelnou ranou pro obec Bítov se stalo v roce 2005³³⁶ uzavření základní devítileté školy, jejíž součástí byla i mateřská škola a družina, které se nacházely ve stejné budově. Škola byla dále vybavena vlastní jídelnou, tělocvičnou, zahradou a hřištěm. Její součástí byla také učebna jazyků, informatiky či laboratoř k výuce přírodovědných předmětů, keramická dílna či kuchyňka k rodinné výchově. Škola zanikla krátce po oslavě 70. výročí od svého založení v roce 1934. Školu navštěvovaly děti z 11 okolních obcí³³⁷, řídké osídlené oblasti na rozhraní okresů Znojmo a Třebíč. Jen pro zajímavost tyto obce se rozprostíraly na celkové ploše 30 km². Vhledem ale k úbytku mladých rodin a potažmo dětí v celém regionu byla existence bítovské školy a školky v podstatě již neudržitelná. O tom svědčí i fakt, že v současné době žijí, dle sdělení pana starosty, v obci pouze 4 děti školou povinné a 2 děti navštěvující mateřskou školku. Tyto děti tak dojíždí do školy buď do Blížkovic, Šumné nebo do Uherčic. Jmenované obce jsou od Bítova vzdáleny přibližně 15 km.

---

³³³ Viz. Tabulka o počtu obyvatel v Bítově, Obrazová příloha, s. 117.

³³⁴ Nabízí 180 lůžek v chatkách a 64 v bungalovech, pro stany a karavany je zde 300 míst.

³³⁵ Rozloha katastru je 6,06 km².

³³⁶ 30.6.2005 odešli všichni žáci, 31.8.2005 poslední zaměstnanec ředitel školy.

³³⁷ Zálesí, Chvalatice, Zblovce, Bítov, Vysočany, Oslnovice, Korolupy, Dešov, Hornice, Kojatice a Velký Újezd.

Likvidací školy zmizela poslední kulturní výspa obce a pro mladé rodiny je nepřítomnost školy jen dalším důvodem k přestěhování do města, či obce s vlastním zázemím. V obci se nekonají ani zábavy a tak mladí jezdí na tancovačku do sousedních Zblovic. Větší kulturní akcí je v Bítově pouze pálení čarodějnic a posvícenská zábava.

Kulturní život Bítova je dnes spojen zejména s akcemi, které jsou pořádány v průběhu sezóny na hradě Bítov. Vedle stálých expozic a uměleckých výstav se zde pořádá pouť, rytířské souboje, ohňové show a další atrakce. Sezonní akce se konají i na zřícenině hradu Corštejn.

Od r.1964 bítovská farnost (Bítov, Oslnovice, Vysočany Zblovic) nemá vlastní duchovní správu, je *excurrente*³³⁸ administrována z Korolup. Pohřbívá se v novém Bítově. Hřbitov zde byl zřízen ještě před druhou světovou válkou. Pohřbívání na hřbitově ve starém Bítově je dnes zakázáno a naopak je stále častějším jevem, že pozůstalí přemístí ují ostatky svých předků do svých rodinných hrobů v novém Bítově.

Poštovní úřad v Bítově byl zrušen v roce 2007.

Starý Bítov jsem charakterizovala jako zemědělskou obec. Toto označení už ovšem pro nový Bítov neplatí. V současnosti se žádný Bítovák zemědělstvím nezabývá a Bítováci své pozemky pronajímají.

Do obce dojíždí praktický, dětský a zubní lékař. Za těmito lékaři pak jezdí pacienti i z Vysočan a Korolup. Ordinuje se ve školní budově. Kromě toho se z bývalé školní budovy využívá pouze tělocvična. Vzhledem k mizivému počtu dětí je zde absence jakýchkoliv dětských kroužků. Volnočasový program nabízí pouze DDM Šumná. V obci jsou dobrovolní hasiči.

Oblast Podýjí, potažmo Bítovsko, navštěvují ročně tisíce turistů, kteří sem přijíždí za turistikou, cyklistikou, čistou vodou přehradní nádrže a v neposlední řadě za podýjskými hrady. S centrální rekreační oblastí Vranov nad Dyjí, který je vzdálen přibližně 15 km, spojují Bítov jedinečné cyklotrasy. Na území obce jsou dvě přírodní rezervace - "U Doutné skály" a území hradu Cornštejna. Turistickými zajímavostmi jsou především hrad Bítov a zřícenina hradu Cornštejn. Rekreační aktivity v oblasti se dále soustřeďují na přírodní koupaliště zátoky Horka, kde je možnost zapůjčení lodí a šlapadel.

---

³³⁸ Administrátor *excurrente* = dojíždějící duchovní správce, označení pro kněze pověřeného správou i jiné než své domovské farnosti (farnosti, ve které nebydlí).

I návštěvníci neznalí místních poměrů si většinou všimnou, že obec Bítov je „jiná“ a nezapadá od architektonického typu řešení okolních obcí. Bítov působí i dnes velmi moderně a čistě a to především díky náměstí obdélníkového tvaru osázeného stromy s dostatečným množstvím parkovacích míst, širokým ulicím s chodníky. Návštěvníky obce Bítov upoutají především okenice – naprosto atypický prvek, který se nikde jinde na Znojemsku nevyskytuje. Dle slov starosty jsou lidé dodnes spokojeni s kvalitou i uspořádáním bítovských domů. Řada lidí si začíná opravovat pouze fasády.

Vybudování Vranovské přehrady bylo pro místní kraj skutečně zásadní. Vranovská přehrada se totiž stala zásobárnou pitné vody pro široký region. V roce 1982³³⁹ byl do provozu uveden skupinový vodovod Vranov – Mor. Budějovice – Dukovany, který umožňuje vybudování sítí veřejných vodovodů v mnoha městech a obcích okresů Znojmo a Třebíč.

V posledním desetiletí došlo k významné opravě přehradní zdi. Rozhodnutí o zahájení oprav bylo uspišeno povodní v srpnu 2002. Tehdy došlo k porušení povrchů betonových konstrukcí hráze na vzdušném líci a částečně i na návodním líci a k narušení kamenného obkladu kaskády bezpečnostního přelivu. Tyto škody spolu s rozhodnutím státního podniku na maximální zabezpečení ochrany osob a jejich majetku se staly impulsem k neprodlenému zahájení oprav s cílem udržet toto významné vodní dílo v dobrém stavu a zajistit tak jeho další bezpečnou funkci. Tato rekonstrukce v sobě zahrnovala úpravy na tělese hráze, funkčním objektu a vývarových zdech. Rekonstrukce vodního díla Vranov byla rozdělena na několik etap. Opravy, spočívající především v sanacích betonových konstrukcí, byly zahájeny v září 2003. Veškeré další stavební úpravy byly dokončeny koncem r. 2006.

Na základě těchto oprav a předem stanoveného harmonogramu stavebních prací bylo nutné v průběhu roku 2005 postupně snižovat hladinu vody až na předem určenou kótu 342,50 m.n. m. Přičemž kóta maximální hladiny zásobního prostoru byla 349,00 m.n. m. Snížení hladiny bylo nezbytné pro zajištění vhodných podmínek pro realizaci 3. etapy oprav – tentokrát návodního líce.³⁴⁰

Upuštěním přehrady nebyly umožněny jenom stavební práce, ale i spatření něčeho, co bylo lidským očím po dlouhá léta skryto. V nebývalém rozsahu bylo možné

---

³³⁹ HRŮZOVÁ, J. Vranovská přehrada slaví „padesátiny“. *Znojemský zpravodaj*, 1983, listopad, s. 9-12.

³⁴⁰ Rekonstrukce VD Vranov a VD Znojmo. [online] [cit. 2011-2-20]. Dostupné na: <<http://web.pmo.cz/vranov.asp>>.

spatřit základy starého Bítova. Občas, při snížené hladině, je sice možné je vidět ale jenom zčásti. I místní obyvatelé přiznali, že takto obnaženy nebyly již po dlouhé desítky let. Není se proto co divit, že sem přijížděli zavzpomínat nebo se jenom podívat lidé ze širokého okolí. Kdo nevyužil této neopakovatelné příležitosti, prohloupil. Kdo ví, kdy se opět naskytne. Vždyť na samém dně se společně se základy starého Bítova, nachází i odvaha a síla člověka překonat ty nejtěžší životní situace, vzchopit se a jít dál.

VIII. Závěr

Téměř půl tisíciletí byl osud obce Bítov spojen s řekou Želetavkou. Nic by se na tom nezměnilo, nebýt rozhodnutí o stavbě Vranovské přehrady. Stavba této údolní nádrže a regulace řeky Dyje sice znamenala ochranu před záplavami, zajištění zdroje pitné vody a vytvoření podmínek pro rozvoj cestovního ruchu, ale pro Bítovské znamenala především konec života ve staré obci.

Bítov byl v minulosti zemědělskou obcí, jejíž obyvatelé se věnovali především chovu dobytka. Na počátku minulého století se zde začal postupně rozvíjet i turistický ruch. Poklidný vývoj obce byl ale rozhodnutím o stavbě údolní nádrže na Dyji nekompromisně přerušeno. Následovalo období plné dohadů a nejrůznějších jednání, které měly za úkol vyřešit budoucnost obce. Přes všechny obtíže ale Bítov nezahynul. Nedaleko staré obce byl na území dvora Vranče vystavěn s až neuvěřitelnou rychlostí nový Bítov. Tato obec s hrdostí navázala na svou starou historii, hodnoty a sílu.

V období první republiky byla stavba Vranovské přehrady a následná stavba Bítova chápána jako ojedinělý úkol, jehož výsledkem byl vznik nejen moderního vodohospodářského díla ale i architektonicky moderně řešené obce. Obec Bítov není rozhodně jedinou lokalitou, která musela být zničena ve prospěch hospodářského rozvoje státu. Stavby přehrad, elektráren, i těžební lokality, to jsou místa, kde člověk opětovně zásadně pozměnil ráz krajiny. Příběh Bítova je v tomto případě ale výjimečný. Obyvatelé obce se od počátku výrazně podíleli na rozhodování o svém dalším osudu. Většina obyvatel se pak shodla na tom, že dají vzniknout nové obci nesoucí stejné jméno Bítov. Jednalo se o jeden z prvních příkladů takové akce.

V málokterém pozdějším případě se s postiženými jednalo tak, jako v případě Bítova. Většinou jim byla poskytnuta náhrada v okolních obcích či městech. V horším případě jim byl přidělen byt někde na sídlišti. Možná proto, že Bítov byl první, dosáhl takových ústupků³⁴¹. Na druhou stranu Bítovští nijak výrazně nebojovali proti rozhodnutí o stavbě přehrad a veškerou svou energii vynaložili na budoucí přesídlení.

Již v předchozích kapitolách jsem se podrobně zabývala důsledky přemístění obce. Sami Bítovští po přestěhování přiznávají, že změna polohy Bítova obci nijak výrazně neuškodila, ba mnozí si přesídlením dokonce polepšili, a to nejen kvalitou bydlení, ale i přidělenými zemědělskými pozemky. V čem spočívá tedy tragika osudu obce

---

³⁴¹ K zajištění dobrého komunikačního spojení byly přes řeku Dyji postaveny dva mosty.

Bítov? V materiální stránce to jistě nebude. Největší ranou pro Bítováky bylo pravděpodobně to, že již nikdy nemohli navštívit své rodné domy, se kterými měli spjatý řadu vzpomínek.

Jak ale vnímat přemístění obce dnes? Opravdu změna polohy obce v dlouhodobějším horizontu Bítovu neuškodila? Vždyť Bítov přišel o lukrativní polohu v podhradí stejnojmenného hradu. V souvislosti s poměrně velkým úbytkem obyvatelstva v obci ztratil Bítov charakter obvodového centra, za který Bítovští v době přemístění obce tolik bojovali. Aby bylo možné zodpovědně odpovědět na tuto otázku, musíme najít odpověď na to, proč lidé z Bítova odchází. Pro Bítovsko a potažmo celé Podyjí je charakteristická absence průmyslu či firem. To je důvodem pro to, že mladí lidé nezůstávají a odchází za prací do měst. Největší zdroj příjmu pak pro celý region představuje turistický ruch, který je nejvíce spojen právě s Vranovskou přehradou. Pokud bych tedy měla nyní odpovědět na otázku, zda změna polohy obce Bítovu neuškodila, řekla bych, že ne. Naopak, je možné se domnívat, že výstavbě přehrady a s ní spojeným vzkvétajícím turismem, vděčí Bítovští za to, že z postižené oblasti neodchází ještě více lidí.

IX. Seznam použitých zkratek

AGR	Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu
BdL	Bund der Landwirte, Německý svaz zemědělců
BEZPP	Bez politické příslušnosti
ČND	Československá národní demokracie
ČNS	Československé národní sjednocení
ČSD	Československá sociálně demokratická strana dělnická
ČSL	Československá strana lidová
DCV	Deutsche Christlich-Soziale Volkspartei, Německá křesťansko-sociální strana lidová
KSČ	Komunistická strana Československa
MAP	Masarykova akademie práce
MB	Moravské Budějovice
MÚA AV ČR	Masarykův ústav a Archiv Akademie věd České republiky
MZA	Moravský zemský archiv
NOF	Národní obec fašistická
SdP	Sudetendeutsche Partei, Sudetoněmecká strana
SOkA	Státní okresní archiv
SOA	Státní oblastní archiv
ZME	Západomoravské elektrárny
ŽOS	Živnostensko-obchodnická strana

X. Prameny a literatura

Prameny:

Archiv Státního hradu Bítov, neuspořááno.

MÚA AV ČR, Masarykova akademie práce, i. č. 1189, karton 381.

MZA Brno, Velkostatek Bítov.

Podnikový archiv Povodí Moravy, s. p., Znojmo.

SOA Plzeň, Rodinný archiv Haasů z Hasenfeldu.

SOkA Znojmo, Archiv obce Bítov.

SOkA Znojmo, Četnická stanice Bítov.

SOkA Znojmo, WEIDENTHALER, F. Pamětní kniha městyse Bítova od r. 1923 - 1972, i. č. 95, sign. K – II 884.

SOkA Znojmo, Školní kronika městyse Bítova od r. 1924 – 1953, sign. K – I 781.

Literatura:

ANDERLE, W. - SCHMIDT, W. *Frain - einst die Perle im Thayatal. Ein deutscher Ort in Südmähren. Band I.* Eisenstadt : Rötzer Druck, 2002.

ANDERLE, W. - SCHMIDT, W. *Frain - einst die Perle im Thayatal. Ein deutscher Ort in Südmähren. Band II.* Eisenstadt : Rötzer Druck, 2002.

BARTOŠ, J. - SCHULZ, J. *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848 – 1960 (Svazek IX).* Ostrava : Profil, 1984.

BARTUŠEK, A. *Státní hrad Bítov.* Praha : STN, 1956.

BARTUŠEK, S. Proč se zastřelil baron Haase? *Znojmsko*, 30. 5. 2000, s. 1 a 5.

BARTUŠEK, S. Už je tomu 70 let, co byl drancován Starý Bítov. *Znojmsko*, 26. 3. 2002, s. 2.

BAUER, Z. *Stavební stroje firmy Lanna.* Praha: Corona, 2005. ISBN 80-86116-29-8.

BRAUNOVÁ, D. *Porcelánová tradice.* Kralovy Vary: Haas & Czjzek, 1992.

BROŽA, V. - SATRAPA, L. *Hydrotechnické stavby I,* Praha : ČVUT, 2007. ISBN 978-80-01-03653-2.

BUDÍK, L. Vzpomínka na starý Bítov. *Od Horácka k Podyjí*, roč. 14, 1937/38, s. 17–18.

ČÍTEK, J. - KRUPAUER, V. *Rybníkářství.* Praha: Informatorium, 1998. ISBN 80-86073-26-2.

- DĚDINA, V. - VESELÝ, J. *Československá vlastivěda. Svazek IX. Technika*. Praha: Sfinx, 1929.
- ELIÁŠ, J. – ŘEHOLKA, I. – PAUKERT, J. *Státní hrad Bítov*. Brno: Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody, 1979.
- E. L. Vor dem Bau der Frainer Talsperre. *Südmährens deutsche Jugend*, 2, 1928, č. 3, s. 6-7.
- FUČÍK, B. *Nacistická okupace Znojemska*. Znojmo: Okresní výbor českého svazu protifašistických bojovníků, 1979.
- FÜRST, F. *Vranovská přehrada*. Brno, vl. n. 1935. Brno a okolí. Sv. 18.
- GERLEŠOVÁ, J. - SEKANINA, M. *Lexikon našich hospodářských dějin 19. a 20. století v politických a společenských souvislostech*. Praha: Libri, 2003. ISBN 80-7277-178-7.
- GRÖGER, A. *Frain a. d. Thaya. Ortstunde und Fremdführer*. Brünn : Rudolf M. Rohrer, 1929.
- HEJDOVÁ, D. – MERGL, J. *Slavkovský porcelán*. Sokolov: Okresní muzeum Sokolov, 2002. ISBN 80-86630-00-5.
- HORSKÁ-VRBOVÁ, P. *Počátky elektrisace v českých zemích*. Praha : Nakladatelství československé akademie věd, 1961.
- HRŮZOVÁ, J. Vranovská přehrada slaví „padesátiny“. *Znojemský zpravodaj*, 1983, listopad, s. 9-12.
- CHMELÍČEK, J. Jako za časů barona Haase. *Právo* , roč. 8. č. 82 (7. 4. 1998), s. 11.
- CHURÁŇ, M. *KDO BYL KDO v našich dějinách ve 20. století*. Praha : Libri, 1998. ISBN 80-85983-64-8.
- ša [= V. Jaša]: Starý a nový Bítov. [Str. historie.] *Znojemsko*, 22. 8. 1962, s. 3.
- JAŠA, V. *Z dějin podyjských hradů*. Znojmo : Museum králov. města Znojma, 1949.
- JURÁK, P. Baron Haas dával svým lidem zajíce. *Rovnost*, roč. 5, č. 300 (23. 12. 1995), s. 8.
- KOČKOVÁ, E. - ŽÁKOVÁ, Z. *Řeka Dyje v oblasti mezinárodního přírodního parku Podyjí*. Praha : Výzkumný ústav vodohospodářský T. G. Masaryka, 2000. ISBN 80-85900-34-3.
- KUČA, K. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku (I. díl)*. Praha : Libri, 1996. ISBN 80-85983-13-3.
- KUSÁK, D. *Vranov*. Praha : ČTK - PRESSFOTO, 1988.
- LOSSMANN, K. *Přehrady vybudované v povodí řeky Moravy do roku 1926*. Praha: Ministerstvo zemědělství, lesního a vodního hospodářství, 1965.
- MAŠEK, P. *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku od Bílé Hory do současnosti*. Praha : Argo, 2008. ISBN 978-80-257-0027-3.

MIKA, L. Stavba přehrady ve Vranově nad Dyjí. *Časopis československých inženýrů. Technický obzor*, 40, 1932, s. 320 – 323.

MÍKA, A. - ŠTOCHL, S. *Naše rybníky a přehradní jezera*. Praha: Orbis, 1963.

MYSLIVEČEK, M. *Velký erbovník: encyklopedie rodů a erbů v zemích Koruny české*. Plzeň : Fraus, 2005. ISBN 80-7238-520-8.

NOVÁK, P. K. Unikátní vzpomínky Elsy Fischerové na bitovského barona Jiřího Haase. *Znojensko*, roč. 17, č. 29 (17. 7. 2007), s. 5.

PAPÍRNÍK, M. *Bibliografie okresu Znojmo*. Brno : Muzejní a vlastivědná spol., Okresní knihovna ve Znojmě, Státní vědecká knihovna v Brně, 1992. ISBN 80-85048-36-1.

PATERA, A. - NACHÁZEL, K. - FOŠUMPAUR, P. *Nádrže a vodohospodářské soustavy 10*. Praha : ČVUT, 2002. ISBN 80-01.02620-5.

PAVLÍK, S. - HRABAL, A. *Vodohospodářská výstavba jižní Moravy*. Praha: Státní zemědělské nakladatelství, 1983.

POLÁKOVÁ, K. *Vranovská plavba 1934 – 1992*. Znojmo : Sládek, 2000. ISBN 80-902383-3-5.

Pro Nový Bítov. *Znojenský venkov*, 11, 1931, č. 15. s. 2.

SCHMIDT, F. Die Entwicklung der Frainer Thayawerke. *Znaimer Tagblatt*, 1928, 2. 12., s. 4; 11. 12. s. 2 – 3.

SCHMIDT, F. Die Thayatalsperre. Die Thaya, ihre Regulierung und Ausnützung. *Znojmo a okolí*. Praha 1931 – 32, s. 27 – 33.

SMRČEK, A. Vranovská přehrada na Dyji. *Časopis československých inženýrů. Technický obzor*, 39, 1931. s. 11 – 14.

STARÁ, J. Architektura nového Bítova. *Sborník Státního okresního archivu Znojmo 2007*. Sv. 22. Znojmo : Moravský zemský archiv v Brně, Státní okresní archiv Znojmo, 2008, s. 21 – 36. ISBN 978-80-86931-29-6.

(uš): Před čtyřiceti roky padlo konečné rozhodnutí: Bítov bude zatopen. *Rovnost*, 30. 10. 1972, s. 2.

VOTRUBA, L. *Nejstarší přehrady doby předkřesťanské*. Praha : Ministerstvo zemědělství ČR, 2002. ISBN 80-02-01479-0.

WEIDENTHALER, P. *70. výročí obce Bítov*. Bítov, vl. n. 2003.

ZOBAL, K. Vranovská přehrada a zájmy turistiky. *Časopis turistů*, 44, 1932, s. 52 – 54.

Internetové zdroje:

Zatopené osudy. [online] [cit. 2011-2-12]. Dostupné na:
<<http://www.ceskatelevize.cz/porady/10169746290-zatopene-osudy/408235100191008-vranovska-prehrada> >.

Rekonstrukce VD Vranov a VD Znojmo. [online] [cit. 2011-2-20]. Dostupné na:
<<http://web.pmo.cz/vranov.asp> >.

Vodní nádrž Vranov. [online] [cit. 2011-2-20]. Dostupné na:
<<http://www.pmo.cz/vodni-dila/vranov/> >.

Historická mapa 1836-52. [online] [cit. 2011-1-3]. Dostupné na:
<http://www.mapy.cz/#mm=TtTcPA@sa=s@st=s@ssq=B%C3%ADtov@sss=1@ssp=136272864_131787680_136327456_131827744@x=136084224@y=131875328@z=12 >.

Turistická mapa. [online] [cit. 2011-1-3]. Dostupné na:
<http://www.mapy.cz/#mm=TTtTcP@sa=s@st=s@ssq=B%C3%ADtov@sss=1@ssp=136272864_131787680_136327456_131827744@x=136084224@y=131875328@z=12 >.

Znak obce Bítov. [online] [cit. 2011-3-3]. Dostupné na:
<<http://bitov.czweb.org/5/foto.html?i=1&j=040> >.

Fotografie starého Bítova a Vranovské přehrady . [online] [cit. 2011-3-3]. Dostupné na:
< <http://bitov.czweb.org/5/fotogalerie.html?i=1&aj=> >.

Zákon č. 61/1918 Sb. [online] [cit. 2011-2-18]. Dostupné na:
<http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701/.cmd/ad/.c/313/.ce/10821/.p/8411/_s.155/701?PC_8411_p=1&PC_8411_l=61/1918&PC_8411_ps=10#10821 >.

Zákon č. 254/2001 Sb. [online] [cit. 2010-12-21]. Dostupné na:
<http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701/.cmd/ad/.c/313/.ce/10821/.p/8411/_s.155/701?PC_8411_p=1&PC_8411_l=61/1918&PC_8411_ps=10#10821 >.

Zákon č. 150/2010 Sb. [online] [cit. 2010-12-21]. Dostupné na:
<<http://www.sbirka.cz/POSL4TYD/NOVE/10-150.htm> >.